

Міністерство аграрної політики та продовольства України
Департамент науково-освітнього забезпечення та
соціального розвитку АПК
Державна установа "Науково-методичний центр
інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності
вищих навчальних закладів "Агроосвіта"

НАУКА І МЕТОДИКА

Збірник науково-методичних праць

Випуск 27

Київ
"Агроосвіта"
2014

УДК 001 891:378.147(066)
ББК 74
341

Наука і методика: Збірник науково-методичних праць / [редкол. : М.П. Хоменко (гол. ред.) та ін.]. — К. : Агроосвіта, 2014. — Вип. 27. — 74 с.

Відповідальний за випуск **Л.Л. Білан**

Редактор **Л.М. Талюта**

Комп'ютерна верстка та дизайн **Н.В. Сердюк**

Дизайн обкладинки **А.В. Братах**

НАУКА І МЕТОДИКА

№27 2014 Збірник науково-методичних праць

Випуск 27

Засновник

Державна установа
"Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів "Агроосвіта"

Головний редактор

к.пед.н. **Хоменко М.П.**

Редакційна колегія:

д.пед.н. **Бендера І.М.**

к.пед.н. **Білан Л.Л.**

к.пед.н. **Дудус Т.В.**

д.с.-г.н. **Каленська С.М.**

д.с.-г.н. **Гиль М.І.**

к.т.н. **Войтюк Д.Г.**

д.пед.н. **Дьомін А.І.**

д.с.-г.н. **Доля М.Н.**

к.б.н. **Шевченко П.Г.**

к.е.н. **Калачевська Л.І.**

д.пед.н. **Лузан П.Г.**

д.пед.н. **Манько В.М.**

к.пед.н. **Хоменко М.П.**

д.б.н. **Цвіліховський М.І.**

Рекомендовано до друку
ДУ "НМЦ "Агроосвіта"

Підписано до друку 25.11.14

Формат 70x108/16-

Друк офсетний.

Папір крейдяний.

Гарнітура JournalSansCTT

Тираж 500 прим.

Замовлення № 62

Фірма "Інтас"

тел. 483-39-05

Точка зору редакційної колегії

не завжди збігається

з позицією авторів

ДУ "НМЦ "Агроосвіта"

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової
інформації

Серія КВ № 11644-515Р

від 14.08.2006 р.

03151, м. Київ-151,

вул. Смілянська, 11

тел./факс: 242-35-68,

e-mail: smcae@smcae.kiev.ua

http: // www.agroosvita.com

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

Незважаючи на військову агресію з боку Росії та дуже складний фінансово-економічний стан, днями Україна підписала Угоду про Асоціацію, що відкрило нові можливості для повномасштабної модернізації країни.

Ми розпочали системні реформи, що допоможуть знайти відповіді на виклики сучасності: збільшення обороноздатності, створення сучасного ВПК, інноваційного розвитку економіки, енергетичної безпеки тощо. І однією з перших таких системних реформ є реформа освіти.

Верховна Рада України 1 липня 2014 р. прийняла Закон "Про вищу освіту", який, за визначенням освітніх експертів, сприятиме розвитку вітчизняної вищої школи, введе українську вищу освіту на європейський шлях розвитку, зміцнить позиції українських вищих навчальних закладів на світовому ринку освіти та інновацій, підвищить якість освіти і зробить українських випускників більш конкурентоспроможними на ринку праці.

Головними нововведеннями закону "Про вищу освіту" порівняно з його попередником є: встановлення рівнів та ступенів освіти, ліквідація рівнів акредитації вищих навчальних закладів, запровадження академічного та першого наукового ступеня — доктор філософії, запровадження Національного агентства з якості вищої освіти та незалежних установ оцінювання і забезпечення якості вищої освіти, встановлення нового порядку набуття вищим навчальним закладом статусу національного, започаткування дослідницьких університетів, закріплення на законодавчому рівні системи зовнішнього незалежного оцінювання, розширення реальної автономії вищих навчальних закладів тощо.

У Комітеті з питань науки і освіти 11 липня 2014 р. відбулося перше засідання робочої групи щодо імплементації Закону "Про вищу освіту", в роботі якого взяли участь експерти-розробники Закону, ректори та проректори вищих навчальних закладів, представники Міністерства освіти і науки України.

Відкриваючи засідання, Голова Комітету Лілія Гриневич зазначила: "З одного боку, у нас у всіх піднесеній настрій, оскільки нам вдалося прийняти надзвичайно прогресивний, проєвропейський, прореформаторський Закон".

А з іншого — ми всі розуміємо, що проблеми тільки розпочинаються. Запровадження такої системної реформи буде досить складним. І сьогодні не всі вищі навчальні заклади до неї готові і розуміють, яким чином впроваджувати цей Закон".

Відтак, прийняття Закону "Про вищу освіту" є системним і підготовленим результатом прозорого демократичного діалогу всіх зацікавлених соціальних груп, погляди яких на розвиток освіти та науки суттєво відрізняються, що зумовлює необхідність їх подальшого професійного обговорення серед наукової та викладацької спільноти на сторінках нашого журналу.

Редакційна колегія

ЗМІСТ

ШЛЯХОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ємельянова Є.С., Левкіна Р.В., Левкін А.В.	Участь України у системі міжнародного трансферу технологій6
--	--

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Тіщенко Л.М., Скобло Ю.С., Левкін А.В.	Методологічні засади формування комплексу знань як важливий чинник успіху фахівця10
--	--

ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Дерев'яно І.В.	Особливості проведення лекційних занять із дисципліни "Основи менеджменту" у ВНЗ I-II рівнів акредитації15
Костенко О.М., Сердюк О.І., Мирна О.В.	Формування і функціонування регіональних навчально- практичних центрів – шлях якісної практичної підготовки керівників і фахівців, зайнятих в агропромисловому виробництві20

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Калініченко А.В., Байганова С.Г., Малинська Л.В.	Викладання ІТ-дисциплін у ВНЗ: проблеми, методи, підходи26
--	---

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Яворов В.М., Вахняк В.С., Гаврилук В.Б.	Філія кафедри як складова навчального процесу: можливості та особливості організації і роботи.....32
Дерев'яно С.І.	Місце самостійної роботи студентів у технології проблемного навчання облікових дисциплін.....36
Ковальчук Т.С.	Управління формуванням сприятливого соціально- психологічного клімату в педагогічному колективі вищого навчального закладу43

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ТА ДОРАДНИЦТВО

Літвінчук Л.Й.	Сучасні механізми підвищення конкурентоспроможності громадян на ринку праці: нормативний аспект48
----------------	--

ДОСЛІДЖУЄМО ПРОБЛЕМУ

Моїсєєва Н.І., Омельченко Г.Ю.	Гендерна освіта в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка	54
-----------------------------------	--	----

ВИХОВНА РОБОТА І СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Сєдашова О.А.	Інтелектуальна творчість студентів	60
Гнатишин Л.Б., Сиротюк Г.В., Жидовська Н.М., Прокопишин О.С.	Педагогічна техніка та її значення у виховному процесі вищої школи.....	68

ІНФОРМАЦІЯ ДО ВІДОМА	73
-----------------------------------	----

ШЛЯХОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 336.763.31

Ємельянова Є.С.,
кандидат філологічних наук, доцент,
Левкіна Р.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
Левкін А.В.,
кандидат технічних наук, доцент

Харківський національний технічний
університет сільського господарства
імені Петра Василенка

Участь України у системі міжнародного трансферу технологій

На основі аналізу інституційних основ міжнародного трансферу технологій авторами розроблено висновок про те, що останні являють собою систему взаємозв'язаних методологічних, теоретичних і методичних положень з формування умов активної участі підприємств України в інноваційній діяльності та світовому ринку технологій.

Ключові слова: міжнародний трансфер технологій, національні інноваційні системи, об'єкт пізнання, господарюючі суб'єкти агропромислової сфери.

Вступ. Актуальність обраної теми полягає в тому, що глибокі зміни в світовій економіці, що відбулися за останні два десятиріччя, спонукали наукову громадськість активізувати процес переосмислення багатьох питань економічної науки. Серед них виділено проблеми міжнародного трансферу технологій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе місце в розробці цієї проблематики займають наукові концепції таких зарубіжних дослідників, як Ф. Лінн, Ф. Махлуп, Е. Менсфілд, М. Полань, А.І. Анчишкін, Л.М. Гатовський, Ю.А. Зиков, С.Р. Мікульський, Ю.Б. Татарінов, Ю.В. Яковец та інші, що займалися винятково питаннями науково-технічного прогресу і його впливу на розвиток економіки країни [2]. Для теоретичного осмислення та поглиблення дослідження питань міжнародного трансферу технологій значний інтерес мають роботи Дж. Досі, Б. Лундвалла, Р. Нельсона, Д. Фрімена, а також роботи А.А. Динкіна, Н.І. Іванової, Л.М. Грігор'єва, О.Г. Голіченка та ін., які акцентують увагу на концепції формування національних інноваційних систем [3].

Ставлення та визначення мети статті. Частка експорту високих і середніх технологій у загальному обсязі експорту технологій промислово розвинутих країн становить наразі понад 55% (в Японії – 80,8%, США – 66,2%, Німеччині – 64,2%, Великій Британії – 61,9%, Франції – 58,9%), а в Україні він досягає лише 16%. Наприкінці ХХ століття почали активний розвиток нові форми міжнародного трансферу технологій, що вимагало дослідження якісно нових об'єктів пізнання [4]. Постало питання про потребу упорядкування наукових знань та виокремлення відмінних рис і загальних тенденцій розвитку міжнародного трансферу технологій та інноваційних процесів в окремих країнах. Зростання макроекономічних показників країни, таких як ВВП, ВНП, сальдо зовнішньоекономічної діяльності, активне використання національної валюти у зовнішньоекономічних операціях безпосередньо пов'язаних з питаннями інноваційного розвитку економіки України за рахунок активної її участі у міжнародному трансфері технологій. Сучасні технології виявляються основою якісної модернізації української економіки загалом та збільшення обсягів й диверсифікації виробництва товарів і послуг в агропромисловому комплексі зокрема. При цьому не відхиляється питання про відповідність вимогам матеріало-, праце- та енергоємності, а також відповідність екологічним нормам.

Виклад основного матеріалу. Перед господарюючими суб'єктами агропромислової сфери стоїть завдання впровадження якісно нових технологій, таких як управлінські і маркетингові, метою застосування яких є не лише виробництво продукції широкого асортименту, що є конкурентоспроможною імпорتنій, але й створення іміджу українських товаровиробників за кордоном та позиціонування як добросовісних партнерів.

Названі аспекти зумовлюють потребу впорядкування і систематизації наукових знань про інноваційні аспекти розвитку агропромислового виробництва та участі українських підприємств у міжнародному трансфері технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

Інтерес до цих питань зв'язаний з тим, що останніми роками в економічній науці відбувається активне освоєння та застосування принципів і дослідницького інструментарію інституційного аналізу. Розуміння багатьох соціально-економічних процесів вийшло за рамки неокласичної моделі, відповідно до якої основними параметрами є попит, пропозиція, ціна. Економіка розглядається наразі як організований відповідними інститутами та нормами простір, в якому здійснюються та розвиваються певні економічні відносини. Інституційна структура визначає цільові функції, умови формування та узгодження, а також динаміку взаємодії всіх учасників соціально-економічних процесів. Відповідно й результативність технологічного обміну в агропромисловому виробництві залежить від інституційних умов, які можуть як сприяти, так і перешкоджати сприйнятливості українських господарюючих суб'єктів до нових технологій та їх активній і рівноправній участі в цьому процесі.

На сучасному етапі розвитку світового господарства технологія стає визначальним чинником соціально-економічного розвитку, оскільки створення унікальних та застосування прогресивних технологій сприяє зниженню собівартості, розробці та впровадженню нових процесів, орієнтованих на використання менш дефіцитної сировини, вторинних паливно-сировинних ресурсів, скорочення стадій переробки сировини, підвищення економічної ефективності виробництва, сприяти швидкій модернізації та вдосконаленню інноваційних товарів і послуг.

За нашими дослідженнями, основними причинами низької ефективності трансферу технологій в Україні є такі:

- недостатня інформація з-поміж учених-дослідників про кон'юктуру ринку та можливості практичного використання результатів наукових досліджень у виробництві товарів та його пропозиції;
- відсутність та недостовірність інформації про напрями розвитку сучасної науки, її структуру та фундаментальні досягнення серед посередницьких структур та менеджерів компаній, що займаються процесом збору інноваційних розробок та вирішенням питань, зв'язаних з можливістю застосування її для практичного використання у виробництві;
- недостатність, а на деяких підприємствах відсутність державної допомоги щодо правил формування та функціонування фінансових механізмів трансферу технологій, особливо у сфері АПВ.

Розглядаючи питання про трансфер технологій вітчизняними агропромисловими підприємствами, зазвичай ураховують їх сприйнятливість до інновацій та впровадження у виробничий процес інноваційних товарів та виробничих процесів. Досліджуючи статистичну інформацію, дійшли висновку про вкрай низький рівень використання інноваційних розробок підприємствами України, насамперед підприємствами, зайнятими у сфері агропромислового виробництва. Так, згідно з даними Державного комітету статистики України, інноваційну продукцію впроваджувало 731 підприємство загальною кількістю 3238 видів продукції, з яких 897 представляють нові види машин, устаткування, прилади, апарати тощо. Інноваційні процеси, більшість з яких передавали українським підприємствам за трансферними угодами було впроваджено у виробництво на 677 підприємствах. Левову частку таких

технологій представляють удосконалені методи обробки та виробництва продукції за рахунок маловідходних та ресурсощадних технологій. Сучасні маркетингові технології, канали товаропросування, логістичні схеми впроваджували лише близько 10% або 83 підприємства. До 15% підприємств запроваджували інновації у вигляді технологій обліку, систем матеріального обслуговування та обліку систем закупівельної діяльності. До 20% підприємств (точніше 185) у 2011р. використовували нові технології ведення бізнесу, організації управлінської діяльності та проведення зовнішньоекономічних операцій. Процес трансферу або передачі технологій, зокрема у формі перехресного ліцензування, пов'язаний з можливістю вдосконалення та модернізації технологічного процесу, що дійсно й відбувається на практиці. Так у 2011 р. більша половина інноваційно активних підприємств України здійснювали модернізацію виробничої бази.

Хвилеподібний розвиток інноваційної діяльності, зокрема щодо придбання зарубіжних технологій та запровадження їх у виробництво відбувається в Україні аналогічно іншим країнам світу. Нерівномірність розвитку економіки, нестабільність політичної ситуації вплинули на такі процеси. Так з 2000 р. відбувалася тенденція щодо незначного короткотривалого спаду у застосуванні інновацій, який закінчився у 2002 р. Після нетривалого піднесення з 2005 р. знову розпочинається скорочення кількості як підприємств, що запроваджували інновації, так і тих, що безпосередньо їх створювали. Таким чином, було визначено середню кількість інноваційно активних підприємств, які становлять приблизно 21% від загальної кількості промислових (у 2009-2011рр. налічувалося 2181 підприємство, що займалися інноваційною діяльністю). Протягом цих років 77,1% з них придбали машини, обладнання та програмне забезпечення, 22,6% придбали внутрішні науково-дослідні розробки та лише 19,1% – іноземні науково-дослідні розробки та знання.

Висновки

Таким чином, із загальної кількості підприємств, зареєстрованих в Україні, лише 13% є інноваційними, в тому чи іншому вигляді, що є досить низьким показником для рівня країн, що розвиваються та формують стратегію розвитку індустріального та постіндустріального суспільства. З названих підприємств майже 70% впроваджують продуктивні та процесові інновації. Підприємства переробної промисловості, машинобудівні, харчові, нафтохімічні найбільш активно впроваджували маркетингові та організаційно-управлінські технології.

На сучасному етапі розвитку світового господарства та поступової інтеграції України до нього технології стають важливим фактором соціально-економічного розвитку саме через додаткові можливості зниження матеріало- та працездатності виробництва продукції, створення та запровадження інновацій у процеси та продукти на основі використання менш дефіцитної сировини, вторинних енергетичних ресурсів, скорочення етапів переробки сировини, створення безвідходних технологій, біотехнологій, нових високопродуктивних сортів та гібридів сільськогосподарських рослин та порід тварин, застосування біодобавок та ветеринарних препаратів і т. інше.

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми. Скорочення лабораторної стадії створення технології сприяє технічному оновленню основних фондів підприємств АПВ, прискоренню обігу капіталу та динаміки відтворення загалом. А зростання інтелектуального рівня населення та підвищення ролі людського потенціалу в розвитку економіки країни сприятиме розвитку та підвищенню значення освіти і науки для населення.

Література

1. Анчишкин А.И. Наука – техника – экономика / А.И. Анчишкин. – М. : Экономика, 1986. – 112 с.
2. Зыков Ю.А. Актуальные проблемы экономики НТП / Ю.А. Зыков / отв. ред. В.П. Логинов, В.К. Даугела. – М. : Наука, 1986. – 191 с.
3. Иванова Н.И. Национальные инновационные системы / Н.И. Иванова. – М. : Наука, 2002. – 245 с.
4. Новый курс: реформы в Україні 2010–2015 рр. : Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
5. Статистичний збірник "Наука та інноваційна діяльність в Україні" у 2011 році / Державний комітет статистики України : [відп. за випуск І.В. Карачова]. – К. : ДП "Інформ.-видав. центр Держстату України". – 2012. – 305 с.

На основе анализа институциональных основ международного трансфера технологий авторами сделан вывод о том, что последние представляют собой систему взаимосвязанных методологических, теоретических и методических положений по формированию условий активного участия предприятий Украины в инновационной деятельности на мировом рынке технологий.

Ключевые слова: международный трансфер технологий, национальные инновационные системы, объект познания, хозяйствующие субъекты агропромышленной сферы.

Based on the analysis of the institutional framework of international technology transfer The authors conclude that the latter are a system of interrelated methodological, theoretical and methodological provisions on the formation conditions of the active participation of enterprises in Ukraine in innovation and global technology market.

Key words: international technology transfer, national innovation systems, the object of knowledge, businesspersons agricultural industry.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 371.321.5

Тіщенко Л.М.,
доктор технічних наук, професор,
Скобло Ю.С.,
кандидат технічних наук, доцент,
Левкін А.В.,
кандидат технічних наук, доцент

Харківський національний
технічний університет
сільського господарства
імені Петра Василенка

Методологічні засади формування комплексу знань як важливий чинник успіху фахівця

На основі розкриття та аналізу понять інформаційна аналітика, логіко-інформаційні моделі авторами пропонується впровадження в навчальний процес аграрних вишів методології пошуку, представлення та засвоєння знань.

Ключові слова: теоретичні основи пошуку і представлення знань, інформаційна аналітика, логіко-інформаційні моделі, база знань.

Вступ. Наразі проблема підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств зв'язана із забезпеченням висококваліфікованими фахівцями, які не лише мають необхідну за фахом освіту, а й підготовлені до вирішення нових нетрадиційних завдань, що виникають протягом тривалого часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про необхідність підвищення професійного та загальнокультурного рівня випускників аграрних ВНЗ наголошується у Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту" та у Національній доктрині розвитку освіти. Пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є особистісна орієнтація освіти; формування національних та загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; інтеграція вітчизняної освіти в європейський та світовий освітній простір [1].

Розвитку інноваційних процесів у вищих закладах освіти присвячені наукові розробки М.Г. Чобітка [2], принципам формування освітньо-кваліфікаційних рівнів і змісту фахової підготовки – Т.Д. Іщенко, Ю.П. Нагірного, І.М. Бендери [3], особливостям модульного навчання – С.М. Кравченка [4], технологіям навчання у вищій школі – Д.В. Чернилевського, О.К. Філатова [5], теорії та практиці дистанційної форми навчання – С.О. Сисоєвої [6], організації самостійної роботи студентів – В.А. Козакова, М.М. Солдатенко, В.І. Дуганця [7-10].

Ставлення та визначення мети статті. Для цього має бути сформовано зрозумілу систему пошуку, отримання, засвоєння, систематизації знань, набутих у процесі життєдіяльності. Це дає можливість використовувати таку систему в будь-якій конкретній сфері знань, практиці тощо та має за своїм змістом (чи властивостями, чи характером та іншим) всі ознаки звичайної комплексності.

Виклад основного матеріалу. Людина, яка озброєна комплексною системою пошуку та представлення знань, з одного боку, має сама по собі всі ознаки фахівця високої кваліфікації, а з іншого боку є захищеною, бо має завжди можливість у будь-яких обставинах життєдіяльності скласти стратегію та тактику своєї роботи й відповідної поведінки, зробити адекватні висновки та визначити свої можливості, мати науково обгрунтовані передумови для вирішення будь-яких питань, проблем і таке інше [11].

За своєю суттю пошук і представлення знань являє собою результат сукупного мислення та визначеної методології обробки (а іноді спеціального поєднання чи переробки) відповідної апріорної інформації, попередніх знань. Навіть фахівець з вищою освітою не володіє всіма визначеними аспектами знань, але така можливість реально існує. Цю можливість доводять відповідні концепції розуміння суті знань:

1. Будь-яка методологія складається зі сукупності елементів знань, що відображують психологію, філософію, логіку, мову, історичний розвиток тощо, а головне – інформаційну аналітику.

2. Інформаційна аналітика, в свою чергу, становить специфічний симбіоз (мови + логіки + інформатики і плюс ще багато іншого) і має бути представленою у своєрідній формі – логіко-інформаційних моделях.

3. Логіко-інформаційні моделі мають дуже важливу властивість у справі пошуку та представлення знань – вони можуть відображувати будь-які знання (незалежно від науки чи наукового напрямку, що конкретно розглядається) та складати стійкі передумови подальшого їх дослідження та розвитку.

На цей час є неможливим повне розкриття змісту введеного нами поняття "Інформаційна аналітика" у вигляді, що є природним для уявлень відносно звичайного представлення будь-якої методології загалом. Тому її представляємо у відповідних, окремих елементах. Це зв'язано з тим, що на цей час ще не склалися відповідні умови і уяви в цій сфері та декларування назви такого поняття не створює зрозумілого ставлення. Як результат, це не сформує сталу необхідність (відповідну потребу чи статус у суспільстві) як щодо її необхідності, так і її наступного розвитку. Такий підхід реалізується, коли у сфері освіти та життєдіяльності доходять висновку, що потрібно мати фахівців високого рівня кваліфікації безпосередньо у сфері "АНАЛІТИКИ" відносно рамок у кожному фаху спеціальної освіти. Тому, виходячи з цього положення, а саме не створюючи прецедент "випередження часу", ми пішли шляхом, який формує у своєму змісті постійні підкреслення про наявність елементів чи їх причетність до "Інформаційної аналітики". Водночас робимо наголос на результаті "спрацювання" цього напрямку, що подаємо у вигляді іншого його смислу – "Пошуку і представлення знань" [11].

"Теоретичні основи пошуку і представлення знань" (далі "ТОПіПЗ") є першим кроком у реалізації цілісної надсистеми пошуку знань. І раніш елементи "ТОПіПЗ" – Основи Інформаційної аналітики ("ІА") зустрічалися в літературі у вигляді окремих розділів (методів), які використовувалися в конкретних напрямках навчання відповідно до вузьковизначених завдань пошуку. На сучасному етапі розвитку освіти слід мати цілісне уявлення про методи пошуку і представлення знань. До них входять спеціальні дисципліни, що являють собою відповідні знання в галузях освіти. Всі види (методи) пошуку і представлення знань доводять загальну сукупність і розглядаються як "База знань", що формує свою реалізацію у всіх наукових напрямках.

Фактично ТОПіПЗ утворює систему загальнонавчальних знань. Вона деталізує "Базу знань" і, навіть за своїм смислом, формує ще більш глибоку її деталізацію. Крім того, ТОПіПЗ становить у рамках системи її динамічну складову (та і не тільки у "Базі знань", а й в навчанні загалом). Всі досягнення "ТОПіПЗ – Основи ІА" у повному обсязі використовуються в будь-якій галузевій освіті, бо є відображенням природних компонентів людського усвідомлення та завжди має безмежні можливості у становленні будь-яких розумінь.

Логічні передумови формування змісту навчання в агроуніверситеті передбачають отримання комплексу знань у вигляді єдиного цілого, що, крім того, зорієнтовано на відповідну спеціалізацію праці майбутнього фахівця. Під час складання бази єдиного цілого передбачається використання елементів знань у відповідних напрямках сукупностей наук: групи фундаментальних наук; групи суспільних наук, групи загальнонаукових і загальнотехнічних наук; спеціальні дисципліни і т. інше.

Взагалі в рамках університетської підготовки відсутня наявність такого поєднувального становлення у вигляді відповідної ланки чи на рівні будь-якої навчальної дисципліни, а реалізація такого – фактично має місце у голові людини, що навчається, тобто студента.

У діяльності пошуку та представлення знань існують багато спрямованостей. Метою однієї зі спрямованостей є отримання "цілого", для досягнення якого теж слід мати потрібний комплекс відповідних знань. Вони мають становити необхідну значущість (властивість) – спрямованість на поєднання будь-яких знань для досягнення встановлених цілей і завдань. Такі знання, що є носіями цілісності, і виконують відповідну місію поєднання знань, та створюють основу напряду під назвою "Інформаційна аналітика". Взагалі це може бути представлено як складання в інтердисциплінарній сфері, яка реалізується в рамках функціонування за розуміннями загального змісту. Визначені властивості водночас з іншими характерними результатами пошуку знань і створюють ті потрібні для нас докази про потребу використання ТОПіПЗ.

Наведемо ще один з доказів до вищезгаданої тези щодо необхідності використання "ТОПіПЗ – Основи "ІА", виходячи вже з точки зору про необхідність реалізації управління навчальним процесом з боку викладачів. З цього приводу розглянемо становище студента, який потребує в своїй навчальній і самостійній діяльності знань, що мають за своїм смислом характер поєднаний. Цей вид знань, як правило, особливо має прояви в діяльності студента (фахівця з вищою освітою):

а) за потреби поєднання знань (отримання особистого цілого) на етапі вивчення різних дисциплін і одночасного їх використання;

б) за поєднання знань в умовах своєї практичної діяльності по закінченні університету на етапі самостійної праці, яка викликана конкретними виробничими та іншими цілями та задачами.

В умовах "а)", (і особливо у випадку "б"), студенту (фахівцю з вищою освітою) слід самостійно будувати (шукати, представляти і т. інше) систему знань поєднувального характеру без участі керівництва з боку викладача.

Однак, навчання в університеті має створити передумови такої діяльності з боку студента (фахівця). Суть таких передумов реалізує фактично набуття досвіду розімкнутого управління. Реалізація такого управління здійснюється без участі викладача на запланованому рівні завдяки вивченню та подальшому використанню "ТОПіПЗ – Основи "ІА" в практиці професійної діяльності. Знання в цій сфері дають можливість прояву (реалізації) знань поєднувального характеру та одночасної реалізації того розімкнутого управління на методологічному рівні. Все це здійснюється за рахунок інтелектуального потенціалу студента, набутого шляхом використання високоінтелектуальних технологій пошуку та представлення знань поєднувального характеру, які і забезпечують отримання вищезгаданого "цілого". Досягнення "смиислового цілого" є позитивним показником навчального процесу та створює здорову основу удосконалення процесу управління знаннями.

У звичайних діях пошукового характеру ми фактично формуємо знання через будь-яке відповідне складання. Тобто, ми створюємо (організуємо) собі становище в формуванні пошуку, коли забезпечено якесь усталене розуміння та на його основі отримуємо певні знання. Таким чином ми створюємо собі "перехідний елемент" у "складанні співвіднесення". Взагалі ж у студента складається стан сталого розуміння, яке формує постійне спрямування його до загального методологічного розглядання відносно: "вилучення" – "використовування" – "оптимізація" методів пошуку (становлення відповідного спрямування, що викликане рамками пізнання). З цього й випливає закономірність у формуванні цього напряду за формою саме складання в режимі попередніх кроків пошуку. Це має прояв у вигляді загальної методології – одного з основних методологічних концептів у підході до рішення

питань пізнання. Розуміння (закономірності) використання "загального", на наш погляд, є дуже важливою миттєвістю у складанні пошуку і формуванні знань, і тому ми прагнемо до детального розглядання цього питання.

Суть таких реалізацій фактично передбачає пошук на основі визначення "організаційного рішення – варіанта" проривного характеру, що дозволяє на його основі знайти шлях визначення потрібних знань, а саме сформувані чергове методологічне утворення з необхідними властивостями. Цим ми показуємо, як організувати таку реконструкцію у пошуці знань на відмінність від попереднього сталого варіанта. Звісно, така організація пошуку потребує відповідного рішення. Тобто, ми розуміємо, що саме організаційне створення методологічного характеру дає можливість отримати потрібний результат реконструкції у реалізації пошуку знань. Крім того, воно буде відповідне до цього створення з необхідним поглибленням концептуального розуміння варіанта, що ми маємо застосовувати у вигляді обраного (чергового) впровадження за суттю визначеного «загального». Взагалі ж тут ми застосовуємо використання відповідної інформаційної пари, в рамках якої можна скласти будь-які співвіднесення. Визначене і є суттю тієї концептуалізації, бо фактично формує постійне звернення до розуміння суті визначеного "загального" та чергової побудови інформаційного рівня, який підлягає розгляданню.

За основу розглядання будь-якого пошуку знань покладено відповідне, послідовне формування сукупності концептів на основі використання спочатку базового концептуального розуміння (тієї найголовнішої потрібної умови в складанні сукупності концептів за змістом реалізації "загального" – як один з прикладів інваріантного рішення). Отже, виникає потреба у формуванні концепту за виглядом вже іншого поточного розуміння, а саме, подальше створення наступного на базі оформлення системної організації дослідження. Тут організація (за своєю властивістю) виступає у вигляді спеціального системного утворення, що й дозволяє досягнути відповідних закономірних результатів. Тобто, спочатку "загальне" функціонує як просте проголошення напряму – варіанта пізнання, а наступні, більш удосконалені (розвинені) результати реалізації забезпечуються саме за відповідним концептом визначеної організації.

Перше виникнення "загального" становить розуміння первинного стану простої випадковості та, разом з тим, може бути результатом виникнення елемента, що належить як до чогось "загального", так і до "часткового". Тобто, становлять саме розподіл, що формує фактично якусь конкретну сутність знання того, за яким фактично виникає потреба постійного формування доводів його законного існування-належності. Ми ж формуємо розуміння того елемента, що розглядається – чи він належить до "загального", чи до "часткового". Подальший розвиток такого первинного складання та сукупність складених конкретних доводів створює розуміння закономірності складеного розподілу. Наступним (завершальним) станом "загального" буде відповідне формування правила його створення, тобто одного зі зазначеної складової, що формує розуміння істинності знань. Усе наведене (за методологічним напрямом) описується начебто "загальною моделлю", що фактично входить до сфери розуміння "структури знань". Суть наведеної "загальної моделі" – це фактично створення функціонування визначеної сукупності за її відповідною роллю "функціонала" спеціального розподілення, а саме – як "функціонала" розподілу в рамках розглядання чи взагалі як відповідна форма розглядання. Треба зазначити, що така модель не завжди вибудовується спочатку, але з часом вона таки становить свою побудову та обов'язково відіграє відповідну роль у пошуку. Взагалі ж, студент завжди прагне до її вибудови та відповідного використання, бо це дає йому (фахівцеві) значний виграш як у формуванні розуміння пошуку, так і отриманні відповідного усвідомлення щодо одного із найважливіших розуміння доказаної його істинності та одночасного визначення правильності подальшої послідовності й достовірності у його становлення.

Висновки

Отже, щоб сформувати загальне розуміння прояву аналітики (інформаційний рівень) і реалізації концептуалізації у пошуку (методологічний рівень), треба мати загальне розуміння відповідних дій на рівні "мислєдіяльності" (рівень людської діяльності в рамках становлення мислення за розуміннями). Тобто, майбутньому фахівцеві для того, щоб сформувати повне уявлення того, що відбувається треба мати відповідні результати співвіднесення (прояви інформаційно-методологічного рівня).

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми. Забезпечення стійкого розвитку вітчизняних аграрних підприємств та формування їх конкурентоспроможності, на нашу думку, залежить від рівня кваліфікації фахівців, що працюють на ньому та того мотиваційного механізму, що спонукає до отримання знань у процесі навчання.

Література

1. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слух. закл. підвищ. каліф. сист. вищ. освіти / Я.Я. Болюбаш. – К. : Колос, 1997. – 64 с.
2. Чобітко М.Г. Особистісно орієнтована взаємодія «студент – викладач» у рамках навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. Розвиток інноваційних процесів у навчально-виховних закладах : зб. наук. пр. / М.Г. Чобітко // Проблеми сучасності : культура, мистецтво, педагогіка. – Харків : Стиль-Издат, 2003. – 176 с. (165-175).
3. Іщенко Т.Д. Принципи формування освітньо-кваліфікаційних рівнів і змісту фахової підготовки інженерно-технічних кадрів / Т.Д. Іщенко, Ю.П. Нагірний, І.М. Бендера //праці Міжнародної науково-методичної конференції "Ступенева система вищої аграрної освіти: концепція, актуальні проблеми та механізація впровадження". – К. : АПН України, 1997. – С. 56-59.
4. Іщенко Т.Д. Принципи та шляхи інтеграції вищих навчальних закладів Міністерства аграрної політики України в Європейський простір вищої освіти / Т.Д. Іщенко, С.М. Кравченко, М.А. Демешкант та ін. //Науково-методичні матеріали. – К. : Аграрна наука, 2006. – 35 с.
5. Чернилевский Д.В. Технология обучения в высшей школе / Д.В. Чернилевский, О.К. Филатов : учебное издание / под ред. Д.В. Чернилевского. – М. : Экспедитор, 1996. – 228 с.
6. Сисоева С.О. Педагогічні технології творчого розвитку особистості: проблеми і суперечності / С.О. Сисоева, О.Г. Романовський //Творча особистість у системі неперервної освіти: мат. Міжн. наук. конф. (16-17 травня 2000 року). – Харків : ХДПУ, 2000. – С. 84 – 90.
7. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В.А. Козаков. – К. : Высш. шк., 1990. – 497 с. – (С. 79).
8. Солдатенко М.М. Умови індивідуалізації процесу навчання студентів в системі безперервної освіти / М.М. Солдатенко //Мат. конф. – Вінниця, 1994. – С. 73-75.
9. Бендера І.М. Організація самостійної роботи студентів агроінженерних спеціальностей : монограф. / І.М. Бендера – К. : НМЦ аграрної освіти, 2007. – 364 с.

10. Дуганець В.І. Організація наскрізної практичної підготовки студентів із спеціальності "Механізація сільського господарства" / В.І. Дуганець, І.М. Бендера, А.В. Рудь та ін. // Наука і методика: зб. наук. – метод. пр. – К. : Аграрна освіта, 2007. – Вип. 9. – С. 65-74.
11. Скобло Ю.С. Пошук знань. / Скобло Ю.С., Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Скобло Н.Ю. – Харків : Майдан, 2010. – Ч. 1 – 272 с.

На основе раскрытия и анализа понятий информационная аналитика, логико-информационные модели авторы предлагают внедрение в учебный процесс аграрных вузов методологии поиска, представления и усвоения знаний.

Ключевые слова: теоретические основы поиска и представления знаний, информационная аналитика, логико-информационные модели, база знаний.

Based on the detection and analysis of concepts of information analysis, logical and information models the authors suggest the introduction of the learning process of agricultural universities methodology search, presentation and learning.

Key words: search and theoretical foundations of knowledge representation, information analysis, logical and information models, knowledge base.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Дерев'янко І.В.,
магістрантка

УДК 371.21(045)
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Особливості проведення лекційних занять із дисципліни "Основи менеджменту" у ВНЗ I-II рівнів акредитації

У статті йде мова про сутність лекції як провідної форми навчання з дисципліни "Основи менеджменту" у ВНЗ I-II рівня акредитації на прикладі ВП "Бобровицький коледж економіки та менеджменту ім. О. Майнової".

Ключові слова: лекція, лекційне заняття, види лекцій, лекція-пояснення, лекція-бесіда, дидактичні цілі лекцій, форми організації процесу навчання.

Вступ. Розвиток сучасної системи освіти все більше уваги приділяє специфічним інтерактивним методам та формам навчання. Багато науковців, що займалися вивченням цієї форми переконують науковий світ у потребі не тільки проведення лекційних занять, а й вдосконаленні ведення лекції, поєднанні її з інтерактивними засобами наочності, дидактичними засобами. Нині спостерігається тенденція до зниження ролі лекції у професійній підготовці управлінських спеціальностей у ВНЗ, оскільки, за доступності великої кількості різноманітних джерел інформації, що дає можливість студентам самостійно добувати знання, і, отже, інформаційна функція викладача втрачає свою актуальність. Сучасні інформаційні технології та використання комп'ютерних систем мають навпаки допомагати лектору проводити лекційні заняття, і тим самим активізувати пізнавальну діяльність студента.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методики проведення лекційних занять, класифікація лекцій, етапів їх підготовки та проведення були висвітлені у низці досліджень таких педагогів, як А. Хуторський, М. Фіцул, А. Ординський, А. Столяренко, В. Сидоренко, П. Лузан, М. Нікадрова, В. Манько, Л. Білан, І. Буцик та інших.

Мета статті – розкрити методику підготовки і проведення лекційних занять із дисципліни “Основи менеджменту” у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У Законі України “Про вищу освіту” зазначено, що: “Основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є: лекція; лабораторне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація.” [2]. Лекція є основною формою проведення навчальних занять з дисципліни “Основи менеджменту” у ВНЗ, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу.

Лекція (лат. *lectio* – читання) – систематичне, наукове і послідовне викладення навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмету, методів науки [6].

Успішне читання лекції потребує належної підготовки: складання плану, добирання матеріалу, який розкриває зміст теми, наочного матеріалу, а також відповідних технічних пристроїв тощо. Викладачу важливо вміти підтримувати увагу студентів під час лекції. Для цього використовують незвичайний початок лекції, проблемний виклад матеріалу, цікаві приклади-ілюстрації тез, а також наочність, технічні засоби навчання і т. інше [7].

У педагогічній літературі є різні класифікації академічних лекцій. Зокрема, виділяють такі типи лекцій на основі місця, яке вони займають у структурі послідовності вивчення дисципліни: ввідна, початку курсу, основного курсу, заключна, оглядова лекції. Згідно з класифікацією лекцій на основі ведучого методу їх проведення виділяють: лекція інформаційного повідомлення; лекція-пояснення; пояснювально-ілюстративна (демонстративна) лекція; лекція-розповідь; проблемна (евристична) лекція; лекція із запланованими помилками; лекція-консультація (лекція-бесіда, лекція-прес-конференція); лекція-диспут [1].

Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні характерні інтенсивні пошуки нового в теорії та практиці навчання. Триває процес апробації нових активних форм і методів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів [6].

Найпоширенішим різновидом лекції є інформаційна, яка передбачає передавання слухачам певного обсягу інформації з певної навчальної дисципліни шляхом послідовного розкриття наукових фактів, явищ, процесів. При цьому вони є простими споживачами готової навчальної інформації. Однак розвиток вітчизняної освітньої системи, її гуманізація, тенденція до реалізації творчих здібностей кожного індивіда зумовили появу нових видів лекцій – проблемної, лекції-візуалізації, лекції вдвох, лекції із заздалегідь запланованими помилками, лекції-прес-конференції [7].

Саме такий тип лекцій є ідеальним для проведення навчальних лекційних занять з дисципліни “Основи менеджменту”, оскільки лектор може успішно її доповнювати ілюструванням, демонструванням певних процесів та явищ за допомогою інтерактивних засобів, зокрема слайдових систем.

Розглянемо методику проведення лекції із використанням мультимедійних слайдів та лекції-бесіди з використанням опорного конспекту із дисципліни “Основи менеджменту”.

Відтак, методика проведення передбачає потреби раціонального чергування видів роботи з метою підвищення рівня уваги та напруження мислення.

У зв'язку з цим викладач циклу економічних дисциплін на кожній лекції має:

- здійснювати виклад навчального матеріалу із урахуванням результатів фахової підготовки;
- сприяти розвитку студентів, їх самостійності у навчальній діяльності і зацікавленості у майбутній професії;

- використовувати власний науковий потенціал і досвід практичної діяльності;
- використовувати зміст навчальної дисципліни, поєднувати навчальну та науково-дослідну діяльність студента [1].

Основними функціями лекції як організаційної форми вивчення дисципліни є навчальна, виховна, розвивальна, орієнтовна й організувальна.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів лекції з дисципліни "Основи менеджменту" доцільно супроводжувати показом слайдів (що містять схеми, таблиці, основні поняття, наукові терміни), ставленням проблемних питань та наведенням прикладів.

Мультимедійні технології у навчанні дають можливість створення сприятливих умов для сприймання навчального матеріалу, підвищують рівень активності і зацікавленості, зменшують втомлюваність, підвищують рівень засвоєння знань, адже слайд-лекція поєднує в собі читання, слухання та театральне дійство. Варто наголосити, що ефективним є поєднання слайд-лекції з її конспектуванням. Як відомо, у своїх дослідженнях М. Нікадров наголошував, що студенти, які ведуть записи під час лекції, довше зберігають працездатність протягом дня та довше пам'ятають інформацію з подальшим її відтворенням.

Готуючись до лекції, лектор розробляє план, розраховує час, виділяє головні думки, приклади. Молоді викладачі повинні мати повний конспект, їм рекомендується також робити аудіозаписи перших лекцій та прослуховувати їх з метою вироблення певного темпу (60-80 слів за хвилину).

Будь-яка лекція включає три основні етапи:

- вступна частина: оголошення теми лекції (для запису студентами), плану лекції (8-4 пункти); формування мети та завдань лекції; стисла характеристика проблеми; показ стану питання; список літератури, навчальних джерел з теми (6-7 джерел).

- викладення: докази, факти, аналіз понять, висвітлення подій, демонстрація доказів, аудіо- та відеоматеріалів; характеристика різних думок; зв'язок з практикою; галузі застосування набутих знань;

- висновки: формування загального висновку; настанова та завдання для самостійної та пошукової роботи; методичні поради, відповіді на запитання [5].

Проведення лекції включає чотири фази: початок сприймання – 4-5 хв., оптимальна активність сприйняття – 20-30 хв., фаза зусиль – 10-15 хв., фаза стомлення. Починати активізацію аудиторії треба у фазі зусиль, водночас дуже важливо продумати початок і кінець лекції, чергувати роботу і відпочинок, моменти підвищеної уваги і послаблення; весь процес ведення лекції вимагає від науково-педагогічного працівника доброзичливого ставлення до студентів [1].

На лекції важлива доброзичлива атмосфера взаємної довіри, прихильності, творчості. Лекторів потрібно вміти поєднувати голос, темп, інтонацію, міміку та жестикуляцію, при цьому вони мають бути природними і відповідати змісту лекції. Викладач має дивитися на аудиторію, нібито звертаючись персонально то до одного, то до іншого студента і до всіх разом.

Лектор має володіти аудиторією. Він також не має бути скутим у своїх рухах, але і не бути надмірно метушливим, з невиправданою або неприродною театральною жестикуляцією. Студенти більше цінують спокійну поведінку лектора, його впевненість, зібраність та суворість, володіння "живим словом". Взаємозв'язана діяльність лектора і студентів створює загальне поле напруження, яке підсилює навчально-пізнавальну активність кожного студента і надає інтелектуального піднесення лектору, надихає його на творчу імпровізацію, забезпечуючи взаємне емоційне стимулювання учасників навчально-виховного процесу. Також лекція спричиняє глибокі виховні впливи на слухачів змістом навчальної інформації і через особистісні якості викладача, перш за все, його наукову ерудицію і професійні уміння та навички.

Лекції не слід читати з аркуша, за винятком випадків, коли потрібно користуватися статистичними даними та іншими допоміжними матеріалами у вигляді цитат, бібліографічних рекомендацій тощо. Конспект створює бар'єр між лектором і слухачами, а через цю стіну їм пробитись буває дуже складно [6].

Успіх лекції залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, від таких, наприклад, як вміння себе правильно і з гідністю тримати, бути толерантним і вихованим, приховуючи поганий настрій чи самопочуття.

Викликають прихильність привітний серйозний вираз обличчя, доречний виразний жест, простий і охайний одяг без відволікаючих деталей, жива міміка, відштовхує та дратує неприродність міміки, усмішки [3].

Основними вимогами до лекції є: високий науковий рівень викладеної інформації, яка має, зазвичай, світоглядне значення; значний обсяг систематизованої й методично опрацьованої сучасної наукової інформації; доказовість і аргументованість висловлюваних суджень; достатня кількість переконливих фактів, прикладів, текстів і документів; ясність викладення думок та активізація мислення слухачів, формулювання питань для самостійної роботи з обговорюваних проблем; аналіз різних поглядів у розв'язанні поставлених проблем; виведення головних думок і положень, формулювання висновків; роз'яснення нових термінів, назв; надання студентам можливості слухати, осмислювати й коротко записувати інформацію; встановлення контакту з аудиторією; використання дидактичних матеріалів і технічних засобів; застосування основних матеріалів – тексту, конспекту, блок-схем, креслень, таблиць, графіків.

Основна робота викладача після завершення лекції – важливий елемент самовдосконалення. Відразу після лекції слід позначити місця, які викликали зацікавленість слухачів, або навпаки були сприйняті холодно, чи були незрозумілими. Молодому викладачеві бажано зафіксувати запитання, які були йому поставлені, потім систематизувати і, враховуючи зміст запитань, доповнити матеріал лекції або підготуватися до відповіді на них. Іноді на наступних лекціях цими запитаннями можна активізувати аудиторію, звернувши увагу, що саме ці проблеми викликали зацікавленість попередніх слухачів. Систематизовані запитання можуть бути використані викладачем для семінарів, консультацій та колоквиумів [8].

Висновки

Отже, лекція у процесі підготовки майбутніх фахівців-економістів виконує домінуючу роль і вимагає від педагогічних та науково-педагогічних працівників постійної праці над удосконаленням методики її проведення.

Методика підготовки і проведення лекції має свою специфіку. Характерною особливістю сучасної лекції має бути діяльнісна основа, яка означає не механічне поєднання діяльності викладача і студента, а, перш за все, їх взаємодію у спільному навчальному пошуку.

Навчальна функція лекції дозволяє не лише надавати потрібний уніфікований мінімум професійних знань, а й допомагати аудиторії самостійно вибудувати зазначену систему у формі "образ – мислення". Найважливішу роль на лекції відіграють інформація, передача знань та їх аналіз, що вимагає залучення новітніх наукових даних, які оперативно відображають процес розвитку наукової думки.

Актуальності, змістовності, проблемності і практики, спрямованості методики проведення лекції досягають відповідним рівнем професійної готовності викладача, яка передбачає високу теоретичну підготовку, досконале володіння методикою та кропітку самостійну працю кожного педагога над підвищенням своєї педагогічної кваліфікації. Це є можливим за умови, що викладачі постійно перебуватимуть у пошуках, перейматимуть передовий досвід і творчо використовуватимуть його у своїй практичній діяльності.

Література

1. Білан Л.Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб./ Л.Л. Білан. – Ніжин : ПП Лисенко, 2011. – 272 с.
2. Закон України "Про вищу освіту". – К., 2002. – 69 с.
3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : Метод. посіб. для студентів магістратури. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 316 с.
4. Лузан П.Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі : навч. посіб./ П.Г. Лузан. – К. : Аграрна освіта, 2003. – 224 с.
5. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / за ред. З.Н. Курлянд. – К., 2005. – 200 с.
6. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ МОН України, Львів. держ. ун-т внутріш. справ / В.Л. Ортинський. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 472 с.
7. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с.
8. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Т.І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

В статье идет речь о сущности лекции как ведущей формы обучения и особенностях проведения лекционных занятий по дисциплине "Основы менеджмента" в вузах I-II уровня аккредитации на примере ОП "Бобровицкий колледж экономики и менеджмента им. А. Майновой".

Ключевые слова: лекция, лекционное занятие, виды лекций, лекция-объяснение, лекция-беседа, дидактические цели лекций, формы организации процесса обучения.

The article deals with the nature of the lecture as a leading form of education and features lectures on the subject "Fundamentals of Management" in high school and II levels of accreditation for example EP "Bobrovytsia College of Economics and Management named after O. Mainova".

Key words: lecture, lecture employments, types of lectures, lecture of explanation, lecture-conversation, didactic aims of lectures, forms of organization of teaching process.

Костенко О.М.,
кандидат технічних наук, доцент,
Сердюк О.І.,
кандидат економічних наук, доцент,
Мирна О.В.,
кандидат економічних наук, доцент

Полтавська державна
аграрна академія

Формування і функціонування регіональних навчально-практичних центрів – шлях якісної практичної підготовки керівників і фахівців, зайнятих в агропромисловому виробництві

У статті обґрунтовано причини, мету, завдання та заходи зі створення регіонального навчально-практичного центру Полтавської державної аграрної академії. Охарактеризовано базу регіонального навчально-практичного центру ПДАА – ТОВ “Маяк” Котелевського району Полтавської області.

Ключові слова: *практична підготовка, регіональний навчально-практичний центр, ТОВ “Маяк” Котелевського району Полтавської області.*

Вступ. Реалізація стратегічних напрямів аграрної політики, спрямованих на створення продовольчої безпеки країни, нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції, активізацію інвестиційної діяльності та проведення активної соціальної політики на селі, значною мірою залежить від кадрового потенціалу галузі, рівня підготовки керівників і фахівців, зайнятих в агропромисловому виробництві.

Перехід до ринкових відносин, розвиток різноманітних форм господарювання вимагають відповідного кадрового забезпечення і суттєвих змін у підготовці працівників для роботи в цих умовах, зокрема, підвищуються вимоги до відповідності рівня підготовки у вищих навчальних закладах сучасним запитам роботодавців, забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Одним із напрямів вирішення цієї проблеми є поетапна практична підготовка майбутніх фахівців із послідовним нарощуванням рівня професійних знань та практичних навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науково-методичній літературі питанням поліпшення якості практичної підготовки у вищих навчальних закладах надається все більше уваги. В Україні наукові дослідження в цій сфері проводять такі фахівці: М.П. Хоменко [3], В.І Свистун. [1, 2], Д.А. Костюк та інші. Віддаючи належне стосовно широкого спектра наукової думки, варто водночас наголосити на відсутності аналізу досвіду з організації практичної підготовки фахівців аграрної сфери поза межами вищого навчального закладу.

Ставлення та визначення мети статті. Метою дослідження визначення місця, ролі, завдань та комплексу заходів з формування та розвитку регіонального навчально-практичного центру як засобу якісної практичної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів і на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року одним із основних положень у розв'язанні проблеми кадрового забезпечення аграрного сектору економіки є вдосконалення механізму практичної підготовки студентів на аграрних підприємствах, де діють сучасні технології виробництва сільськогосподарської продукції, й разом із тим підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників аграрних вищих навчальних закладів.

З метою задоволення потреб аграрного сектору у висококваліфікованих фахівцях, створення сучасного кадрового потенціалу у сільському господарстві та його ефективного використання на базі ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району – одного з кращих сільськогосподарських підприємств області – створено регіональний навчально-практичний центр Полтавської державної аграрної академії.

Основними причинами його створення є:

- складна економічна і соціальна ситуація на селі;
- недостатній рівень державного фінансування аграрних навчальних закладів, навчально-дослідних господарств щодо придбання нових зразків сільськогосподарських машин і знарядь, новітніх технологій у рослинництві й тваринництві;
- значний розрив між теоретичною і практичною підготовкою майбутніх фахівців для аграрного сектору;
- збільшення питомої ваги серед студентів аграрних вишів міської молоді;
- відсутність належного інформаційного забезпечення сільського населення з питань господарювання в ринкових умовах;
- недостатній рівень практичної підготовки значної кількості науково-педагогічних кадрів аграрних навчальних закладів.

Основна мета створення регіонального навчально-практичного центру – органічне поєднання теоретичного навчання з виробництвом та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників (практичні аспекти).

Основними завданнями існування регіонального навчально-практичного центру є:

1. Здійснення практичної підготовки студентів, підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників академії.
2. Сприяння розв'язанню пріоритетних завдань з інноваційного розвитку аграрного сектору та сільських територій регіону.
3. Сприяння поширенню інформаційно-дорадчих послуг з питань високоефективного ведення сільського господарства великотоварними виробниками та селянськими (фермерськими) господарствами.
4. Довишівська підготовка учнів випускних класів на основі дистанційної освіти.
5. Сприяння створенню аграрного ліцею на базі Котелевської середньої загальної школи з урахуванням приміщень Центру для проживання викладачів академії в період викладання спеціальних дисциплін.
6. Сприяння фахівцям-початківцям у створенні фермерських господарств, отриманні довгострокових кредитів на основі бізнес-планів, придбанні сільськогосподарської техніки, племінної худоби, налагодженні виробництва, переробки та збуту виробленої продукції.
7. Сприяння підвищенню рівня ефективності молодіжної політики на селі.

З метою реалізації вищезгаданих завдань, а також згідно із Програмою створення Центру виробничого навчання Полтавської державної аграрної академії, що розроблена відповідно до Угоди про співробітництво між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Полтавською обласною державною адміністрацією, передбачено такі заходи:

Реконструкція на території ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району приміщення для навчально-науково-житлового комплексу з навчальними аудиторіями, науковими лабораторіями, кімнатами для проживання викладачів і студентів;

- вирішення з керівництвом ТОВ "Агрофірма "Маяк" питання харчування (на час практики) студентів та викладачів;
- погодження з Головним управлінням агропромислового розвитку облдержадміністрації щорічного контингенту студентів за спеціальностями для проходження виробничої практики в господарстві;
- розробка програм проходження студентами виробничої практики в господарстві в розрізі спеціальностей;

- створення кваліфікаційної комісії з визначення готовності студента працювати на тій чи іншій посаді в аграрному секторі;
- розробка графіка щорічного підвищення кваліфікації викладацького складу академії та її структурних підрозділів у господарстві ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району включно до 2015 року;
- створення на базі Центру інформаційно-аналітичної служби з питань високоефективного ведення сільськогосподарської галузі великотоварними виробниками та селянськими (фермерськими) господарствами;
- розробка освітньої програми для працівників у сфері підприємництва, менеджменту, фінансів та бізнес-адміністрування;
- створення в академії програми, яка б забезпечувала розв'язання пріоритетних завдань з інноваційного розвитку агропромислового виробництва та сільських територій, упровадження новітніх технологій у рослинництві й тваринництві;
- розробка програми довшівської підготовки учнів випускних класів сільської місцевості на основі дистанційної освіти;
- щорічна закладка в ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району полігонів сортів і гібридів основних сільськогосподарських культур вітчизняної та зарубіжної селекції, екологічне випробування технологій боротьби з шкідниками, хворобами та бур'янами;
- визначення умов участі фахівців господарства в проходженні виробничої практики студентами;
- створення в господарстві електронної інформаційно-довідкової мережі.

Згадана програма входить окремим розділом до Державної програми економічного і соціального розвитку України. Її фінансування здійснюється за рахунок Державного, обласного, районних бюджетів та ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району.

У межах виконання програми на сьогодні в регіональному навчально-практичному центрі Полтавської державної аграрної академії на базі ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району доцільно проводити такі види виробничих практик з напрямів підготовки та спеціальностей (табл. 1).

Для підготовки фахівців з менеджменту та адміністрування особливого значення набуває навчально-практичний центр. ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району, як об'єкт виробничої практики з менеджменту, відповідає всім сучасним вимогам, а саме:

по-перше, функціонує на ринку України 20 років і здійснює диверсифіковану виробничу, торговельну, посередницьку, оптово-збутову та інші види діяльності;

по-друге, застосовує інноваційні форми та методи управління й організації планово-економічної роботи, комерційної й маркетингової діяльності, бухгалтерського обліку;

по-третє, впроваджує прогресивні технології виробництва, організації праці та управління.

У процесі проходження виробничої практики з менеджменту студенти матимуть змогу вивчити специфіку господарсько-фінансової діяльності аграрного підприємства, адже ТОВ "Агрофірма "Маяк" має розвинену організаційну структуру. Це багатопрофільне господарство обробляє 14 тис. гектарів сільськогосподарських угідь, утримує тисячі голів свиней, корів та іншої живності, славиться стабільно високими врожайми зернових, кормових і технічних культур.

**Види виробничих практик з напрямів підготовки та спеціальностей,
що плануються до проведення у регіональному навчально-практичному центрі
ПДАА на базі ТОВ "Агрофірма "Маяк" Котелевського району**

Напрямок підготовки	Вид практики	Освітньо-кваліфікаційний рівень
Процеси, машини та обладнання агропромислового виробництва	Виробничо-технологічна	"Бакалавр", 3 курс
	Виробничо-експлуатаційна	"Бакалавр", 3 курс
	Виробничо-ремонтна	"Бакалавр", 4 курс
Агрономія	Виробнича (технологічна) практика	"Бакалавр", 3 курс
	Науково-дослідна практика	"Спеціаліст"
	Науково-дослідна практика	"Магістр"
Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва	Виробнича практика	"Бакалавр", 3 курс
	Виробнича практика	"Спеціаліст"
	Виробнича практика	"Магістр"
Ветеринарна медицина	Оперативна хірургія	"Бакалавр", 3 курс
	Загальна та спеціальна хірургія	"Бакалавр", 4 курс
	Епізоотологія та інфекційні хвороби	"Бакалавр", 4 курс
	Акушерство та гінекологія	"Бакалавр", 4 курс
Облік і аудит	Технологічна виробнича практика	"Бакалавр", 3 курс
Фінанси і кредит	Технологічна виробнича практика	"Бакалавр", 3 курс
Економіка підприємства	Організаційно-аналітична практика	"Бакалавр", 3 курс
	Виробнича комплексна практика з фаху	"Бакалавр", 4 курс
Менеджмент	Виробнича практика	"Бакалавр", 4 курс
	Виробнича практика	"Спеціаліст"
	Виробнича практика	"Магістр"

Студенти якнайкраще зможуть ознайомитися з характером та організацією управління діяльністю на аграрних підприємствах, оскільки штат ТОВ "Агрофірма "Маяк" укомплектовано висококваліфікованими фахівцями, здатними створити відповідні умови студентам у набутті професійних навичок. Досягнення агрофірми є також безперечним доказом високого професіоналізму її керівника, Героя України, заслуженого працівника сільського господарства України, кавалера ордена княгині Ольги III ступеня та орденів Святої Анни IV ступеня й Святої великомучениці Варвари – Тетяни Михайлівни Корост.

Оскільки ТОВ "Агрофірма "Маяк" останнім часом досягло найвищих показників як у регіоні, так і в Україні з виробництва сільськогосподарської продукції, фінансової діяльності, впровадження сучасних форм господарювання, студенти зможуть досконало вивчити також практику управління виробничо-технологічною та фінансово-економічною підсистемою.

ТОВ "Агрофірма "Маяк" є для студентів кращим прикладом в управлінні маркетинговою та логістичною діяльністю: підприємством здійснюється як оптова, так і роздрібна торгівля продукцією й товарами власного виробництва, фірмова

торгівля через власну мережу є пріоритетним напрямом галузі переробки власної сировини. Підприємство постійно підтримує базу елеваторів, зернохосвищ, КХП і ХПП, що використовуються переважно для ведення бізнесу в сфері агропромислового комплексу.

У ТОВ "Агрофірма "Маяк" існує високоефективна система управління якістю, яку мають вивчити студенти в ході виробничої практики. Зокрема, тут якість молока відповідає європейським стандартам, завдяки чому господарство отримало статус спеціальної сировинної зони для виробництва продуктів дитячого дієтичного харчування.

Крім того, ТОВ "Агрофірма "Маяк" має статус насінневого господарства, що дає змогу реалізувати якісний посівний матеріал і бути вітчизняним виробником якісної продукції не лише рослинництва, а й тваринництва (з репродукції молодняку великої білої породи свиней та чорно-рябої породи корів).

У ході виробничої практики студенти матимуть змогу вивчити досвід ТОВ "Агрофірма "Маяк" і в управлінні соціально-психологічною підсистемою, яку можна вважати провідною. Керівництво підприємства формує кадровий потенціал підприємства, працевлаштувавши в період фінансової кризи 158 осіб, переважно фахівців-початківців, гарантуючи їм гідні умови праці, належний рівень заробітної плати й розвиток соціально-побутової сфери.

Система управління стратегічним розвитком ТОВ "Агрофірма "Маяк" та її конкурентоспроможністю також є взірцем для багатьох аграрних підприємств й об'єктом вивчення для студентів у процесі виробничої практики. ТОВ "Агрофірма "Маяк" реалізує такі стратегічні напрями діяльності: переробка значної кількості виробленої сільськогосподарської продукції на власних потужностях та реалізація її через власну мережу; завершення будівництва молочного комплексу й зернового елеватора; налагодження міжнародних зв'язків з Європою, країнами СНД.

Управління інноваційною діяльністю в ТОВ "Агрофірма "Маяк" також є предметом детального вивчення для майбутніх фахівців. Розвиток підприємства постійно супроводжується нововведеннями в технічній і технологічній сферах (новітня техніка вітчизняного виробництва та світових лідерів фірм "Клаас", "Джон-дір", "Кейс", "Лемкен", технологія обробітку ґрунту NO-TILL). До найбільш вагомих інноваційних капіталовкладень можна віднести: комплекс з виробництва молока "Годувальниця", збудований за німецькою технологією з доїльним залом американської фірми BOUMATIC, зерносушильний комплекс, комбікормовий завод.

Визнаючи надзвичайну актуальність питання виховання молоді, ТОВ "Агрофірма "Маяк" запроваджує практику діяльності трудових загонів. Це дає змогу студентам долучитися до вирішення питань зайнятості молоді у літньо-осінній період; організації змістовного дозвілля, а також сприяння всебічному розвитку фізичних здібностей молоді, пропаганди здорового способу життя.

З таких міркувань, діяльність навчально-практичних центрів аграрних вищих навчальних закладів на базі сучасних високотехнологічних сільськогосподарських підприємств із розвиненою інфраструктурою є життєво важливою умовою здійснення якісної практичної підготовки майбутніх фахівців і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників (практичний аспект).

Висновки

Створення та функціонування регіональних навчально-практичних центрів аграрних вищих навчальних закладів сприятиме ознайомленню студентів і науково-педагогічного персоналу аграрних вищих навчальних закладів та її структурних підрозділів з новітніми технологіями виробництва й переробки сільськогосподарської продукції, набуттю студентами практичних навичок роботи

на сучасних сільськогосподарських підприємствах, адаптації фахівців-початківців до практичної роботи в агропромисловому виробництві. Навчально-практичний центр даватиме можливість випускникам аграрних вищих навчальних закладів безпосередньо на виробництві вивчати практику техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, менеджменту й маркетингу, набуття досвіду проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, фінансування, кредитування, страхування ризиків і т. інше на сучасному сільськогосподарському підприємстві.

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми. Навчально-практичні центри залишатимуться потужною базою для практики, яка охоплює всі ланки професійної діяльності в агропромисловому виробництві. Суттєвою перевагою такого виду практичного навчання має стати проведення консультацій досвідчених професіоналів, обмін думками між усіма учасниками навчально-практичного центру з питань виховання справжнього професіонала. Сільськогосподарські підприємства – бази навчально-практичних центрів мають активно долучатися до проектування методологічних і практичних складових навчального процесу, виходячи з перспектив розвитку аграрного виробництва в країні та регіоні, умов підприємства, його потенціалу. Під час підготовки фахівців з менеджменту та адміністрування ОКР "Магістр" бажано організувати виробничу практику на рівні вищих ланок управління підприємством, залучати до співпраці топ-менеджерів. Вищевикладені дефініції і в подальшому перебуватимуть у полі активної наукової уваги.

Література

1. Свистун В.І. Зміст професійно-управлінської компетентності фахівця-аграрника / В.І. Свистун // Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи : Мат-ли міжнар. наук.-прак. конф. – К. : Переяслав-Хмельницький, 2006. – С. 84-86.
2. Свистун В. І. Теорія і практика підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / В. І. Свистун. – К., 2007. – 43 с.
3. Хоменко М.П. Практична підготовка студентів у вищих аграрних навчальних закладах / М. П. Хоменко. – К. : Аграрна освіта, 2004. – 195 с.

В статье обоснованы причины, цели, задачи и мероприятия по созданию регионального учебно-практического центра Полтавской государственной аграрной академии. Охарактеризована база регионального учебно-практического центра ПГАА – ООО "Маяк" Котелевского района Полтавской области.

Ключевые слова: *практическая подготовка, региональный учебно-практический центр, ООО "Маяк" Котелевского района Полтавской области.*

In the article are substantiated the reasons, objectives, tasks and methods for creation of the Educational Practical Center in Poltava state agrarian academy. It is characterized the base of the Regional Educational Center in PSAA (Poltava state agrarian academy) – Ltd "Majak" in Kotelevski district of Poltava region.

Key words: *practical training, regional theoretical and practical centre, Ltd "Majak" in Kotelevski district of Poltava region.*

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 378.14:004

Калініченко А.В.,
доктор сільськогосподарських наук,
професор,
Байганова С.Г.,
Малинська Л.В.

Полтавська державна
аграрна академія

Викладання ІТ-дисциплін у ВНЗ: проблеми, методи, підходи

Проведено аналіз проблем викладання у вищих навчальних закладах дисциплін, спрямованих на вивчення сучасних інформаційних технологій, оцінено можливості індивідуалізації процесів навчання та представлено відповідні методичні рекомендації.

Ключові слова: ІТ-дисципліни, проблеми та методи навчання, індивідуалізація навчання, адаптивне навчання.

Вступ. Сьогодні відбувається інформатизація всіх сфер діяльності людини, що вимагає від кожного з нас високої інформаційної культури. Знання, отримані у вищому навчальному закладі, є базисом професійної діяльності кожного фахівця. Саме тому сучасні ВНЗ мають забезпечити наповнення професійних освітніх програм дисциплінами, що сприятимуть розвитку в студентів відповідних знань, умінь і навичок. З цією метою практично всі державні стандарти вищої професійно спрямованої освіти технічного та гуманітарного профілю включають у себе ті чи інші дисципліни, що базуються на використанні новітніх комп'ютерних чи інформаційних технологій (ІТ).

Постійне застосування поняття "технологія" до інформаційних процесів вимагає від майбутніх фахівців сукупності знань про засоби автоматизованої переробки інформації, способи отримання інформаційного продукту або послуги під час професійної діяльності. Поняття інформаційної культури включає сьогодні вміння користуватися інформаційними технологіями та інструментами, що дозволяють поширювати інформацію, співпрацювати в рамках глобальних проєктів, ефективно втілювати інновації.

У процесі викладання ІТ-дисциплін склалися унікальні умови, коли практика значно випереджає теорію. Ще не переосмислено цілі і завдання викладання, в стадії обговорення знаходяться нові концепції та підходи, а в практику вже потужно вторгаються нові форми і методи, створюється досвід, який настійно вимагає наукового узагальнення і осмислення.

Потреба у забезпеченні швидкого та ефективного оволодіння інформаційними технологіями є однією із найактуальніших проблем сьогодення у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах ринок праці вимагає постійного вдосконалення в галузі підготовки кадрів, що викликає закономірні зміни в системі ступеневої безперервної освіти [2, 4]. Фактично можна говорити про те, що вже відбувся перехід до багаторівневої структури підготовки. Її основою є компетентнісний підхід, базисом якого є постійний розвиток ключових компетенцій.

Студенти приходять до вищих навчальних закладів з різним вихідним рівнем підготовки. Помітними є суттєві відмінності щодо наявності (відсутності) досвіду практичної роботи на виробництві, її поєднання з навчанням, наявності повної загальної середньої або професійної освіти. Щодо такого представляється недоцільним проводити їх навчання за загальним єдиним навчальним планом, тому що у когось з них, можливо, недостатньо розвинені потрібні компетенції; для когось відомості можуть виявитися надмірними, що у свою чергу спричиняє втрату коштів і часу.

Головною особливістю сучасної системи освіти, яка вирішує зазначені проблеми, стає можливість навчання за індивідуальною освітньою траєкторією. І вона стає все більш привабливою останнім часом, особливо під час опанування знань у галузі ІТ. Цю тематику неодноразово обговорювали в рамках розв'язання завдань управління якістю підготовки випускників вищих навчальних закладів у роботах таких відомих дослідників, як І.Б. Вашеняк, В.О. Головка, С.О. Гримблат, Д.І. Барановський, Б.М. Кузьмін, Р.М. Кучма, Л.І. Нічуговська, Ю.О. Приходько, С. Серебрянський, Г.Г. Січкаренко, Є. Суліма, А.М. Хохлов, В.А. Пасічник, В.Ф. Капієйський [1, 4, 9, 11, 12, 14, 15]. Але слід зауважити, що у більшості згаданих робіт аналізуються процеси управління вивченням окремих навчальних дисциплін, а не освітньою траєкторією загалом.

Різні аспекти та підходи до викладання ІТ-дисциплін у вищих навчальних закладах розглядали такі автори, як М.С. Головань, М. Загірняк, В.І. Ключко, Г.І. Кулик, О. Чорний, О.Л. Сєдих, С.В. Маковецька, О.М. Яцько [3, 5, 7, 8, 13, 17]. Але постійне оновлення та поява нових технологій обробки інформації потребує подальших досліджень з метою пошуку найбільш ефективних методів навчання.

Метою нашої статті є аналіз можливостей індивідуалізації процесів вивчення дисциплін, зв'язаних із застосуванням інформаційних технологій, та розробка відповідних методичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу. Актуальність викладання ІТ-дисциплін сьогодні не викликає сумнівів, однак існує низка проблем в організації навчального процесу та методиках викладання. Всю сукупність цих проблем умовно можна розділити на дві групи.

До першої групи належать, так звані, традиційні проблеми, пов'язані з:

- відсутністю потрібної кількості обчислювальної техніки;
- швидким моральним старінням техніки та програмного забезпечення;
- постійною появою нових інформаційних технологій і т. інше.

Для більшості ВНЗ основною проблемою є швидке моральне старіння техніки та програмного забезпечення. Оскільки ІТ-сфера має дуже швидкий прогресивний розвиток і один рік розвитку цієї галузі за швидкістю змін може перевищувати десятки років у інших. Використання застарілого програмного забезпечення під час підготовки студентів зводить до мінімуму користь від його практичного застосування.

Постійна поява нових ІТ вимагає урахування особливостей цих змін у першу чергу у стандартах освіти, які сьогодні, на жаль, розробляються або оновлюються не так часто, як цього вимагає виробнича необхідність [10]. Через це часом розроблені навчальні курси іноді використовують лише незначну частину з існуючих потенційних можливостей цієї динамічної галузі.

Другу групу становлять проблеми технічного характеру:

- методичні, що зв'язані як з організацією процесу викладання, так і з вмістом відповідних дисциплін;
- проблеми організації навчального процесу;
- проблеми навчання.

Викладання ІТ-дисциплін починається ще в середніх освітніх закладах. Змістовно дисципліна "Інформатика" включає основи теоретичних знань: дискретизацію та кодування, системи числення, моделювання та алгоритмізацію і т. ін., а також початки прикладної інформатики: архітектура комп'ютерів і комп'ютерних мереж,

програмне та технічне забезпечення комп'ютерів. У вищих навчальних закладах базові ІТ-дисципліни традиційно читаються на перших-других курсах і входять до загальнономатематичного чи природничого циклу. Провівши порівняльний аналіз державних освітніх стандартів ІТ-дисциплін на різних рівнях підготовки, слід відзначити, що вони досить мало відрізняються одна від одної. Крім того, дидактичні одиниці значною мірою дублюються.

Проблеми організації навчального процесу зв'язані, в першу чергу, з розробкою методик навчання використання тих чи інших інформаційних технологій у навчальному процесі, тобто, які технології і в якому обсязі використовувати під час навчання.

Проблеми навчання з такими факторами:

- деякі розділи інформатики важко сприймаються студентами нетехнічних спеціальностей. Часто студенти не бачать зв'язку між різними розділами інформатики, адже надмірна теоретизація під час вивчення цих дисциплін призводить до труднощів їх сприйняття студентами;

- психологічні чинники, вони виражаються найчастіше за все в нерозумінні студентами 1-2 курсів нюансів технологій і повним нерозумінням специфіки використання цих технологій на реальних завданнях;

- організаційні чинники, пов'язані з тим, що часом викладання окремих потужних професійних інформаційних засобів чи технологій за навчальними планами ведеться на молодших курсах, коли студенти не мають достатніх знань про реальні об'єкти і тому не розуміють потреби застосування такого типу можливостей.

Дискусійним є також питання про зміст навчання. Чого навчати: ІТ-інструментів чи специфіки їх застосування на реальних об'єктах?

Слід також виділити проблеми недостатньої обґрунтованості для студента доцільності застосування засобів ІТ, порівнюючи ті чи інші технології, а також для визначення потрібних для їх втілення трудовитрат чи їх собівартості.

Потрібною є розробка відповідних методик викладання, які збігаються у часі чи забезпечують можливість постійного оновлення відповідно до технологічних змін у ІТ-галузі. Важливою є також постійна перепідготовка викладацького складу: як викладачів безпосередньо ІТ-дисциплін, так і викладачів провідних спеціальних дисциплін, що мають високий рівень комп'ютеризації.

У навчальних планах слід постійно до стримуватися поетапності вивчення ІТ-можливостей: на молодших курсах – знайомство з інструментарієм, а на старших курсах – методики використання інформаційних технологій на реальних об'єктах. Особливу увагу тут слід звернути саме на специфіку практичного застосування.

Що стосується проблем другої групи, то слід зазначити, що ІТ-дисципліни вищої професійної освіти за змістом дуже подібні до відповідних дисциплін середньої освіти.

Студенти отримують практичні знання в ІТ-сфері, вивчаючи пакети програм загального призначення, що входять до складу Microsoft Office (MS Word, Excel, Access, Power Point). Не викликає сумнівів корисність цих знань і навичок, які використовуються надалі студентами для підготовки текстових документів (рефератів, курсових і дипломних проєктів, наукових статей і т. ін.), здійснення різного роду обчислень, створення презентацій своїх творчих робіт.

Але, у першу чергу, потрібно навчити студентів ВНЗ ефективно використовувати телекомунікаційні та інформаційні технології, самостійно й оперативно знаходити й сприймати потрібний обсяг інформації. Все це є частиною базової складової загальних навчальних компетенцій, яка розвивається і закладається в процесі вивчення ІТ-дисциплін [3]. Саме тому в навчальному процесі особливу роль приділяють професійному досвіду та загалом умінням викладача саме цієї навчальної дисципліни.

Завдання провідного викладача з базового курсу інформатики полягає і в тому, щоб домогтися загальної комп'ютерної грамотності. Виходячи з вищесказаного, найефективнішим є особистісно-орієнтоване викладання, яке націлене на індивідуалізацію навчання за допомогою адаптивного управління. Активне застосування інформаційно-комунікативних технологій дозволяє створювати процес навчання у вигляді діяльності.

Головну роль у цьому процесі відведено багатопараметричним адаптивним діагностичним навчальним програмам з гнучкою структурою управління.

На першому етапі пропонується модель навчального процесу з чіткою структурою управління. Вона розрахована на студента, що володіє середнім рівнем підготовленості.

Другий етап передбачає, що викладач діагностує рівень знань студентів. Залежно від цього рівня створюється групи для подальшого навчання.

Третій етап є основним. Викладач проводить моніторинг поточної, а після і підсумкової адаптації. Тут вже враховується і самооцінка студентів.

Система управління є більш гнучкою, якщо викладач у своїй роботі керується тим, що студент здатний правильно оцінити рівень власних знань. Виходячи з цього, викладач розробляє програму адаптивного управління навчанням із застосуванням індивідуальної освітньої траєкторії.

За традиційної системи навчання, студентам періодично видаються індивідуальні завдання. Застосування сучасних електронних освітніх програм дозволяє надавати індивідуальні завдання абсолютно кожному студенту. Використовуючи такий підхід, викладач отримує можливість здійснювати коригування і контроль роботи, оперативно простежувати якість засвоєння програмних комплексів [15].

Адаптивне навчання є ефективним управлінням самостійною роботою студентів з використанням інформаційно-комунікативних технологій. Адаптивне навчання – це [6]:

- індивідуальний і диференційований підхід у навчанні;
- можливість вибрати власну траєкторію навчання;
- оперативний зворотний зв'язок і контроль.

Викладач дає необхідні рекомендації та консультації студентам, що дозволяє максимально індивідуалізувати процес навчання. При цьому весь навчальний матеріал поділяють на окремі блоки (модулі), з якими студент проводить самостійну роботу. Кожен блок завершується контролем. Особливе значення цей підхід набуває через те, що забезпечується стійкий зворотний зв'язок: викладач – студент – викладач.

Технологія адаптивного управління освітнім процесом за допомогою модельної структури дозволяє забезпечити індивідуалізацію у навчанні.

Як результат формується інтегрований комплексний показник рівня сформованості професійних компетенцій у вигляді профілю. Основна мета отримання індивідуальних профілів – подальша спрямованість на індивідуалізацію траєкторії здобуття освіти студентами. Потреба спрямованості освітніх технологій саме на індивідуалізацію навчання відзначається багатьма авторами [11–12, 14–16].

Зворотний зв'язок відрізняється від звичайного оцінювання і контролю знань тим, що забезпечує оперативний взаємозв'язок з викладачем з можливістю адаптивного внесення коригувань у процес навчання. Система зворотного зв'язку включає в себе інструменти контролю знань, методики внесення корекцій процесу навчання, спрямованих безпосередньо на особистість студента з урахуванням його індивідуальної моделі і профілю сформованості професійних компетенцій.

Компетентнісні моделі орієнтовані на підготовку фахівців, що володіють крім високого рівня професійних компетенцій, високим рівнем когнітивних компетенцій, а саме здібностями до саморозвитку, готовністю до змін та професійної

мобільності сприйняття інновацій, навченістю, креативністю, здатністю до генерації нових ідей, високим рівнем сформованості індивідуальних понятійних структур і т. інше. Оскільки головними ресурсами світової економіки є освіта, інформація і знання, то однією з відмінних особливостей навчальної діяльності стає провідна роль пізнавальних процесів в її реалізації.

Висновки

Головною особливістю сучасного викладання ІТ-дисциплін стає можливість навчання за індивідуальною освітньою траєкторією.

Сучасні умови вимагають від викладача не тільки і не стільки знання предмета, викладацьких навичок, працездатності, а й здатності ефективно організувати роботу кожного студента із урахуванням його рівня підготовки та потенційних можливостей. Необхідною умовою для підвищення якості навчального процесу є можливість ефективного управління викладачем самостійною діяльністю студента в умовах модернізації системи освіти. Адаптивні можливості стандартів, програм, методик й т. інше мають відповідати швидкості тих змін, що характеризують сьгодні ІТ-галузь.

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми. Актуальним напрямом подальшої розробки проблеми є формулювання, наукове обґрунтування та проведення практичних досліджень ефективності вивчення ІТ-дисциплін у вищих навчальних закладах за різними методиками. А також визначення підходів, які сприятимуть формуванню та розвитку навчально-пізнавальної активності студентів, що у підсумку призведе до підвищення рівня їхньої фахової підготовки.

Література

1. Вашеняк І. Б. Використання новітніх технологій у загальноосвітній та загальнонауковій підготовці студентів / І. Б. Вашеняк // Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. Педагогіка. Психологія. Філософія. – 2011. – Вип. 159. – Ч. 1. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10513/1/11vib.pdf>. – назва з екрана.
2. Вхідження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : моніторинг. дослідж. : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. фонд "Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики" ; кер. авт. кол. Т.В. Фініков. – К. : Таксон, 2012. – 54 с.
3. Головань М.С. Компетентнісний підхід у навчанні інформатики і комп'ютерної техніки студентів економічного ВНЗ / М.С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Українська інженерно-педагогічна академія. – Харків : УІПА, 2007. – Вип. 18-19. – С. 19-32.
4. Діалектика вищої освіти: трансформація від декларації до реалізації : навч. посіб. / [Головко В.О., та ін.]. – Харків : Еспада, 2009. – 304 с.
5. Загірняк М. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці фахівців технічних спеціальностей / М. Загірняк, О. Чорний // Вища школа. – 2013. – № 1. – С. 7–19.

6. Заскалета С.Г. Система професійної підготовки фахівців аграрної галузі: напрями модернізації [Електронний ресурс] //Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / ред. кол.: Т.І. Сущенко (гол. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 18 (71). – С. 349–358. – Режим доступу: http://www.mnau.edu.ua/files/02_02_05_02/zaskaleta/2011-zaskaleta-msppfag.pdf. – назва з екрана.
7. Ключко В.І. Система задач як засіб формування професійно значущих знань з інформатики студентів економічних спеціальностей : монограф. / В.І. Ключко, Праворська Н.І. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 140 с.
8. Кулик Г.И. Формирование исследовательских навыков у студентов младших курсов при изучении предмета "Информатика" в техническом вузе / Г.И. Кулик //Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: зб. наук. пр. – Вип. X: в 3-х т. – Кривий Ріг : ВВ НМетАУ, 2012. – Т.3 : Теорія та методика навчання інформатики. – 213 с. – С. 67–72.
9. Кучма Р.М. Сучасні системи управління якістю вищої освіти в контексті вимог болонського процесу / Р.М. Кучма //Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – Філософія. Політологія. – Вип. 94-96. – 2010. – С. 87–93.
10. Мазаракі А. Стандарти вищої освіти нового покоління як дієвий інструмент формування інноваційної моделі підготовки сучасного менеджера / Анатолій Мазаракі, Тетяна Ткаченко //Інноваційний розвиток вищої освіти : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 10-11 берез. 2010 р., м. Київ : тези доп / Київ. нац. торг.-екон. ун-т; [редкол.: А. А. Мазаракі та ін.]. – К. : [б. в.], 2010. – С. 53-56.
11. Нічуговська Л.І. Стратегія і менеджмент розвитку інформаційної мобільності майбутнього аграрія-дослідника у ВНЗ [Електронний ресурс] / Л. І. Нічуговська //Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. Педагогіка. Психологія. Філософія. – 2011 – Вип. 159. – Ч. 1. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10487/1/11mli.pdf>. – назва з екрана.
12. Серебрянський С. Стратегічні аспекти розвитку освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір / С. Серебрянський //Вища школа. – 2013. – № 4. – С. 7–14.
13. Сєдих О.Л. Деякі аспекти викладання дисципліни "Інформатика та інформаційні технології" студентам технологічного напрямку Національного університету харчових технологій / О.Л. Сєдих, С.В. Маковецька // Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: зб. наук. пр. Вип. X: в 3-х т. – Кривий Ріг : Видав. відділ НМетАУ, 2012. – Т.3 : Теорія та методика навчання інформатики. – 213 с. – С. 140–144.
14. Січкаренко Г.Г. Трансформації вищої освіти в незалежній Україні: монограф. / Г.Г. Січкаренко. – К. : Видав. центр КНЛУ, 2009. – 362 с.
15. Суліма Є. Інноваційні виклики сучасності й динаміка модернізації національної освіти / Є. Суліма //Вища школа. – 2013. – № 7. – С. 7–12.
16. Технология информационной поддержки инновационного управления учебной деятельностью вуза / Чудинов В.Н., Соловьев М.А., Ботыгин И.А., Каликин К.А. //Высшее образование сегодня. – 2008. – №7.
17. Яцько О.М. Проблеми в інформативній освіті майбутніх економістів та шляхи їх вирішення / О.М. Яцько //Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: зб. наук. пр. – Вип. X : в 3-х т. – Кривий Ріг : Видав. відділ НМетАУ, 2012. – Т.3 : Теорія та методика навчання інформатики. – 213 с. – С.200-206.

Проведен анализ проблем преподавания в высших учебных заведениях дисциплин, направленных на изучение современных информационных технологий, оценены возможности индивидуализации процессов обучения и представлены соответствующие методические рекомендации.

Ключевые слова: ИТ-дисциплины, проблемы и методы обучения, индивидуализация обучения, адаптивное обучение.

The analysis of problems of teaching at Institutions of Higher Education the disciplines, that are intended for learning modern information technologies, is given, the possibilities of individualization the teaching processes are evaluated and the corresponding methodological recommendations are offered.

Key words: IT disciplines, problems and methods of teaching, individualization of teaching, adaptive teaching.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 378.111:371.14

Яворов В.М.,
кандидат сільськогосподарських наук,
доцент,
Вахняк В.С.,
кандидат сільськогосподарських наук,
доцент,
Гаврилюк В.Б.,
кандидат сільськогосподарських наук

Подільський державний
аграрно-технічний університет
Хмельницька філія
ДУ "Інститут охорони ґрунтів України"

Філія кафедри як складова навчального процесу: можливості та особливості організації і роботи

У статті відображено ефективність роботи філії кафедри землеробства, агрохімії і ґрунтознавства Подільського державного аграрно-технічного університету у Державній установі "Інститут охорони ґрунтів України". Показано становлення філії, розкрито аспекти впливу філії на організацію та активізацію навчальної та науково-дослідної роботи студентів, взаємну користь для установ.

Ключові слова: філія кафедри, організація навчальної роботи, мотивація студентів, якість підготовки фахівців.

Вступ. Сучасне динамічне сільськогосподарське виробництво, що базується на новітніх технологіях, вимагає фахівців високої якості, які володіють відповідними знаннями та практичними навичками. Тепер у навчальному процесі існує дисбаланс між теоретичною і практичною підготовкою. Головна причина цього криється у фінансовому стані навчальних закладів, адже одержання практичних навичок із виконання технологічних операцій, наприклад, агрономами, неможливе на тих зразках сільськогосподарської техніки, якими володіють університети. Тобто, матеріально-технічна база навчальних закладів безнадійно застаріла порівняно зі сучасним виробництвом. У цій ситуації одним з напрямів підвищення якості підготовки майбутнього фахівця є залучення виробництва до навчального процесу.

Крім організації виробничих практик на передових підприємствах для цього застосовують різні шляхи – виїзди навчальних груп на виробничі семінари, дні поля, демонстрації роботи сучасної техніки під час проведення окремих технологічних операцій на сільськогосподарських підприємствах, залучення виробників до проведення лекцій, зустрічей із студентами тощо. Немаловажним і ефективним у підвищенні якості навчання є організація роботи філії кафедри на виробництві, що не перечить нормативним документам [1].

Кафедру вважають основною ланкою навчального процесу ВНЗ. Згідно з положенням про кафедру, статутом університету кафедра може організувати філії на виробництві з метою налагодження взаємозв'язків, організації науково-дослідної роботи і впровадження її результатів, організації навчального процесу [2].

Мета статті – на основі багаторічної роботи відобразити різні аспекти і особливості функціонування та дієвість філії кафедри землеробства, агрохімії і ґрунтознавства Подільського державного аграрно-технічного університету у Державній установі “Інститут охорони ґрунтів України” (в минулому – Хмельницький державний обласний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції).

Виклад основного матеріалу. Насамперед про передумови створення філії. Сучасна кафедра землеробства, агрохімії і ґрунтознавства забезпечує навчання дисциплін, які потребують відповідного матеріально-технічного забезпечення – реактивів, лабораторного посуду, приладів та обладнання. Вартість їх висока, тому проблемним є підтримання приладів у робочому стані і забезпечення мінімального асортименту і кількості реактивів, а не придбання сучасних приладів для розвитку. Хоча слід відзначити, що потрібний для лабораторних занять мінімум приладів (ФЕК, спектрофотометр, полум'яний фотометр, іоніметри та рН-метри, ваги тощо) знаходяться в робочому стані, а в наукових цілях використовуються аналогічні прилади, закуплені в рамках міжнародної програми Університетом штату Луїзіана (США) у 2003–2005 роках. Разом з тим, на кафедрі немає приладів, що дозволяють використовувати сучасні методи і методики визначення показників родючості ґрунтів та якості продукції, а тому ознайомлення з ними та їх роботою в інших установах потрібне у навчальному процесі. Крім того, в університеті відкрито нові спеціальності (напрями підготовки), які потребують розширення матеріальної бази та ефективного використання аудиторного, особливо лабораторного фонду.

Сприяли утворенню філії також історична і територіальна особливості установ. Хмельницьку зональну агрохімічну лабораторію у 1964 році було створено при Кам'янці-Подільському сільськогосподарському інституті, а в 1975 році нове виробниче приміщення було побудовано власне на території сучасного ПДАТУ. Про близькість установ свідчить те, що навіть перейти з головного корпусу університету, де територіально розміщено кафедру, до філії можна протягом перерви між парами, тобто часу потрібно не більше, ніж для переходу в інші корпуси університету. Тому співпраця між цими установами відбувалась у всі роки, але виникла потреба взаємодії з користю для обох установ. У зв'язку з цим у 2003 році укладено договір про співпрацю між Подільським ДАТУ і Хмельницьким центром “Облдержродючість” [3] і ним визначено організацію філії кафедри агрохімії і ґрунтознавства. Наступними практичними кроками створення філії було: затвердження спільного наказу [4], розробка і затвердження положення про філію [5], визначення керівників філії, виділення приміщення для проведення занять.

Кафедра забезпечує підготовку фахівців напрямів підготовки “Агрономія”, “Лісове і садово-паркове господарство”, “Екологія та охорона навколишнього середовища”, “Геодезія, картографія та землеустрій”. На кожному з них викладають дисципліну “Ґрунтознавство» в різних варіаціях (з основами геології,

лісове тощо), а на перших двох також "Агрохімія". Також є декілька вибірових дисциплін цих блоків на ОКР "спеціаліст" і "магістр". Загальне навчальне навантаження з цих дисциплін становить більше половини навантаження кафедри. Майже всі види навчальної роботи пов'язані з Державною установою "Інститут охорони ґрунтів України", тому створення філії дозволило оптимізувати навчальний процес, збагатити його змістом, що сприяє зацікавленню і активізації студента до навчання. Використання лабораторного приміщення філії дозволяє зменшити напругу з аудиторним фондом кафедри.

В аналітичних лабораторіях студенти знайомляться з методологією лабораторних досліджень ґрунтів та рослин на приладах, яких немає на кафедрі, оволодівають методиками масових аналізів та експрес-методів визначення показників родючості ґрунту: вмісту гумусу, поживних макро- і мікроелементів, реакції ґрунтового розчину; рівня забруднення ґрунтів важкими металами, радіонуклідами, залишками пестицидів. У лабораторіях якості продукції проводять аналізи з визначення вмісту білка, клейковини в зерні, цукру в цукрових буряках, крохмалю в картоплі, жиру в олійних культурах, ерукової кислоти та глюкозинолатів у рослинах ріпака, нітратів в овочах та інше. Звичайно, студенти не одержують доступу до безпосередньої роботи на приладах, але підготовку зразків та витяжок для визначення проводять власноруч в лабораторіях кафедри чи філії.

Навчальні практики з агрохімії та ґрунтознавства передбачають ознайомлення з діяльністю ДУ "Інститут охорони ґрунтів України", зокрема методологією еколого-агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення. У філії студенти мають змогу побачити весь цикл робіт від камеральних підготовчих до еколого-агрохімічного обстеження ґрунтів підприємств і районів (рекогносцирування полів та земельних ділянок, нанесення сітки елементарних ділянок на плани картографічної основи) до відбору і підготовки зразків ґрунту, проведення лабораторних аналізів та завершальних камеральних робіт (висновки за результатами досліджень, виготовлення еколого-агрохімічних паспортів поля, розробляти для сільськогосподарських підприємств, фермерів, орендарів, інших землекористувачів рекомендації з раціонального використання земельних ресурсів, ефективного застосування добрив, хімічних меліорантів, еколого-безпечного господарювання в сучасних умовах). Студенти можуть ознайомитись з методологією робіт з геоінформаційними системами, використовувати GPS-технології, обробляти отримані результати за допомогою комп'ютерних програмних засобів.

Частина студентів проходять виробничу практику в установі, що дозволяє їм брати участь в усіх процесах польових досліджень ґрунтів за програмою її діяльності, зібрати і опрацювати матеріал для наукової роботи, оволодіти відповідними практичними навичками і в майбутньому тут працевлаштуватись. Безпосередньо в господарствах студенти отримують перші навички підприємницької діяльності, вміння спілкуватися з керівниками формувань, вникати в їхні проблеми та шукати шляхи їх вирішення.

Картографічна основа та база інформації про властивості ґрунтів сільськогосподарських підприємств та районів використовується студентами під час підготовки курсових проектів з дисциплін "ґрунтознавство", "Агрохімія" і "Землеробство", що створює реальну основу та дозволяє глибше зрозуміти умови підприємства свого майбутнього працевлаштування. При цьому зростає мотивація студента до самостійної роботи, активізується пізнавальна діяльність.

В останні 15 років студенти Інституту агротехнологій щорічно до захисту представляють у середньому близько 10 дипломних робіт і проектів, виконаних на основі інформації ДУ "Інститут охорони ґрунтів України". Значну частку дипломних робіт студентів присвячено ґрунтознавчій, агрохімічній, екологічній тематиці з дослідження якісного стану ґрунтів в умовах сучасних систем землеробства, динаміки показників родючості ґрунтів у просторі і часі.

Затребуваними виробництвом є проекти охорони ґрунтового покриву і збереження родючості ґрунтів підприємств, розробки систем удобрення сільськогосподарських культур у сівозміні, хімічної меліорації ґрунтів, біологізації землеробства, ефективності і екологічної безпеки застосування відходів переробних і комунальних підприємств. Такі проекти знаходять замовників і успішно впроваджуються у виробництво.

Захист дипломних робіт студентами-дипломниками кафедри землеробства, агрохімії і ґрунтознавства часто організовується на виробництві і проходить у конференц-залі Інституту із залученням його провідних фахівців, що сприяє цікавим дискусіям і надає процедурі захисту практичну спрямованість.

Крім навчального процесу слід відзначити спільну науково-дослідну та просвітницьку діяльність кафедри в межах роботи філії. Зокрема дослідження проводяться за чотирма науково-дослідними темами. Спільні напрацювання вчених, викладачів університету та фахівців центру періодично висвітлюються у друкованих працях, вони спільно розробляють методичні вказівки і рекомендації для забезпечення навчального процесу з дисциплін еколого-агрохімічного профілю, рекомендації для сільськогосподарського виробництва. Щорічно публікується 3-8 наукових статей різного рівня.

Підтвердженням дієвості творчих зв'язків наших двох установ у межах України може стати проведення на базі центру у 2007 році всеукраїнської наукової конференції "Проблеми моніторингу ґрунтів і сучасні технології відтворення їх родючості", у якій взяли участь понад 110 провідних учених-ґрунтознавців університетів та науково-дослідних установ із 23 областей України. Щороку також організовуються спільні наукові конференції, науково-практичні семінари, "круглі столи" регіонального рівня, на які часто залучаються і студенти-гуртківці кафедри. Гуртківська робота студентів за напрямом ґрунтознавства і агрохімія також базується великою мірою у співпраці з молодими працівниками Інституту.

Для ДУ "Інститут охорони ґрунтів України" співпраця також має важливе значення. По-перше, науково-педагогічні працівники кафедри землеробства, агрохімії і ґрунтознавства є членами науково-технічної ради, їх залучають до традиційних систематичних навчань фахівців та підвищення їх кваліфікації. По-друге, проводиться спільна наукова діяльність з проведенням польових досліджень ґрунтів, фахівці одержують навички проведення наукових досліджень, удосконалюють уміння аналізувати результати досліджень, писати статті тощо. Натепер чотири працівники установи є аспірантами і здобувачами наукового ступеня в ПДАТУ. По-третє, Інститут є місцем потенційного працевлаштування, адже тепер 80% працівників є випускниками ПДАТУ і постійно є бажані тут працювати. По-четверте, добре ознайомлені з діяльністю і можливостями Інституту під час навчання фахівці сільського господарства у виробництві краще розуміють потребу проведення агрохімічних аналізів ґрунтів, більше довіряють даним установи, використовують свої особисті контакти під час обстеження ґрунтів. У цьому полягає рекламний, тобто комерційний характер взаємодії.

Висновки

Таким чином безперечна роль філії в організації навчального процесу, активізації пізнавальної діяльності студентів, їх мотивації до навчання, що є складовими підвищення якості освіти, формування кваліфікованих фахівців з відповідними теоретичними знаннями та практичними навичками. Крім впливу на навчальний процес, організація філії кафедри є взаємовигідною, стимулюючою до розвитку науково-дослідної роботи, підвищення кваліфікації працівників, налагодженню комерційних зв'язків.

Література

1. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. Затверджено наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. № 161.
2. Положення про кафедру. Затверджено вченою радою Інституту агротехнологій ПДАТУ (протокол № 7 від 22 березня 2002 р.).
3. Договір про співпрацю від 07 травня 2003 р.
4. Подільський ДАТУ. Наказ про створення філії кафедри агрохімії і ґрунтознавства від 30 травня 2003 р. №83.
5. Положення про філію кафедри. Затверджено вченою радою інституту агротехнологій (протокол від 24 червня 2003 р. № 8).

В статье отобразена эффективность работы филиала кафедры земледелия, агрохимии и почвоведения Подольского государственного аграрно-технического университета в государственном учреждении "Институт охраны почв Украины". Описано становление филиала, раскрыты аспекты влияния филиала на организацию и активацию учебной и научно-исследовательской работы студентов, взаимную пользу для обеих учреждений.

Ключевые слова: филиал кафедры, организация учебной работы, мотивация студентов, качество подготовки специалистов.

This article is about efficiency of branch's work of agriculture, agrochemistry and soil science of Podilsky state agrarian-technical university in State Organization "Institute of soils guard in Ukraine". Becoming of branch are shown, influence of branch on organization and activation of educational and science-experimental works of students, mutual benefit for both institutional are considered.

Key words: branch of department, organization of educational work, motivation of students, quality of specialists study.

УДК 378.1:37.041:658

Дерев'яно С.І.,
кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Місце самостійної роботи студентів у технології проблемного навчання облікових дисциплін

Стаття присвячена питанням організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення облікових дисциплін. Охарактеризовано основні напрями та форми самостійної роботи. Розглянуто основні методи, види її контролю та необхідність мотивації.

Ключові слова: самостійна робота студентів, проблемне навчання, облікові дисципліни, форми контролю, мотивація.

Вступ. Успіх підготовки фахівців, зокрема, в галузі обліку і аудиту, залежить від багатьох факторів, одним з яких є самостійна робота студентів. Із запровадженням у вищій школі кредитно-модульної системи навчання значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами. Сучасний фахівець має володіти не лише потрібними теоретичними і практичними

знаннями, а й навичками самостійного отримання знань та підвищення кваліфікації. У таких умовах основним завданням викладача вищої школи є організація активної самостійної роботи студентів (СРС). Саме життя доводить, що лише ті знання, які людина здобуває самостійно, завдяки розумовим та практичним зусиллям, власному досвіду, стають її здобутком.

СРС включає різноманітні види як індивідуальної, так і колективної діяльності, які здійснюються ними на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі. Саме СРС сприяє формуванню самостійності, ініціативності, точності, дисциплінованості, почуттю відповідальності, які потрібні майбутньому фахівцю як у навчанні, так і професійній діяльності. Оволодіння уміннями та навичками самостійної діяльності є найважливішою умовою здійснення безперервної освіти.

Зміст СРС буде різним залежно від особливостей вивчення конкретної навчальної дисципліни. Особливістю вивчення облікових дисциплін є те, що студенти не мають автоматично запам'ятовувати матеріал, а вміти логічно мислити, узагальнювати та використовувати раніше отримані знання майже із усіх економічних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз методичної літератури та наукових досліджень показує, що значна частина студентів є неготовими до нових для них форм самостійної роботи. Це проявляється як у недостатності потрібних навичок і вмінь, так і мотивації та уваги до неї.

Різні аспекти самостійної роботи є предметом дослідження та дискусій як вітчизняних, так і зарубіжних учених і педагогів-практиків. Загальнодидактичні, психологічні, організаційні, методичні та інші питання планування і організації СРС студентів намагалися розкрити Вяткін Л.Г., Козаков В.А., Вербило О.Ф., Махмутов М.І. та інші вчені. Значущість самостійної роботи у здійсненні процесу навчання знайшла своє відображення у класичній та вітчизняній науковій думці: Коменський Я.А., Руссо Ж.-Ж., Ушинський К.Д., Буряк В.К., Касьяненко М.Д., Козаков В.А., Сидорчук Н.Г. та інші. Незважаючи на це, питання її організації в технології проблемного навчання облікових дисциплін досліджені недостатньо.

Мета статті – показати особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення облікових дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Одним із найслабших місць у практиці вищої освіти і найменш досліджуваною проблемою педагогіки є самостійна робота, її планування, організаційні форми та методи, система контролю отриманих результатів. Тривалий час у вищих навчальних закладах використовувалась методика викладання дисциплін, яку називали інформативною: що більше буде лекцій, то студент знатиме більше. Сьогодні перевага надається СРС. Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах передбачено відведення на СРС від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального плану. Визначаючи місце окремих навчальних дисциплін у самостійній роботі, потрібно враховувати їх специфіку, складність та дидактичну спрямованість. Є прийнятним, коли на виконання самостійної роботи в позааудиторний час відводиться 3-4 год на день, у т.ч. і у вихідні. Щоб студенти не були перевантажені самостійною роботою, мали можливість раціонально розподіляти час для роботи над усіма предметами, кафедри, деканати та методичні комісії факультетів мають займатися нормуванням самостійної роботи.

СРС можна класифікувати за такими ознаками:

1) за місцем, часом проведення, характером керівництва нею з боку викладача і способом здійснення контролю за її результатами: а) самостійна робота студентів на аудиторних заняттях; б) позааудиторна самостійна робота (самостійні заняття студентів); в) самостійна робота студентів під контролем викладача (індивідуальні заняття з викладачем);

2) за рівнем обов'язковості: а) обов'язкова, яка передбачена навчальними планами і робочими програмами (виконання традиційних домашніх завдань, написання і захист курсових, дипломних робіт, завдання, які студенти самостійно виконують під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої та переддипломної практики); б) бажана, яка полягає у самостійному проведенні досліджень, збиранні наукової інформації, її аналізі, аудиторному потоковій та групових заняттях, участь у роботі наукового студентського товариства (гуртки, конференції, підготовка доповідей, тез, статей); в) добровільна, яка полягає у роботі в позааудиторний час, участь у внутрішньокафедральних, міжкафедральних, міжфакультетських, міжвишівських, всеукраїнських олімпіадах, конкурсах, вікторинах;

3) за видами діяльності: а) навчально-пізнавальна (через мислення, аналіз, синтез тощо); б) професійна (певні конкретні дії студента, які виконують фахівці на виробництві);

4) за рівнем мотивації: а) самостійна робота низького рівня (до самостійних дій студента спонукає викладач, допомагаючи йому практично і постійно контролюючи виконання); б) самостійна робота середнього рівня (до роботи хоча і спонукає викладач, але студент працює самостійно, контролюючи самого себе); в) високого рівня (виконання завдання організовує і контролює сам студент) [4, с.123].

Гарунов М.Г. і Підкасистий П.І. [2] відповідно до рівнів знань під час самостійної роботи – низького рівня пред'явленень (студенти засвоюють лише факти і зовнішні ознаки явищ; недостатньо осмислюють їх сутність); середнього рівня розуміння (студенти осмислюють причини і наслідки явищ, що вивчаються, але не вміють їх повністю відтворювати і через силу застосовують на практиці); високого рівня розуміння (студенти характеризують міцно закріплені, систематизовані знання) – визначають такі типи самостійної роботи: відтворюючий (репродуктивний); реконструктивно-варіативні, які передбачають актуалізацію, перенесення знань, умінь та навичок і варіювання системи способів діяльності для розв'язання нових завдань або проблем; частково-пошуковий; дослідницький (творчий).

Головна мета навчальної та науково-методологічної підготовки фахівців-початківців у вищому навчальному закладі полягає у підвищенні інтелектуально-аналітичного, методологічного, культурного потенціалу студентів – майбутніх висококваліфікованих фахівців за спеціальністю "Облік і аудит".

Під час організації СРС потрібно орієнтуватися на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей студентів, перехід до індивідуального навчання з врахуванням потреб і можливостей особистості. Підвищення ролі СРС передбачає зміни в організації навчально-виховного процесу, який має бути побудований так, щоб у студента розвивати вміння учитися, формувати здатність до саморозвитку, творчому застосуванню отриманих знань, способи адаптації до професійної діяльності в сучасних умовах. У методиці навчання використовують такі взаємозв'язані підсистеми в організації СРС: систематичну самостійну роботу, яка розподіляється за днями невеликими обсягами; акордну (комплексну і тривалу за часом). Такий поділ відображає ритм роботи вищої школи і на ньому ґрунтується її планування, організація та управління нею.

Визначаючи кількість та обсяг завдань на самостійну роботу, контрольні заходи, потрібно оцінювати складності завдань, часу, який потрібен для їх виконання. Не завжди узгодженими за часом є строки представлення домашніх завдань за різними дисциплінами, що призводить до нерівномірного розподілу самостійної роботи у часі. Всі ці фактори штовхають студентів до формального ставлення до самостійної роботи, зменшення часу, реально витраченого ними на самостійну роботу. Доволі поширеним стає несамостійне виконання як домашніх завдань, так і курсових робіт (проектів), шпаргалки та списування на контрольних заходах. Іноді навчальні заходи не налаштовані на активну роботу студентів, їх виконати можна на рівні формальних дій, без творчого підходу чи навіть без усвідомлення виконуваних операцій.

На наш погляд, результативності СРС заважають причини, які залежать як від самого студента (недостатня працелюбність, воля, наполегливість, загальна підготовленість, відсутність уміння самостійно працювати тощо), так і від викладача, кафедр, деканатів (пов'язані з організацією навчального процесу у вищих навчальних закладах, який здійснюється без належного індивідуально орієнтованого підходу, відсутністю потрібних навчальних посібників з диференційованими завданнями тощо).

Відсутність чітко сформульованої мети виконання самостійної роботи призводить до того, що процес її виконання залишається нейтральним щодо характеру пізнавальної самостійної діяльності студентів. При цьому процес його інтелектуального пізнання відбувається, зазвичай, методом спроб та помилок. Він є прихованим від викладача і тому не керований, а отже, слабо впливає на розвиток мислення студента, його ініціативу, самостійність, професійну підготовку.

За правильно організованої СРС розкривається індивідуальність кожного студента. Одна з важливих умов для цього – збудження і підтримання інтересу до знань з метою застосування їх на практиці.

Дослідження, проведені Ю.К.Бабанським [1], дають можливість зробити висновок про особливості організації самостійної роботи в різних типологічних студентських групах: для неуспішних потрібно створювати спеціальні ситуації успіху шляхом підбору таких завдань, які вони у цей момент можуть виконати, і активного заохочення; а для сильних студентів важливо забезпечити можливість отримувати радість подолання особливих ускладнень під час розв'язання завдань підвищеної складності.

Діяльність людини завжди зумовлена мотивацією, її цілями, волею, потребами. Від того, які мотиви переважають у студента, яких цілей він хоче досягти, залежить його ставлення до навчання. Існує три рівні мотивації навчальної діяльності студентів: низький – студентів до навчання спонукають зовнішні причини (потреба скласти залік (іспит), загроза відрахування, примус з боку батьків); середній – виділяють різноманітні мотиви: особистісні, мотиви обов'язку, відповідальності, розуміння необхідності набуття професії; однак усі позитивні мотиви пов'язані лише з результативною стороною процесу навчання, орієнтовані на успіх, досягнення певного результату; високий – студентів виділяє глибоке розуміння потреби освіти, набуття спеціальності, бажання стати фахівцем у своїй майбутній професії.

На наш погляд, активна СРС можлива лише за умов серйозної мотивації. Факторами, які сприяють активізації самостійної роботи є: корисність виконуваної роботи (наприклад, коли студент отримує завдання на дипломну роботу на перших роках навчання, то він зможе виконувати самостійні завдання з інших дисциплін гуманітарного і соціально-економічного та загальнопрофесійного циклів дисциплін, які потім увійдуть до його дипломної роботи); введення у навчальний процес активних методів навчання; участь студентів у творчій діяльності (залучення до науково-дослідної діяльності кафедри); розробка індивідуальних завдань для кожного студента, які виконуються як в аудиторії, так і в позааудиторний час; участь в олімпіадах з облікових дисциплін, конкурсах науково-дослідних робіт; використання мотивувальних факторів контролю знань (накопичувальні оцінки, рейтинги, нестандартні екзаменаційні процедури), які можуть викликати почуття суперництва, яке є досить сильним мотивувальним фактором самовдосконалення студента; заохочення студентів за успіхи в навчанні та творчій діяльності (стипендії, преміювання) та санкції за погане навчання (наприклад, за роботу, зроблену раніше визначеного строку, можна виставляти підвищену оцінку, а в протилежному випадку – знижувати її).

СРС за обліковими дисциплінами може здійснюватися за такими напрямками: вивчення законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують організацію обліку, аналізу та аудиту; робота з підручниками, навчальними посібниками, періодичними виданнями; закріплення теоретичних основ,

які розкриваються на лекціях; підготовка до практичних занять в аудиторії; самостійний розв'язок задач і виконання завдань із заповнення первинних документів, облікових реєстрів, форм фінансової звітності; виконання індивідуальної контрольної роботи; підготовка до складання заліків (іспитів) з облікових дисциплін.

Самостійна робота над лекційним матеріалом має полягати не в простому читанні викладеного в лекції матеріалу, а усвідомлене засвоєння основних термінів, понять. Тому працювати з конспектом з облікових дисциплін бажано "з олівцем", виділяючи основний матеріал, продумуючи приклади з основних категорій, формулювати питання, які потрібно узгодити у викладача.

У процесі самостійної роботи у студентів виникають міждисциплінарні зв'язки, які полягають в освоєнні теоретичних положень і застосуванні єдиної методики вивчення навчального матеріалу. Це проявляється у застосуванні накопиченого досвіду, навичок роботи з навчальним матеріалом, вивченні нормативно-правової бази, доборі необхідної літератури тощо. При цьому виключається дублювання матеріалу, оскільки нема потреби знову повертатися до вивчення тих категорій і понять, які студенти засвоїли на молодших курсах.

Під час вивчення облікових дисциплін обмежуватися лекційним матеріалом не можна, оскільки час лекцій є обмеженим. Студенти мають самостійно вивчати навчальну та методичну літературу, а тому велике значення мають навички роботи з літературою, вміння швидко і правильно знайти потрібну книгу, журнал або статтю. Для цього потрібно знати бібліографію, уміти користуватися каталогами, оглядами тощо.

Вивчення облікових дисциплін базується на чинних законодавчих та нормативно-правових актах, які досить часто змінюються, а тому студенти мають систематично вивчати і самостійно готувати короткі конспекти та огляди законодавчих актів.

Основною відмінною особливістю облікових дисциплін є те, що всі записи здійснюються на підставі правильно складених первинних документів, а тому студенти мають отримати навички їх заповнення, вивчити чинні типові форми первинних документів. З метою узагальнення інформації, яка міститься в окремих документах, у бухгалтерському обліку використовуються різноманітні облікові реєстри аналітичного та синтетичного обліку, які студенти мають знати і вміти заповнювати. Також студент має отримати навички із заповнення всіх форм звітності, і в цьому напрямі важливу роль відіграє саме СРС.

Вона передбачає відтворювальні та творчі процеси в діяльності студента. Розрізняють такі її рівні: репродуктивний (тренувальний) – самостійна робота виконується за певним зразком: розв'язування задач, заповнення таблиць, побудова схем тощо. Пізнавальна діяльність студента виявляється у пізнанні, осмисленні, запам'ятовуванні. Мета – закріпити знання, сформувати навички та уміння; реконструктивний – самостійна робота передбачає перебудову рішень, складання планів, анотацій, написання рефератів тощо; творчий (пошуковий) – самостійна робота потребує аналізу проблемних ситуацій, отримання нової інформації; студент самостійно обирає метод розв'язання завдання (навчально-дослідне завдання, курсова і дипломна робота).

Контроль за результатами СРС – це одна із найважливіших складових частин навчально-виховного процесу, що має на меті забезпечити зворотний зв'язок "студент – викладач" та виявити на основі цього правильність її організації. Розрізняють такі функції контролю за самостійною роботою студентів: коригуюча (полягає у своєчасному виявленні помилок) і стимулююча (є зовнішнім поштовхом до діяльності). Відповідно до них виділяють два види контролю: за процесом (передбачає пильну увагу за кожним «кроком» виконуваної діяльності) та за результатом (передбачає повну свободу студентів у здійсненні процесу діяльності, але ставить їх перед потребою вчасно подати конкретний результат).

Доцільно використовувати різні форми контролю і самоконтролю знань студентів. До ефективних форм контролю за самостійною роботою студентів відносять:

- рефлексивний контроль – контроль у формі обміну думками між студентами і викладачем у рівноправному діалозі: студент інформує викладача про шляхи пошуку і конкретизації проблем, а викладач – уточнює окремі нюанси цих шляхів, намагаючись визначити неточності і помилки, щоб відкоригувати дії студента. У прямому розумінні такий діалог не є контролем, оскільки у ньому немає чіткого протиставлення позицій контролюючого і контрольованого. Рефлексивний контроль поєднує переваги контролю за процесом і контролю за результатом та долає їх обмеженість;

- індивідуальні співбесіди – доцільно проводити за навчальним розкладом та в позанавчальний час, як правило, зі студентами, які пропустили одне чи кілька навчальних занять або отримали незадовільну оцінку чи відстають у навчанні. Викладач, оцінивши рівень підготовки таких студентів та причини відставання, розробляє та пропонує індивідуальні завдання і періодично контролює їх виконання. Індивідуальні співбесіди проводять також з кращими студентами з метою їх орієнтування на ще ефективнішу роботу для самовдосконалення як майбутнього фахівця;

- письмові завдання за пропущеними темами курсу, що зобов'язує студента самостійно опрацювати ці теми;

- контрольні роботи – доцільно проводити після вивчення однієї чи кількох тем курсу; їх результати можуть урахуватись під час проведення заліку (іспиту) з навчальної дисципліни;

- написання реферату – у процесі виконання роботи студент може звертатися до викладача із запитаннями, а викладач, консультуючи його, виявляє рівень знань з певної теми;

- ділові ігри – використовують під час обговорення питань, які потребують експертного оцінювання або виконання ролі. У ролі експерта може виступати кожен студент, заздалегідь вивчивши додаткові матеріали;

- колоквіуми – їх результативність залежить від чіткої організації: визначення переліку тем, які виносяться на обговорення, необхідної спеціальної літератури, своєчасного доведення до відома студентів. Доцільно проводити з невеликою групою студентів, що забезпечить їх активність не лише під час підготовки до нього, а і у процесі його проведення. Викладач за потреби консультує студентів під час самостійної підготовки до колоквіуму, спрямовує їх пізнавальну діяльність на усвідомлення суті матеріалу і виявлення знань.

Для творчої взаємодії студентів і викладачів у системі СРС важливими є психологічна (виражається у засвоєнні методик та інструментарію наукової діяльності) і практична (виражається у формуванні потреби в самоаналізі і самооцінці своєї діяльності в процесі управління самостійною роботою студентів) готовність викладача до аналізу і оцінювання власної діяльності з організації СРС. Педагогічно доцільно організована СРС спонукає їх отримувати навчальну інформацію з різних джерел (від підручника до Інтернету), формує навички самостійного планування і організації власного навчального процесу, що забезпечує перехід до неперервної освіти (самоосвіти) після закінчення навчання у вищому навчальному закладі, дає змогу максимально використати сильні якості особистості завдяки самостійному вибору часу та способів роботи, джерел інформації тощо.

Першочерговими завданнями викладача під час організації і проведення контролю СРС мають бути: створення психологічної установки на засвоєння нового матеріалу, закріплення засвоєного змісту; перевірка та оцінювання засвоєних знань у ході або після вивчення певного навчального матеріалу; виявлення можливостей і здібностей студентів, причин, труднощів та помилок; визначення ефективності видів, організаційних форм та способів самостійної роботи студентів, виокремлення серед них тих, які потребують корекції.

Висновки

Розглядаючи проблеми організації СРС, важливе місце має бути відведено здійсненню особистісно-орієнтованого підходу до студентів. СРС забезпечується системою навчально-методичних засобів, які передбачені для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальний та/або методичний посібник, конспект лекцій, практикум тощо. Викладач вищого навчального закладу має уміти виховати сучасного фахівця, який би володів такими якостями: умінням думати самостійно і вирішувати різні проблеми (застосовувати одержані знання для їх вирішення); володіти творчим мисленням та багатим словарним запасом, заснованим на глибокому розумінні знань тощо. Організація СРС від викладача ґрунтовної підготовки, навіть більшої, ніж тоді, коли навчальний матеріал він викладає сам.

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми. Для ефективної СРС під час вивчення облікових дисциплін потрібно: забезпечити оптимальне співвідношення між обсягом аудиторної та самостійної роботи; правильно організувати роботу студентів в аудиторії та в позааудиторний час, забезпечивши їх потрібними методичними матеріалами; здійснювати контроль організації і перебігу самостійної роботи та заохочення студентів за її якісне виконання. При цьому контроль має стати повноправною дидактичною умовою, яка позитивно впливала б на ефективність СРС загалом.

Література

1. Бабанський Ю.К. Вибрана педагогічна праця [Текст] : підручник / Ю.К.Бабанський. – М. : Знання, 1989. – 560 с.
2. Балл Г.В. Гуманістичні засади педагогічної діяльності [Текст] : підручник / Г.В.Балл. – К. : Академія, 1994. – 311 с.
3. Батишев С.Я. Реформа професійної школи [текст] : навч. посіб. / С.Я. Батишев. – М. : Вища шк., 1990. – 343 с.
4. Білан Л.Л. Методика викладання у вищій аграрній школі [текст] : навч.посіб. / Л.Л. Білан. – Ніжин : ПП Лисенко, 2010. – 299 с.
5. Бондар В. Дидактика: ефективні технології навчання студентів [текст] : підручник / В.Бондар. – К. : Педагогіка, 1996. – 189 с.

Статья посвящена вопросам организации самостоятельной работы студентов в процессе изучения учетных дисциплин. Дана характеристика основным направлениям и формам самостоятельной работы. Рассмотрены основные методы, виды ее контроля и необходимость мотивации.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, проблемное обучение, учетные дисциплины, формы контроля, мотивация.

The article is sanctified to the questions of organization of independent work of students in the process of study of registration disciplines. This description to basic directions and forms of independent work. Basic methods, types of her control and necessity of motivation, are considered.

Key words: *independent work of students, problem studies, registration disciplines, control forms, motivation.*

УДК 378.1:37.041:658

Ковальчук Т.С.,
студентка

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Управління формуванням сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі вищого навчального закладу

У статті розглянуто поняття соціально-психологічного клімату, його види, вплив на атмосферу взаємовідносин науково-педагогічного колективу вищого навчального закладу. Визначено роль керівника у формуванні сприятливого мікроклімату педагогічного колективу та шляхи його поліпшення.

Ключові слова: *соціально-психологічний клімат, мікроклімат, педагогічний колектив, керівник, сприятливий тип, несприятливий тип, нейтральний тип.*

Ставлення проблеми. Сучасна система освіти зазнає докорінного реформування і потребує підвищення ефективності роботи вищих навчальних закладів, головним завданням яких є максимально розкрити і розвинути потенціал студентської особистості, формувати людину, громадянина й патріота країни, підготувати її до самореалізації та вдосконалення [5, с.32]. Чільне місце при цьому належить створенню умов для професійної діяльності педагогічних працівників, що вимагає в адміністрації навчального закладу спрямування всіх зусиль на побудову сприятливого соціально-психологічного мікроклімату, потрібного як для продуктивної роботи науково-педагогічного колективу, так і для ефективності навчально-виховного процесу загалом.

Неможливо чекати успіху, якщо психологічний клімат в організації несприятливий, панує конфліктність і низька згуртованість, нестабільна загальна обстановка.

На нашу думку, успішність науково-педагогічної діяльності працівників вищого навчального закладу багато в чому залежить від тих міжособистісних стосунків, що склалися в педагогічному колективі. Адже лише за сприятливих умов утверджується атмосфера взаєморозуміння, співробітництва, взаємодопомоги та самореалізації особистості педагога [1, с.60].

Таким чином, наявність позитивного соціально-психологічного клімату в колективі – один з показників його зрілості, результат великої і кропіткої праці керівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій проблемі присвячено багато робіт як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі. Значну увагу цим дослідженням приділили Н.П. Волкова [1], Л.М. Карамушка [5, 6], І.О. Кулініч [7], К.К. Платонов. Аналіз філософської, психологічної, педагогічної та соціально-психологічної літератури (Орлянський В.О., Сергеєнкова О.П., Кулініч І.О., Карамушка Л.М., Волкова Н.П., Ходаківський Є.І.) показує, що всі автори визначають велику роль емоційного клімату в житті колективу, управлінні ним, життєдіяльності кожної особистості.

Інтерес до цієї теми, перш за все, пов'язаний з результатами Хоторнських досліджень, що дали змогу виявити наявність взаємозв'язку між продуктивністю праці групи й особливостями її психологічного клімату [8, с.81].

Отже, це не тільки проблема сьогодення, але й вирішення завтрашніх завдань, зв'язаних з моделюванням нових, більш досконалих людських стосунків та спільнот.

Мета статі: розкрити та обґрунтувати поняття соціально-психологічного клімату колективу, визначити роль керівника вищого навчального закладу у формуванні сприятливої, позитивної атмосфери в освітянському просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із показників успішної діяльності керівника вищого навчального закладу є рівень сформованості соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі.

Це поняття можна визначити як притаманний певній групі людей стійкий психічний настрій, який значно впливає на їхні взаємини, ставлення до праці та навколишнього середовища, формується в процесі сумісної діяльності, виявляється у поведінці, довірливих та мимовільних реакціях один на одного, в способах спілкування. Це – результат відображення матеріальних, організаційно-управлінських умов спільної діяльності, у свідомому ставленні людини одна до одної [6, с.58].

Соціально-психологічний клімат — стан міжособистісних стосунків, що виявляється у вигляді сукупності психологічних умов, які допомагають або перешкоджають продуктивній діяльності колективу. Такий клімат може бути сприятливим, несприятливим, нейтральним, позитивно чи негативно впливати на самопочуття людини [2, с.32].

У процесі експериментального вивчення взаємопоєднуваності людей М.М. Обозов виділив ефект спрацьованості між ними в спільній діяльності. "Співпрацьованість – зазначив він, – це результат взаємодії конкретних людей у конкретній діяльності" [3, с.122]. Недостатній розвиток цього феномена породжує виробничі та міжособистісні конфлікти.

Рівень конфліктності в колективі залежить від рівня згоди між його членами щодо спільної діяльності. Згода передбачає спільне прийняття рішень, підтримку позицій інших членів колективу щодо загальних об'єктів взаємодії і цілей діяльності. Вона дає змогу об'єднати зусилля колективу в одному напрямі. Розбіжності призводять до дестабілізації відносин у колективі та їх погіршення. Згода є яскравим показником сприятливого стану соціально-психологічного клімату і передумовою згуртованості людей [6, с.46].

У педагогічному колективі взаємодіють індивіди зі своїми особистісними якостями, інтересами, з різним статусом, що зумовлює їхню поведінку і вплив на інших осіб. Кожен з них намагається зайняти активну позицію, відстояти свої права, реалізувати можливості, утвердити амбіції. Ця складна мозаїка інтересів, прагнень, дій утворює соціально-психологічний клімат у колективі.

Він може різнитися за своїм змістом та спрямуванням. З огляду на це виокремлюють три основні види психологічного клімату: з позитивною, негативною та нейтральною спрямованістю.

Клімат з позитивною спрямованістю називають сприятливим, або здоровим. Зокрема, він характеризується високими результатами педагогічної діяльності, міцною трудовою дисципліною, низькою плинністю кадрів, відсутністю напруженості та конфліктності у колективі [5, с.141].

Несприятливий психологічний клімат, або ж з негативною спрямованістю, характеризується прямо протилежними ознаками: члени такого колективу байдуже ставляться один до одного і до колективу загалом, не вболівають за стан справ, "відпрацьовують" необхідні години і не виявляють інтересу до того, що їх безпосередньо не стосується.

Можна стверджувати, що за несприятливого психологічного клімату педагогічний колектив і кожен працівник існують ніби ізольовано один від одного. Це призводить і до невисоких результатів у роботі, незадовільної дисципліни, напруженості в особистих стосунках, конфліктності, зумовлює бажання змінити місце роботи тощо.

Нейтральний клімат характеризується певною збалансованістю, але є нестійким і будь-коли може зазнати змін [5, с.142].

Слід зазначити, що проблема довіри людей один до одного в колективі є однією із найбільш актуальних в організації.

Залежно від особливостей вияву мікроклімат виконує консолідуючу (згуртування колективу, об'єднання зусиль для розв'язання навчально-виховних завдань); стимулюючу (реалізація емоційного потенціалу, життєвої енергії колективу); стабілізуючу (забезпечення стійкості внутрішньокolleктивних відносин, створення передумови для успішної адаптації нових учасників); регулюючу (утвердження норм взаємин, етичного оцінювання поведінки індивідів) функції [2, с.103].

Успішне розв'язання завдань, поставлених перед колективом вищого навчального закладу, залежить від того, наскільки учасники педагогічного процесу можуть взаємодіяти між собою.

На думку Н. Волкової, взаємодія педагогів, залежно від того, наскільки вони дотримуються інтересів один одного, може розгортатися на таких засадах:

- співробітництво – взаємодія, за якої педагоги сприяють задоволенню інтересів один одного, дотримуються приблизного паритету, об'єднують зусилля добровільно, спираючись на усвідомлення значення і потреби розв'язання спільного завдання, на прагнення допомогти іншим учасникам спільної справи. Між ними виникають взаємні обов'язки і відповідальність;
- суперництво – боротьба учасників науково-педагогічної взаємодії за реалізацію власних інтересів, утвердження своєї позиції;
- домінування – підкорення своїм інтересам партнера по взаємодії з використанням слабкості його позиції [1, с.62].

У колективі, що працює на засадах співробітництва, педагог відчувається більш упевнено, має прагнення максимально розкрити свій внутрішній потенціал, принести найбільше користі у спільну діяльність. Під впливом доброзичливої взаємодії відбуваються глибокі якісні зміни в духовному світі особистості колективу, формується правильне розуміння громадського обов'язку, об'єктивна самооцінка вчинків з позицій суспільно значущих інтересів [1, с. 65].

Отже, виникає необхідність всебічного вивчення та розробки методів ефективнішого формування сприятливого соціально-психологічного клімату в освітянському просторі вищого навчального закладу.

На атмосферу у педагогічному колективі впливають зміст і умови праці та ступінь задоволеності ними, міжособистісні стосунки.

Значне місце у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату, на думку Г. Андрєєвої і О. Донцова, посідає морально-психологічна позиція членів групи, що передбачає:

- захищеність і рівноправність особистості у колективі;
- задоволеність кожного учасника колективного життя й діяльності тим впливом, який колектив здійснює на розвиток його морально-вольової сфери та здібностей;
- задоволеність допомогою з боку колективу у здійсненні особистістю різних соціальних ролей, у реалізації життєвих планів;
- наявність у кожного члена колективу почуття відповідальності перед колегами;
- активна діяльність для досягнення цілей колективу;

- внутрішнє прийняття кожною особистістю офіційної колективної думки і принципу колективістських взаємовідносин;
- збіг позицій особистості з цілями колективу, прив'язаність, переживання почуття радості, піднесення й натхнення від приналежності до цього колективу [4, с.251].

Ще одним фактором мікросередовища, який відіграє важливу, а можливо, і вирішальну роль у формуванні психологічного клімату колективу, є особистість керівника та стиль керівництва.

Дії керівника навчального закладу визначаються службовими обов'язками, характером управлінської праці. Його завдання полягає у тому, щоб дбати про організацію навчально-виховного процесу, підвищувати кваліфікацію педагогів, обмінюватися досвідом і контролювати роботу колективу.

Ефективний керівник має:

- знати свою справу, володіти управлінськими, адміністративними навичками;
- бути комунікабельним, уміти працювати з людьми, впливати на них та керувати ними;
- генерувати ідеї, приймати рішення, брати на себе відповідальність;
- делегувати повноваження і розподіляти ролі у колективі;
- коригувати стиль і практику керівництва [3, с.89].

Сприятливий психологічний клімат спостерігається там, де керівник налаштований на демократичний стиль, де панує атмосфера партнерства та взаємодопомоги і забезпечується чітка організація праці. Вагомою умовою є реалізація демократичного стилю керівництва, а саме: залучення всіх працівників до обговорення та аналізу найбільш суттєвих питань життя колективу, впровадження демократичних методів інформування, врахування інтересів та потреб працівників під час розподілу виробничих завдань, досягнення збалансованості формальної та неформальної структур колективу [8, с.323].

Управління соціально-психологічним кліматом складається із таких заходів:

- керування процесом формування змістовних психологічних компонентів клімату (норм, очікувань, цінностей, установок, традицій, групової думки й настрою);
- оптимальний добір, розміщення, навчання й періодична атестація керівних кадрів;
- комплектування первинних колективів з урахуванням фактора психологічної сумісності;
- опора на найбільш авторитетних, активних членів колективу;
- запобігання за допомогою методик міжособистісним конфліктом у колективі [3, с.90].

Зважаючи на складність педагогічного колективу, неоднорідність процесів, що відбуваються в ньому, керівник освітньої установи має знати психологічні особливості, соціальні позиції, ролі працівників, специфіку мотивації їхньої діяльності та поведінки, психологічні характеристики колективу, який очолює та прогнозувати розвиток емоційного клімату в ньому.

Важливою умовою також є формування психологічної культури керівника та науково-педагогічних працівників: оволодіння навичками ділового спілкування, запобігання та розв'язання конфліктів, формування у членів педколективу емпатії (як уміння відчувати стан іншої людини і співпереживати з нею) в повсякденному житті та у стресових ситуаціях [7, с.151].

Досягти цього можна завдяки проведенню спеціальних психологічних семінарів, курсів з використанням різного роду активних форм навчання (ділових ігор, психологічних практикумів, тренінгів тощо) [4, с. 283]. У вирішенні завдань також велика роль належатиме психологічним службам освітніх організацій. При цьому слід підкреслити, що реалізація цієї умови дає можливість зробити процес становлення психологічного клімату в науково-педагогічному колективі

вищого навчального закладу двостороннім процесом, в якому, з одного боку, активну участь бере керівник колективу, а з іншого – всі його члени, формуючи позитивне ставлення до роботи, своїх колег, керівника, навчаючись розв'язувати ділові питання на основі, насамперед, поваги до особистості кожного учасника спільної діяльності, враховуючи його індивідуально-психологічні особливості, тобто реалізуючи гуманістичний підхід у процесі управлінської та професійної діяльності.

Висновки

Отже, ми дійшли висновку, що створення сприятливого соціально-психологічного клімату у педагогічному колективі вищого навчального закладу відіграє важливу роль, і з боку керівництва слід приділяти значну увагу налагодженню позитивних взаємин між його членами.

Організація ефективної діяльності науково-педагогічних працівників багато в чому залежить від того, наскільки кожен із педагогів відчуватиме себе комфортно в колективі, від єдності зусиль, спрямованих на виконання загальної мети, задоволеності від міжособистісних стосунків.

Однак соціально-психологічний клімат впливає не тільки на ефективність діяльності, поведінку, а й взагалі на психічне здоров'я людини [4, с. 75]. Це особливо важливо враховувати керівникам вищих навчальних закладів, адже мікроклімат закладу опосередковано, через відповідний психологічний стан його педагогічних працівників, впливає і на студентів, їх психічне здоров'я.

Від міри розуміння керівником ролі психологічного клімату в процесі діяльності освітньої установи, від уміння діагностувати особливості різних видів клімату, виявляти фактори, що впливають на його розвиток, адекватно та оперативно визначати шляхи його оптимізації значно залежить ефективність управління вищим навчальним закладом.

Література

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Волкова Н.П. – К. : ВЦ "Академія", 2006. – 256 с.
2. Долинська Л.В. Психологія конфлікту : навч. посіб. / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц – К. : Каравела, 2010. – 304 с.
3. Донцов А.І. Психологія колективу : методологічні проблеми дослідження / Донцов А.І. – М. : Вид-во Моск. ун-ту, 1984. – 207 с.
4. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність / Зязюн І.А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
5. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
6. Карамушка Л.М. Управління конфліктами в освітніх організаціях / Людмила Карамушка. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.
7. Кулініч І.О. К90 Психологія управління : навч. посіб. / І.О. Кулініч. – К. : Знання, 2008. – 292 с.
8. Ходаківський Є.І. Психологія управління : підручник / Ходаківський Є.І., Богоявленська Ю.В., Грабар Т.П. – К. : Центр навч. літ-ри, 2011. – 664 с.

В статье рассмотрено понятие социально-психологического климата, его виды, влияние на атмосферу взаимоотношений научно-педагогического коллектива вуза. Определена роль руководителя в формировании благоприятного микроклимата педагогического коллектива и пути его улучшения.

Науковим дослідженням з питань надання соціальних послуг у сфері навчання безробітних присвячено розробки багатьох вітчизняних науковців, зокрема щодо механізмів державного регулювання професійного навчання (Л.А. Гаєвська, Н.В. Савченко), організаційно-педагогічних підходів і психолого-педагогічних засад навчання, зокрема технологій індивідуального навчання (Л.М. Капченко, Л.Є. Сігаєва, В.Є. Скульська та ін.), профорієнтації населення та психологічної підтримки безробітних (В.П. Логвиненко, Л.Є. Ляміна, В.В. Синявський, С.О.Тарасюк та ін.).

Мета статті полягає у розкритті сутності сучасних інструментів підвищення конкурентоспроможності громадян на ринку праці відповідно до змін у чинному законодавстві.

Актуальність цієї тематики зумовлено доцільністю висвітлення практичних заходів, впроваджених змінами у законодавстві, стосовно забезпечення професійного становлення та розвитку працівників, підвищення їх конкурентоздатності на ринку праці в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. В умовах трансформації зайнятості одним з головних є питання запобігання негативному впливу безробіття та його зниження. Розв'язання цієї проблеми можливе через запровадження механізмів стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць, посилення мотивації до легального працевлаштування працівників, професійне навчання тощо.

Останні зміни у сфері зайнятості, у тому числі і професійного навчання, відбуваються у зв'язку з прийняттям низки законів України, зокрема, "Про професійний розвиток працівників" і "Про зайнятість населення". Для реалізації положень зазначених законів також введено в дію низку підзаконних нормативно-правових актів [4-8].

Аналіз законодавчих змін дозволяє виокремити декілька нових напрямів, які спрямовано на створення умов для працевлаштування молоді, надання економічної підтримки фізичним особам, які застосовують найману працю; професійного навчання осіб "45+", розширення можливостей самозайнятості населення (підтримка підприємницької ініціативи) тощо.

З метою стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць Законом України «Про зайнятість населення» передбачено норму щодо "компенсації фактичних витрат у розмірі 50 відсотків суми нарахованого єдиного внеску за відповідну особу за місяць, за який він сплачений" [1].

Також, якщо роботодавець працевлаштовує на нове робоче місце громадян з-поміж безробітних, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, строком не менше ніж на два роки, щомісяця компенсуються фактичні витрати у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [1].

Так, за даними державної служби зайнятості, на нові робочі місця з компенсацією роботодавцю витрат єдиного внеску у 2013 році працевлаштовано 10,0 тис. безробітних, у тому числі 3,8 тис. осіб, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці, та 6,2 тис. осіб, які працевлаштовані на нові робочі місця в пріоритетних видах економічної діяльності [13]. Фахівці центрів зайнятості продовжують роботу щодо роз'яснення цієї норми роботодавцям.

Наступним інструментом, передбаченим законом, є створення умов для майбутнього працевлаштування молоді та додаткові гарантії щодо сприяння забезпеченню її першим робочим місцем. Для вирішення цієї проблеми запроваджено механізм стажування на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання. Позитивним моментом є те, що запис про проходження стажування роботодавець вносить до трудової книжки. Проте, обов'язкової умови, що період стажування має бути оплаченим, у статті закону немає.

Сподіваємося, що реалізація законодавчих змін щодо стажування дозволить випускникам або тим, хто навчається, оволодіти практичними навичками професійної діяльності, набути умінь щодо вирішення завдань і виконання обов'язків на конкретному робочому місці, проявити особистісні та ділові якості, що сприятимуть працевлаштуванню [1].

Отже, чисельність осіб у віці до 35 років, які у 2013 році мали статус безробітного, становила 698 тис. осіб, або 45% загальної чисельності безробітних усіх вікових груп. Низький рівень зайнятості серед молоді зумовлений тим, що вона не має стійких професійних навичок, досвіду роботи, незадоволена низьким рівнем пропонованої заробітної плати, має низький рівень мобільності під час пошуку роботи. Водночас, як зазначає сучасний дослідник Н.В. Ортікова, "молодь є найбільш перспективною категорією робочої сили, тому що молода людина, ще не повністю сформувавшись як суб'єкт трудової діяльності, є найбільш сприйнятливою до всіх змін, здатна до постійної зміни трудових функцій, має великі можливості професійного зростання й найбільш тривалий період трудової діяльності, що передує" [11].

Включено норму щодо залучення випускників до роботи за відповідною професією (спеціальністю, напрямом) у селах і селищах на таких умовах: укладання трудового договору на строк не менше трьох років з підприємствами, установами, організаціями, розташованими у цих населених пунктах; надання житла на строк роботи та одноразової адресної допомоги у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати (набрання чинності цієї норми відбудеться з 1 січня 2015 року). Якщо працівник пропрацює не менше десяти років, житло передається йому у власність.

Ще одним інструментом забезпечення громадян роботою є допомога у відкритті власної справи безробітним через механізм фінансування виплати допомоги по безробіттю одноразово для організації підприємницької діяльності. Кількість безробітних, які започаткували власну справу за рахунок отримання допомоги по безробіттю одноразово, збільшилася з 9,8 тис. осіб у січні – серпні 2013 року до 11,9 тис. осіб у січні – серпні 2014 року [13].

Наступним інструментом підвищення конкурентоспроможності на ринку праці є надання можливості громадянам віком старше 45 років пройти професійне перенавчання [1]. Законом передбачено, що особи віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 15 років, мають право до досягнення пенсійного віку на одноразове отримання ваучера для підтримання їх конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності. Вільно обрати можна форму та місце навчання, а професію (спеціальність) лише із затвердженого переліку. У 2013 році, з моменту набрання чинності постанови, ваучер для підтримання конкурентоспроможності осіб старше 45 років на ринку праці отримали 20,4 тис. громадян старше 45 років, з них 58% безробітних, у січні – серпні 2014 року ваучер на навчання та підвищення кваліфікації отримали 3,9 тис. осіб. Найбільшу кількість ваучерів видано для навчання за спеціальностями: "землепорядкування", "комп'ютерні системи та мережі", "програмне забезпечення систем", "розробка програмного забезпечення"; за професіями: "тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва", "електрогазоварник", "плодоовочівник", "водій навантажувача" [13].

З огляду на вищезазначене можна зазначити, що на сьогодні реалізовано певні законодавчі кроки, що надають можливість людині отримати додаткові знання за наявною професією або перекваліфікуватися за професією, актуальною на ринку праці. Професійне навчання розглядається як дієвий інструмент забезпечення конкурентоздатності громадян на ринку праці.

Дієвим засобом забезпечення професійного становлення і розвитку громадян є професійне навчання. Науковці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України щодо важливості професійного навчання зазначають, що освіта здатна "...розширювати можливості для успішної реалізації індивідуальних здібностей та професійно-кваліфікаційного потенціалу громадян, формувати якісні зрушення у способі життя, пріоритетах та світоглядних орієнтаціях населення, поліпшувати освітньо-професійні структури населення та сприяти висхідній соціальній мобільності, успішній інтеграції у соціум та активній участі у суспільному житті" [9]. Доступність та якість надання освітніх послуг вони розглядають як головні чинники забезпечення конкурентоспроможності особи на ринку праці.

Професійне навчання як соціальна послуга забезпечує відповідність професійно-кваліфікаційного рівня громадян, які шукають роботу, вимогам роботодавців. Тим більше, що протягом останнього десятиліття в Україні загострилося питання щодо відповідності професійної компетентності претендентів на робоче місце вимогам роботодавців, які підвищуються з кожним роком. На ринку праці потрібні фахівці, які мають як високий професійний рівень, так і володіють особистісними якостями: комунікабельністю, відповідальністю, мобільністю, соціальною активністю.

Дослідження науковців доводять, що людина зможе повністю реалізувати себе і на ринку праці, і в соціумі, якщо матиме свободу вибору щодо змісту та форми освітньої підготовки упродовж життя [9].

Загалом по Україні за направленням державної служби зайнятості професійне навчання у 2013 році пройшли 217,0 тис. безробітних громадян, з них: 10,4 тис. осіб – навчалися вперше, 158,9 тис. осіб – підвищили кваліфікацію, 20,4 тис. осіб – перепідготовку. Найбільш популярними професіями, на які спостерігався попит роботодавців у 2013 році, були професії висококваліфікованих робітників – слюсарів, токарів, електрогазозварників, водіїв, робітників з ремонту електричного обладнання. Залишається значний попит на фахівців вищого рівня: топ-менеджерів, економістів, лікарів, інженерів з відповідним досвідом роботи та високим рівнем кваліфікації, IT-спеціалістів [12].

Водночас необхідність удосконалення професійних компетенцій зумовлена і тим, що освіта набуває особливого значення в умовах формування інформаційного суспільства і загострення тенденцій глобалізації та мультикультурного розвитку. За таких умов головним ресурсом стає інформація, а фактором, що впливає на розвиток суспільства, – знання. Комфортне існування людини в інформаційному суспільстві можливе за умови сформованої у неї готовності до саморозвитку, самонавчання для забезпечення власної мобільності у життєвому просторі та забезпечення свого існування. Людина змушена бути готовою не лише до зміни сфери професійної діяльності, а навіть стилю життя. Інформація та знання стають нині одними з головних факторів, які забезпечують конкурентоспроможність та розвиток соціально-економічної системи [10]. У зв'язку з цим система освіти має бути гнучкою та мобільною, забезпечувати варіативність навчання і можливість його неперервності.

Стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій визначив процеси, які відбуваються як в системі освіти, так і в системі інфраструктури ринку праці. Наприклад, в системі професійного навчання впроваджують елементи дистанційного навчання. Проблемна науково-дослідна лабораторія професійного навчання безробітних Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України розпочала дослідження щодо можливості запровадження дистанційних технологій під час професійного навчання безробітних. Сподіваємося, що результати цього дослідження дозволять визначитись з рівнем готовності викладачів і слухачів до використання таких технологій, методикою їх створення та запровадження, а ефективне використання таких технологій забезпечить доступність та відкритість навчання тим, хто цього потребує.

Висновки

Підсумовуючи, зазначимо, що сьогодні, на виконання положень Закону України "Про зайнятість населення", напрацьовується нормативне підґрунтя щодо визнання результатів неформального професійного навчання за робітничими професіями, набутих поза традиційною системою освіти. Визначено процедуру проведення визнання, перелік робітничих професій, вимоги до суб'єктів підтвердження тощо. Продовжується робота щодо напрацювання механізмів його запровадження, розширення переліку інституцій для здійснення процедури підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями, інформування громадян про таку можливість тощо. Запровадження цього механізму сприятиме професійному становленню та самореалізації робітників, підвищенню їх професійної мобільності та конкурентоздатності на ринку праці.

Таким чином, кризові явища, що мають місце в суспільстві, економіці й, як наслідок, на ринку праці, загострюють питання щодо необхідності збереження та удосконалення професійних умінь та навичок громадян, удосконалення системи соціального захисту в умовах безробіття. Професійні знання, мотивація до їх постійного оновлення, розширення сфер компетенцій стають важливими чинниками професійного становлення і розвитку людини, забезпечують економічний і соціальний розвиток суспільства, конкурентоспроможність працівника на ринку праці.

Література

1. Закон України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
2. Закон України "Про професійний розвиток працівників" від 12.01.2012 № 4312-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>.
3. Положення про порядок надання Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття послуг з професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України Міністерства освіти і науки України від 13.02.2001 №53/59 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0345-01>.
4. Порядок видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2013 № 207 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF>.
5. Порядок забезпечення надання територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, консультацій особам з питань організації та провадження підприємницької діяльності, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 21.02.2013 №74 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0408-13>.
6. Порядок компенсації роботодавцям витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2013 № 347 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347-2013-%D0%BF>.

7. Порядок підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 340 [Електронний ресурс] – Режим доступу
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/340-2013-%D0%BF>.
8. Порядок професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 31.05.2013 №318/655 [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1029-13>.
9. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції (колективна монографія): У 2т. / [відпов. за випуск Л.М. Черенько, О.В. Макарова, за ред. Е.М. Лібанової]. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2012. – 436 с.
10. Марченко І. С. Інфраструктурна підтримка розвитку ринку праці України : монографія / І.С.Марченко – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2013. – 150 [2] с.92-93].
11. Ортікова Н.В. Психологічна підтримка безробітної молоді як соціально вразливої категорії на ринку праці: теоретичний аспект / Н.В. Ортікова // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (29–30 листопада 2012 р., м. Київ) : у 2 ч. – Ч. 2 / уклад. : Л.М. Капченко, С.О. Тарасюк, Л.Г. Авдєєв та ін. – К. : ІПК ДСЗУ, 2012. – 306 с.
12. Статистичний збірник "Ринок праці України – 2013" [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=305437.

В статье проанализированы механизмы стимулирования занятости населения, введенные изменениями в законодательстве Украины. Раскрыта важность расширения возможностей профессионального обучения граждан, в том числе безработных, как одного из направлений обеспечения занятости населения, формирования у них мотивации и готовности к дальнейшему совершенствованию профессиональных компетенций.

Ключевые слова: безработный, занятость населения, конкурентоспособность, профессиональное обучение, рынок труда.

In the article mechanisms are analysed stimulations of the employment of the population, entered changes in the legislation of Ukraine. Importance of the enhancement vocational training of the citizens, including unemployed persons, is exposed, as one of the directions of the providing employment of the population, forming for them of the motivation and readiness to the further perfection of the professional competences.

Key words: unemployed person, employment population, competitiveness, vocational training, labour market.

ДОСЛІДЖУЄМО ПРОБЛЕМУ

УДК 378.4.017:172:316.663.2-055.2(045)

Моїсєєва Н.І.,
кандидат філософських наук, доцент,
Омельченко Г.Ю.,
старший викладач

Харківський національний
технічний університет
сільського господарства
імені Петра Василенка

Гендерна просвіта в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка

У статті розкриваються питання впровадження принципів гендерної рівності в освіту, висвітлюються підходи до визначення гендерно-чутливої поведінки та особливостей її прояву у сучасному ВНЗ, пошук ефективних підходів до формування гендерно відповідальної поведінки студентів та викладачів, розглядаються напрями роботи ВНЗ з формування гендерно-чутливого середовища, поширення гендерних знань та формування нових стандартів і традицій поведінки.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерно відповідальна та гендерно-чутлива поведінка, гендерна компетентність.

Вступ. Особливостями нинішнього етапу у розвитку українського суспільства є зосередженість навколо системних соціально-економічних перетворень та входження до європейської спільноти як рівноправного партнера. А одним із ключових напрямів забезпечення демократичного поступу України на принципах євроінтеграційних цінностей є впровадження гендерної рівності в усі сфери суспільного життя, оскільки Україна як європейська держава ставить своїм завданням не лише забезпечення успішних соціально-політичних та соціально-економічних реформ, але й досягнення нової якості життя, гармонізації суспільних відносин.

Ставлення проблеми. Актуальність гендерних перетворень в Україні зумовлена як міжнародними зобов'язаннями держави, так і її внутрішніми потребами. Гендерного реформування потребує кожна сфера нашого життя – від промисловості та сільського господарства до державного управління, охорони здоров'я, екології, будівництва чи транспорту. Не є винятком і система освіти. З тією лише різницею, що, потерпаючи від структурного гендерного дисбалансу, освітня система має одночасно виконувати набагато складнішу функцію – інформаційно-просвітницьку та виховну, сприяючи гендерним перетворенням і формуючи у молодого покоління нові підходи й стандарти у цій сфері.

Пошук ефективних підходів до формування гендерно-відповідальної поведінки студентів ставить перед педагогом вищої школи завдання включення студентів в активне і зацікавлене обговорення актуальних проблем гендерної рівності в суспільстві. При цьому важливо, щоб таке обговорення відбувалося не на рівні емоцій і буденних суджень, а на рівні аргументованих суджень, в основі яких лежить досить серйозне й різнобічне ознайомлення з предметом обговорення. Це передбачає реформування системи вищої освіти і професійної підготовки, зокрема одержання майбутніми випускниками гендерних знань, набуття умінь та навичок, розширення їх гендерного світогляду згідно зі стратегічними

напрямами Болонської декларації та державної гендерної політики (Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" (від 05.09.2005), наказ МОН "Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту" (від 10.09.2009 № 839).

Аналіз останніх досліджень. У історіографії України домінуючою гендерною рисою українців завжди була пошана до волі жінки, партнерство статей, індивідуалізація характерів поза статевою належністю і взаємна довіра (Г. Сковорода, П. Юркевич). Тому розвиток національної та гендерної ідентичності є важливим чинником національного розуміння буття юнаками та дівчатами їх егалітарного життєздійснення (Г. Балл, І. Бех, Н. Бібік, А. Бойко, В. Бондар, М. Боришевський, Т. Говорун, В. Кравець, С. Максименко, В. Москаленко, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинська, Т. Титаренко, Т. Дороніна, О. Кікінежді, Т. Голованова та ін.).

Державна програма забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до 2016 року розроблена не лише з орієнтацією на європейську модель, але й з урахуванням особливостей українського суспільства. Спираючись на Закон України "Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків" (2005 р.), яким визначено основні напрями гендерної політики в українському суспільстві, зокрема забезпечення паритетного становища чоловіків та жінок у всіх сферах життєдіяльності, ліквідація всіх форм дискримінації, і в якому гендерна рівність розглядається як "рівний правовий статус жінок та чоловіків і рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства".

Сучасне людство є свідком постійних змін, які відбуваються у світі. З'являються нові знання, розвиваються нові технології, змінюються політичні та суспільні устрої. Тож закономірно, що творці усіх цих змін – чоловіки та жінки – не можуть не відчувати, що змінюються й самі. ХХ ст. стало визначальним для розвитку гендерної політики й утвердження нових ролей жінки. Запровадження гендерних підходів у всіх сферах життя є одним із дієвих інструментів державної політики у цьому напрямі.

Викликом часу є реалізація новітніх стратегічних напрямів щодо забезпечення сталих гендерних перетворень на всіх рівнях соціуму, запровадження гендерних стандартів у систему освіти, що сприятиме підвищенню гендерної чутливості у майбутніх інженерів та технологів, економістів та менеджерів, подоланню у них гендерних стереотипів, трансляції гендерних знань на широку громадськість.

Про напрями впровадження комплексного гендерного підходу до навчання та проведення просвітницької роботи серед студентської молоді йшлося на методологічних семінарах, конференція усіх рівнів упродовж 2009-2013 років.

Метою статті є актуалізація питань з гендерної освіти сучасної молоді та досвід ХНТУСГ імені Петра Василенка в цій сфері.

Особливого значення набуває повсякденна робота щодо поширення гендерних знань, упровадження в життя принципів гендерної рівності та формування нових стандартів і традицій поведінки, які б закріплювали ці принципи на рівні прийнятних та звичних кроків, незалежно від того, в якій сфері це проявляється – в економіці, політиці, в інформаційному просторі, у педагогічному процесі чи у повсякденному спілкуванні, у сімейному житті, побуті. Ця складова у забезпечення гендерної рівності є не менш важливою, ніж робота на державному рівні, оскільки також вимагає реалізації цілого комплексу механізмів, включаючи гендерний аналіз, гендерні підходи і гендерну чутливість.

Викладення основного матеріалу. В Україні забезпеченню впровадження гендерних підходів в освіту сприяє системна діяльність центрів гендерної освіти ВНЗ, що створюються за ініціативи гендерно-чутливих викладачів та викладачок за підтримки керівництва ВНЗ. Метою діяльності таких центрів є надання методичної та науково-практичної підтримки викладацькому складу та студентській

молоді ВНЗ щодо впровадження у навчально-виховний процес гендерних підходів та ідей гендерної рівності шляхом організації науково-дослідної роботи, виховних заходів для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації, запобігання насильству та протидії торгівлі людьми.

Перші центри гендерної освіти в українських ВНЗ почали створюватися за ініціативи Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні ЄС-ПРООН, що діяла з 2008 р. до 2010 р. На сьогодні в Україні створено унікальну Всеукраїнську мережу центрів гендерної освіти вищих навчальних закладів, до якої входять 22 центри гендерної освіти (гендерні центри, кафедри, студії) у ВНЗ Донецька, Житомира, Києва, Луцька, Сум, Тернополя, Харкова, Черкас, Ужгорода, Кривого Рогу, Запоріжжя.

Основними завданнями ЦГО є: організація методичної роботи у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок й чоловіків у ВНЗ; надання інформаційних, довідкових та просвітницьких послуг у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків студентам й викладачам ВНЗ; організація науково-дослідницької та виховної роботи у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок й чоловіків у ВНЗ; сприяння розвитку міждисциплінарних досліджень, спрямованих на підвищення потенціалу гендерних досліджень; організація наукової розробки нових перспективних напрямів і технологій гендерних досліджень, розробка науково обґрунтованих рекомендацій у сфері впровадження гендерних підходів; сприяння ефективному управлінню інноваційними процесами у сфері гендерної освіти, консультативний супровід і підтримка цих процесів; сприяння захисту законних прав та інтересів професорсько-викладацького складу й студентів щодо гендерної рівності; проведення семінарів, конференцій та інших науково-організаційних заходів, спрямованих на вдосконалення гендерних досліджень і їх реалізацію в практиці освітніх установ

Засади державної гендерної політики викладені в Законі України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", в якому зокрема сказано, що гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Егалітарне трактування принципу соціальної рівності статей полягає не в тому, щоб перетворити людину на якусь безстатеву, "усереднену" істоту, а в тому, щоб вивчити й усунути всі соціальні бар'єри, що заважають людині проявитися як особистості, створити рівні соціальні можливості для реалізації особистості чоловіків і жінок в усіх сферах життєдіяльності залежно від уподобань особистості. У гендерній рівності не йдеться про питання жінок. Мова йде про рівну участь чоловіків і жінок у поліпшенні умов як їхнього власного життя, так і життя громади.

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка протягом багатьох років вдало поєднує навчальний процес із вихованням студентів, здійснюючи просвітницьку та науково-дослідну діяльність. На основі національної системи виховної роботи розроблено та реалізується власна концепція виховної роботи ХНТУСГ, в основі якої полягають принципи єдності, гуманізму, демократизму, індивідуального підходу до кожного студента. Одним із пріоритетних завдань навчально-виховного процесу нашого університету є формування гендерно-чутливого середовища, поширення гендерних знань, упровадження в життя принципів гендерної рівності та формування нових стандартів і традицій поведінки. Вирішенням цих питань у нашому університеті займається Центр гендерної освіти, який було створено в листопаді 2011 року на підставі рекомендації Головного управління освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації та рішення вченої ради ХНТУСГ імені Петра Василенка від 26.10.11.

Центр гендерної освіти в нашому університеті було урочисто відкрито 20 квітня 2012 р. На відкриття центру було запрошено почесних гостей з Головного управління у справах молоді, сім'ї та спорту ХОДА, керівника обласного ресурсного центру, координаторів центрів гендерної освіти вищих навчальних закладів м. Харкова. За період роботи нашого центру ми постійно брали участь у заходах різного рівня, зокрема у: семінарі-тренінгу "Інтегрування принципу рівних можливостей жінок і чоловіків в програмі місцевого розвитку", Школі з обміну досвідом "Центри гендерної освіти – основа гендерно-чутливого вищого навчального закладу" для співробітників центрів гендерної освіти ВНЗ щодо впровадження гендерних підходів у навчальний процес (отримано сертифікати від КВНЗ "ХАНУ" та Харківського обл. центру), Регіональному конкурсі наукових робіт молодих учених "Гендерна політика очима молоді: слобожанський вимір", міжвишівській студентській вікторині "Що ми знаємо про свято 8 березня?", інтерактивному "Круглому столі", "Сім'я – це партнерство?!"; обласному науково-методичному семінарі "Висвітлення гендерної проблематики в ході викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу в ВНЗ". Ініціювали та брали участь у фотовиставці молодих чоловіків – батьків (студентів, аспірантів, викладачів нашого навчального закладу) "Бути батьком – це..." з метою популяризації ролі батька у вихованні дитини, сприяння пошуку балансу між навчанням, роботою та сімейним життям. Актори студентського театру "Джерело" ХНТУСГ підготували виставу "Мы могли быть", де висвітлили трагічні історії ненароджених дітей, життя яких обірвало насильницьке переривання вагітності. Організували та провели Туристично-краєзнавчий зліт студентських команд. Мета заходу – підвищення рівня активності та гендерної чутливості студентської молоді, виховання її на засадах гендерної рівності, привернення уваги молоді до гендерної проблематики та згуртування молоді навколо центрів гендерної освіти щодо волонтерської діяльності. Команди, у які ввійшли студентки та студенти ВНЗ, відвідали "станції", на яких вони відповідали на запитання з різних сфер – медицини, етнографії, історії, географії та проходили "смугу перешкод", варили похідний куліш, готували «візитну картку» команди, навчалися азів туристської абетки. Організатори намагалися донести молоді, що в умовах туристського походу та роботі команди має значення не стать людини, а її власні якості – надійність, знання, фізична підготовка, вміння прийти на допомогу, а вміння розпалити вогнище, зварити кашу та подолати перешкоди стануть у пригоді будь-кому незалежно від статі. Студенти нашого університету під керівництвом викладачів-співробітників центру взяли активну участь в I Міжвишівському гендерквесті. Мета заходу: підвищення гендерної чутливості студентської молоді, виховання її на засадах гендерної рівності, привернення уваги молоді до гендерної проблематики. Захід проходив у парку відпочинку імені Т.Г. Шевченка м. Харкова та передбачав виконання учасниками й учасницями різноманітних завдань з гендерної тематики та елементами спортивного орієнтування. За відгукami студентів час пройшов цікаво та корисно. Переможцем Гендерквесту стала команда нашого університету. Кожного року беремо участь у Міжнародній кампанії "16 днів проти гендерного насильства" 25 листопада – 10 грудня. Кампанію ініційовано у 1991 році Центром жіночого Глобального Лідерства.

Створення сприятливого психологічного клімату, атмосфери комфорту та взаємоповаги між викладачами і студентами залежить від злагодженої роботи адміністрації ВНЗ та всіх його структурних підрозділів. Спектр інформаційно-просвітницьких, розважальних, спортивно-масових заходів, які забезпечують інформування щодо різних аспектів гендерних відносин, а також демонструють у доступній формі бажані зразки гендерно-чутливої та гендерно відповідальної поведінки безумовно потрібен у всіх вишах. Основну частину інформації у ході навчального процесу студент отримує не з повідомлень викладача, а із загальної

“морально-психологічної атмосфери” навчального закладу і безпосередньо – навчального процесу. Інакше кажучи, від “духу” університету, взаємин, які панують усередині нього, інтонації, особливості спілкування тощо. І у цій площині лежить значний і чи не найпотужніший шар проблем, які стримують і поширення ґендерних знань, і формування необхідної ґендерно відповідальної поведінки викладачів та студентів. Сьогодні більшість викладацького складу не звертається до цих знань і практик у своїй повсякденній професійній діяльності. Більше того, певна частина викладачів взагалі вважає ці проблеми штучними і надуманими, формуючи, таким чином, відповідні негативні настанови й у студентів. Таку поведінку, на нашу думку, можна вважати ґендерно безвідповідальною. Випускник має мати відповідні знання і навички, що допомогли б йому чи їй у майбутньому бачити й вирішувати проблеми, які мають ґендерну складову. І перш за все – вміти відстоювати свої права у професійній діяльності. Викладачі у своїй професійній діяльності мають бути прикладом і сприяти розвитку всього комплексу персональних якостей особистості з врахуванням ґендерної компоненти.

Шлях до ґендерної культури пролягає через ґендерну поінформованість, обізнаність, ґендерну чуйність та вироблення асертивності в дієвому протистоянні й протиставленні статевим стереотипам. Сьогодні для кожного викладача необхідним є базовий комплекс ґендерних знань, які були б покладені в основу його професійної діяльності. І кожен викладач має відповідати за їх наявність і поповнення. У цьому ракурсі ґендерна поінформованість і ґендерна чутливість мають стати обов’язковими складовими професійної компетентності викладачів. Сам викладач чи викладачка мають вміти аналізувати свою професійну діяльність із точки зору наявності в ній ґендерної компоненти, враховувати і особливості власного сприйняття, і особливості аудиторії, вміти застосовувати конкретні знання та підходи. Цими вимогами не закінчується перелік проблем у цій сфері. На жаль, сьогодні ми не можемо говорити про сприйняття освітянами ґрунтовних розробок у галузі ґендерної педагогіки, а тим більше – про готовність упроваджувати їх у повсякденну діяльність. Ґендерна проблематика, що включена як до нормативних навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу, так і професійно орієнтованих, створює необхідну теоретичну платформу для формування у студентства світоглядної позиції, так званих “ґендерних окулярів”.

Актуальним є застосування активних форм і технологій, які навчили б продуктивного спілкування, в ході якого в “живому” режимі можна було б відстежувати і знаходити прояви ґендерної компоненти, аналізувати конкретні ситуації, демонструвати можливі наслідки і вчити оцінювати ситуацію з позицій іншої статі. Завданням викладачів є навчити студентів розуміти, шукати ґендерні відмінності і застосовувати ґендерні підходи, основи ґендерного аналізу у майбутній професійній діяльності, у сімейних стосунках, спілкуванні, у колективі. Таким чином, знання про ґендерні ролі і цінності, статуси, стереотипи і норми не лише будуть актуалізовані у повсякденній пізнавальній активності студента, але й трансформовані до рівня закріплення їх у системі цінностей студента, у його власному досвіді та поведінці. І лише на основі цього можливими стануть ґендерно відповідальна поведінка студента, здатність співвідносити власні вчинки з їх впливом на іншу людину з урахуванням її ґендерних особливостей. А ці завдання викладачі можуть виконати лише в тому випадку, якщо вони самі будуть володіти знаннями з присутньою ґендерною компонентою.

Формування ґендерної відповідальності необхідне насамперед у викладача та викладачки, без якої вони не матимуть комплексу знань та навичок, не зможуть застосовувати диференційований підхід і не зможуть вчити цього інших. Тому ґендерна відповідальність викладачів має розглядатись як відправна точка професійної відповідальності. Тільки так можна підготувати майбутніх фахівців до професійної діяльності, в якій ґендерна складова завжди враховуватиметься, а поведінка у всіх сферах буде дійсно ґендерно відповідальною.

Висновки

Самоосвіта та підвищення кваліфікації – одна із важливих завдань для всіх освітян. Шляхом повсякденної роботи щодо вивчення, розуміння та поширення ґендерних знань, упровадження в життя принципів ґендерної рівності й формування нових стандартів і традицій поведінки формуватиметься відповідальна поведінка викладачів та співробітників.

Навчити молодих людей відповідальності непросто, тим паче, що існуючі в суспільстві цінності не завжди сприяють тому. Однак, коли традиційні цінності зруйновані, а нові ще не створені, саме університети, які залучають у свої стіни маси молоді, зобов'язані формувати у майбутньої еліти вчених, політиків, підприємців європейського суспільства етику відповідальності, усвідомлення того, що потрібно розплачуватися за наслідки своїх дій. Виходить, що університетські викладачі, як ніхто інший, мають вірити в краще майбутнє. Адже, як підкреслював французький філософ П'єр Тейяр де Шарден, майбутнє знаходиться в руках тих, хто здатен дати наступним поколінням істотні підстави жити та сподіватися.

На жаль, досвід роботи щодо ґендерної просвіти мають сьогодні не всі ВНЗ України, а напрацьованих каналів обміну інформацією і кращими практиками поки не існує. Наш Центр ґендерної освіти є першим осередком серед вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, підпорядкованих Міністерству аграрної політики та продовольства України. Запрошуємо всіх зацікавлених цією проблематикою до співпраці. Ми готові поділитися своїми напрацюваннями, алгоритмом створення таких центрів.

Актуальними напрямками подальших досліджень є створення ґендерно-чутливого становища у суспільстві загалом та у ВНЗ зокрема, поширення знань з ґендерної проблематики, формування ґендерної компетентності та ґендерних підходів у роботі викладачів.

Література

1. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / С. Бем ; пер. с англ. – М. : "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2004. – 336 с.
2. Говорун Т.В. Гендерна психологія : навч. посіб. / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – К. : Видав. центр "Академія", 2004. – 308 с.
3. Голованова Т.П. Теорія і практика формування ґендерної рівності студентської молоді : монографія / Т. П. Голованова. – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2007. – 338 с.
4. Кравець В.П. Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та ґендерні особливості : монографія / В.П. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 394с.
5. Формування у молоді ґендерно відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ) : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Світайло. – Суми : Вид-во РА "Хорошие люди", 2013. – 209 с.

В статье раскрываются вопросы внедрения принципов гендерного равенства в образовании, освещаются подходы к определению гендерно-чувствительного поведения и особенностей его проявления в современном ВУЗ, поиск эффективных подходов к формированию гендерно ответственного поведения студентов и преподавателей высших учебных заведений, рассматриваются направления работы ЦГО ВУЗа по формированию гендерно-чувствительной среды, распространение гендерных знаний и формирование новых стандартов и традиций поведения.

Ключевые слова: гендерное равенство, гендерно ответственное и гендерно-чувствительное поведение, гендерная компетентность.

The article considers the questions of introduction of principles of gender equality in education, highlights the approaches to the definition of gender-sensitive behavior and peculiarities of its development in modern higher school, the search for effective approaches to gender-responsible behavior of students and teachers of higher educational institutions, are considered directions of the UNIVERSITY in the formation of a gender-sensitive environment, dissemination of gender knowledge and the formation of new standards and traditions of conduct.

Key words: gender equality, gender-responsible and gender-sensitive behavior, gender competence.

ВИХОВНА РОБОТА І СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 378.015.31

Сєдашова О.А.,
заступник проректора
з науково-педагогічної та виховної роботи

Луганський національний
аграрний університет

Інтелектуальна творчість студентів

У статті розкрито необхідність використання технологій виховання студентів аграрних ВНЗ у напрямі розвитку інтелектуальної творчості на прикладі впровадження методики "Програма розвитку творчого початку молодого науковця". Описано сучасні методи ефективного формування інтелектуальної творчості студентів, зокрема, у сфері науково-дослідної діяльності молодих учених. Історичний дискурс дає можливість порівняти та відібрати кращі методи виховання інтелектуальної творчості саме для студентів аграрних ВНЗ.

Ключові слова: виховання, творчість, інтелект, інтелектуальна творчість, інтелектуальне виховання, аграрні ВНЗ.

Вступ. Проблеми творчості і творчої особи існували ще з давніх часів. Сьогодні проблема виховання і формування творчої особистості набуває виняткової актуальності. Фахівець, здатний мислити творчо, швидше і економічніше вирішує поставлені перед ним завдання, ефективніше долає труднощі, окреслює нові цілі, забезпечує собі велику свободу вибору і дій, тобто зрештою – найуспішніше організовує свою діяльність. У рішенні цієї задачі особлива роль належить вихованню, насамперед – вихованню інтелектуальних творчих здібностей. Завдання виховання в цьому сенсі – не тільки сформувати умови якісної підготовки освіченої людини, фахівця, але і сформувати людину-творця.

Ставлення та визначення мети статті. Дослідження проблем творчості і становлення творчої особистості доводять, що творчість є нормою людського буття; творчі здібності є у всіх, але творчий "генетичний скарб" сам по собі не відкриється, доки не виникне потреба в суспільстві і не з'явиться можливість реалізації особистості. Встановлено, що творчість реалізується в інтелектуальній і духовній діяльності людини. Враховуючи потреби вирішення завдань з ефективною підготовки фахівців агропромислового профілю, з'ясовано, що ефективний розвиток особистості майбутнього фахівця АПК залежить і від успішного формування його творчих здібностей, насамперед інтелектуальних. Вихованню

інтелектуально-творчої спрямованості майбутніх фахівців АПК сприятиме педагогічна система, створена саме для потреб студентів-аграріїв. У зв'язку з викладеними положеннями метою статті є дослідження педагогічних умов формування інтелектуальної творчості студентів аграрних ВНЗ, що вимагає глибокого і системного наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу. Питання виховання творчої особистості в педагогіці, філософії і психології досліджені достатньо ґрунтовно і різнобічно. Але, що стосується розвитку саме інтелектуальної творчості, зокрема у студентства, то це питання недостатньо розроблене у науковій літературі. Сьогодні немає єдиного уявлення про поняття творчого потенціалу особистості та умови творчої самореалізації у різних напрямках, зокрема майбутнього фахівця-аграрія. Проблема вивчення сучасних педагогічних умов формування інтелектуальної творчості студентів існує і вимагає глибокого дослідження, систематизації і, внаслідок цього, формулювання теоретичних принципів розвитку творчих здібностей студентів аграрних ВНЗ України, а також розробки методів практичного впровадження в педагогічний процес.

Багато педагогів і психологів стверджують, що студентський вік є оптимальним для успішного розвитку творчих здібностей. Прояви творчої діяльності різноманітні. Платон розробив першу класифікацію видів творчості – фізичне, художнє, технічне, наукове, суспільно-політичне [3]. Тепікин В. виділяє художню, наукову, технічну, спортивно-тактичну і військово-тактичну творчість. Моляко В. [5] говорить про наявність наукової, технічної, літературної, музичної, образотворчої, ігрової, навчальної, побутової ("домашньої"), військової, управлінської, ситуаційної ("житейської") та комунікативної творчості. Розмаїття видів творчості відображає потребу всіх сфер суспільства в прогресивних змінах і разом з тим багатство сутнісних сил людини. Останнім часом виокремився це один вид творчості – "інтелектуальна творчість", тобто цілеспрямована розумова праця особистості, як результат якої з'являється щось нове – неповторне, оригінальне, унікальне.

Поняття "інтелект" як об'єкт наукового дослідження було введено в психологію англійським антропологом Ф. Гальтоном наприкінці XIX століття. Він уявляв інтелект як спадково зумовлену здатність, а його послідовники визначали інтелект так:

- як здібність до навчання;
- як здатність оперувати абстрактними символами і стосунками;
- як здатність адаптуватися до навколишнього світу.

Досліджуючи таке поняття як "інтелект", Дж. Гілфорд [1] говорить про дивергентне мислення. Дивергентні здібності (або креативність) – це здатність народжувати величезну кількість різних оригінальних ідей в нерегламентованих умовах діяльності. Дж. Гілфорд виділяє параметри креативності інтелектуальної особистості (здібність до виявлення і ставлення проблем; здібність до генерування великої кількості ідей; гнучкість; оригінальність; здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; здібність до аналізу і синтезу), що дало нам підставу вважати інтелектуальну творчість одним з найважливіших компонентів формування творчої особистості. Цей підхід також пояснює творчу природу інтелекту. Таким чином, доцільним є застосування інтелектуального виховання у ВНЗ.

Інтелектуальне виховання – це форма організації навчально-виховного процесу, яка забезпечує надання кожному студентові індивідуальної педагогічної допомоги, створює специфічні педагогічні умови з метою розвитку його інтелектуальних здібностей.

Один з видів інтелектуальної творчості в аграрних ВНЗ – це науково-дослідна діяльність студентів, яка є однією з найважливіших форм навчально-педагогічного процесу. Наукові лабораторії та гуртки, студентські наукові суспільства і конференції, – все це дозволяє студентові почати повноцінну наукову роботу, знайти однодумців, з якими можна порадитися і поділитися результатами своїх

досліджень. Так або інакше, дослідницькою роботою займаються всі студенти ВНЗ. Написання рефератів, курсових, дипломних робіт неможливо без проведення найпростіших досліджень. Але поглиблена наукова робота, займатися якою студента не зобов'язує навчальний план, охоплює лише деяких. Студент, який займається науковою роботою, відповідає тільки за себе; тільки від нього самого залежать тема досліджень, терміни виконання роботи, і чи буде виконана робота взагалі. Витрачаючи свій власний час, студент розвиває такі важливі для майбутнього дослідника якості, як творче мислення, відповідальність, уміння відстоювати свою точку зору. З боку викладача потрібні увага і підтримка, без яких студент, особливо на молодших курсах, не захоче (та і просто не зможе) займатися "нудною наукою", якою здається майже будь-яка дисципліна на початкових стадіях її освоєння. У зв'язку з цим проблема стимулювання творчих здібностей студентів, формування потреби в творчості, творчого ставлення до отримуваних знань, до професії, до дійсності висувається на перший план.

Науково-дослідна робота студентів у Луганському національному аграрному університеті здійснюється за трьома основними напрямками:

- науково-дослідна робота в навчальному процесі;
- науково-дослідна робота студентів у позанавчальний час;
- науково-організаційні заходи: конференції, конкурси, олімпіади тощо.

Об'єктивною основою для науково-дослідної діяльності студентів виступає взаємозв'язок наукового та навчального процесів. Вона включає три послідовно взаємозв'язаних напрями, які дозволяють повернути студентів до інтелектуальної творчості з I курсу: навчально-дослідну роботу, науково-дослідницьку і виробничо-дослідницьку.

Слід зазначити, що на всіх факультетах ЛНАУ читаються курси, які пов'язані з науковими дослідженнями: "Введення в спеціальність", "Основи технічної творчості", "Основи наукових досліджень", "Методика наукових досліджень і патентознавство", "Основи наукових досліджень і технічної творчості", "Випробування будівель і споруд з основами наукових досліджень". Це дозволяє знайомити студентів молодших курсів з методиками, планом проведення наукових досліджень, допомагає у пошуку творчих завдань.

Поза навчальним процесом студенти ЛНАУ займаються науково-дослідною роботою, беручи участь у науковій роботі кафедр і Студентському Науковому Товаристві Творчої Молоді (СНТТМ), яке є розвиненою мережею студентських наукових гуртків. У ЛНАУ функціонує 69 студентських наукових гуртків, в яких щорічно бере участь понад 2300 студентів.

За твердженням багатьох педагогів і психологів (Л. Виготський, О. Леонтьєв), юнацький вік є найсприятливішим для ведення наукової діяльності, тому що саме в цю пору формується особистість молодої людини і розвиваються її здібності. Але, відомо, що юнацький вік характеризується й такими рисами, які обмежують можливості студентів у науково-дослідній діяльності: недостатній досвід і навички, схематизм, однозначність висновків, узагальненість у логічному мисленні. Вчорашні старшокласники, вступаючи до університетів, абсолютно не знайомі з тим, як слід проводити науково-дослідну роботу, які є форми і види її здійснення. Уваги потребує і той факт, що успішне ведення науково-дослідної діяльності в юнацькому віці неможливе без керівництва наставника, оскільки в цей період студенти схильні до дезорганізованих дій, поспішних висновків, не мають достатніх навичок для проведення самостійного експерименту. Виходячи з цих недоліків, а також основної мети СНТТМ, якою є підвищення якості підготовки фахівців, сприяння розвитку наукової, винахідницької, іншої творчої діяльності та організаційній активності студентської молоді шляхом залучення її до наукової роботи, ми створюємо умови для розкриття інтелектуально-творчого потенціалу студентів. Ці умови в нашому розумінні починаються з підготовки науково-педагогічних співробітників, які мають нахил до організації наукової роботи

студентів – керівників наукових гуртків, консультантів тощо. Для реалізації цієї мети в Луганському національному аграрному університеті було розроблено і впроваджено “Програму розвитку творчого початку молодого науковця”, до структури якої увійшла “Методика роботи науково-педагогічних співробітників аграрного ВНЗ за умов формування наукового потенціалу студентів”. У цій методичній розробці порушено питання, присвячені проблемам наукової творчості і особливості організації науково-дослідної роботи студентів. Ця методика призначена для науково-педагогічних співробітників ВНЗ, які безпосередньо управляють науково-дослідною діяльністю студентів (керівники наукових гуртків і товариств, наукові консультанти, координатори), – перш за все учасників СНТТМ, які виявляють цікавість до наукової діяльності і бажання вести наукові дослідження. У навчальному курсі представлені питання, які розглядають проблему наукової творчості і особливості організації науково-дослідної роботи студентів. Університетські вимоги до підготовки фахівців як обов’язковий елемент включають вироблення навичок дослідницької роботи. Ефективне керівництво студентами під час здійснення науково-дослідної роботи у СНТТМ вимагає постійного підвищення рівня кваліфікації наукових керівників. Це зумовлено науковими технологіями, які безперервно розвиваються, особливо ІТ, інтелектуальним і психологічним станом сучасної молоді, а також постійно зростаючими вимогами до фахівців аграрного сектору, появою новітніх зразків техніки і технологій. Отже, науковий керівник має чітко розуміти, як виконувати наукові дослідження в кожній конкретній ситуації і як розкрити творчий науковий потенціал студента. Мета курсу полягає в розробці і практичному використанні єдиної стратегії підготовки вчених з-поміж студентів, магістрантів і аспірантів з урахуванням рівня розвитку світової науки і новітніх наукових технологій. Завдання курсу полягають у такому:

- формування у науково-педагогічних співробітників уявлення про наукову студентську творчість і можливості організації студентської науково-дослідної роботи;
- навчання використання методів і прийомів, які дозволяють ефективно створювати і розвивати студентську науково-дослідну творчість;
- формування уявлення про можливості використання основ психологічних знань у процесі вирішення широкого спектра соціально-психологічних проблем, які стоять перед молодим ученим або майбутнім професіоналом;
- підвищення рівня кваліфікації науково-педагогічних співробітників аграрного ВНЗ в умовах здійснення керівництва науково-дослідною роботою студентів.

Курс складається з восьми тем (див. таблицю 1), які пропонуються опрацьовувати з науково-педагогічними співробітниками за умов подальшої роботи із студентами. Курс передбачає проведення семінарів, майстер-класів, творчих майстерень і надання інформаційного матеріалу, рекомендованого для подальшої роботи із студентами.

“Методика роботи науково-педагогічних співробітників аграрного ВНЗ за умов формування наукового потенціалу студентів” забезпечує розвиток педагогічної майстерності викладачів у напрямі розвитку наукової творчості студентів-аграріїв.

Відомо, що кожна студентська науково-дослідна робота має включати в себе питання ставлення завдань дослідження, теоретичні передумови, методику проведення експериментальних досліджень і обробки отриманих даних, а також аналіз результатів досліджень. Отже, нашою метою є навчити студентів наукової творчості і сприяти оптимальній організації діяльності молодих учених. Для дослідника-початківця важливо мати хоч би загальні уявлення про методологію наукових досліджень. Студентові бракує досвіду з організації своєї роботи у сфері використання методів наукового пізнання і застосування законів логіки.

**Методика роботи науково-педагогічних співробітників
аграрного ВНЗ за умов формування наукового потенціалу студентів**

№ теми	Назва	Зміст
Тема 1.	Методологічні основи наукової творчості	Поняття творчості та наукової творчості. Алгоритм творчого процесу. Міждисциплінарність творчості. Взаємозв'язок репродуктивної та творчої діяльності в науковому пізнанні. Взаємозв'язок інтуїтивного, несвідомого та свідомого в науковій творчості. Креативність та її діагностика. Концепції креативності Дж. Гілфорда, Е.П. Торенса, М. Волаха, Н. Когана, С. Медника, теорія Р. Стернберга, підхід В. Дружиніна та Н. Хазратової
Тема 2.	Психологія творчості	Здатність до творчості. Концепція редукції творчості до інтелекту. Творчий процес: підготовка, інкубація, просвітлення, перевірка. Навчання творчості. Психологічні особливості творчих особистостей. Творча особистість та її життєвий шлях. Проблеми морального оцінювання результатів наукової творчості. Мотиви наукової творчості. Методи розвитку творчої особистості в процесі навчання та виховання
Тема 3.	Роль психічних процесів у формуванні наукової творчості	Етапи обробки інформації. Психологія пам'яті та наукова творчість. Місце пам'яті в сфері пізнання. Короткочасна пам'ять, її обсяг. Довготривала пам'ять: структура та зберігання. Забування: теорія загасання, теорія інтерференції, ситуативне забування
Тема 4.	Наукова творчість і уява, мислення, інтелект	Історія розвитку уявлень про уявлювані образи (уяви), функції уяви в науковій творчості. Мислення як вища форма пізнання. Особливості розумової діяльності. Мислення як аналітико-синтетична діяльність. Мислення як процес рішення завдань. Евристичний підхід до мислення. Характеристика основних розумових операцій. Формування понять. Приклади концептуальних завдань. Засвоєння правил. Асоціативна теорія. Перевірка гіпотез. Стратегії формування поняття. Формальне мислення. Ухвалення рішень. Види мислення. Конкретно-дієве (практичне), наочно-образне, абстрактне (логічне) мислення. Роль мислення в прогнозуванні. Імовірнісне, творче мислення. Індивідуальні особливості мислення. Основні якості розуму і особливості їх прояву в пізнавальній діяльності. Інтелект. Методи стимуляції творчого мислення: "Мозковий штурм" і проблема колективної творчості. Особистісні методи стимулювання творчого мислення (подолання внутрішніх заборон на самовираження почуттів, відчуттів, поглядів, цінностей і т. інше)

Тема 5.	Психологія наукового спілкування	Наукова комунікація та відкрите суспільство. Мала група як суб'єкт наукової творчості. Продуктивний конфлікт у малій групі. Молодий науковець: етапи соціалізації в науці. Служіння науці як найважливіший життєвий борг
Тема 6.	Організація науково-дослідної роботи студентів, включених у навчальний процес	Основні види науково-дослідної діяльності. Навчально-дослідницька робота, вбудована в навчальний процес. Навчально-дослідницька робота, що доповнює навчальний процес. Науково-дослідна робота, що є паралельною навчальному процесу. Компоненти навчально-дослідницької діяльності: реферати, доповіді, курсові роботи, дипломні роботи. Специфіка їх підготовки та виконання
Тема 7.	Організація науково-дослідної роботи студентів, що доповнює навчальний процес	Основні форми науково-дослідної роботи, що доповнюють навчальний процес: наукові статті, тези, патенти, наукові проекти. Специфіка участі в наукових, предметних гуртках. Специфіка проблемних груп та об'єднань. Специфіка проблемних студентських лабораторій. Специфіка участі в наукових і науково-практичних конференціях. Специфіка участі в конкурсах різного рівня (університетських, регіональних, всеукраїнських, міжнародних), олімпіадах. Специфіка участі у виконанні держбюджетної та договірної тематики кафедр
Тема 8.	Прикладні методи роботи із студентами під час науково-дослідної роботи, що доповнює навчальний процес	Основні терміни та поняття під час науково-дослідної роботи. Види конференцій. Як підготуватися до доповіді. Правила виступу перед аудиторією. Мультимедійна презентація. Види наукових журналів, альманахів, збірок. Правила написання наукової статті. Тези. Оформлення. Проектна технологія

Науковець, який володіє широкою ерудицією і творчими навичками, в змозі критично осмислювати наукову інформацію, оцінювати її переваги і недоліки, знаходити власні рішення, висувати нові наукові ідеї, формулювати і перевіряти гіпотезу, використовувати різні методи наукового пізнання, працювати з науковими приладами, комп'ютерною технікою, проводити самостійно експеримент, накопичувати і аналізувати потрібні наукові факти, узагальнювати їх, систематизувати, теоретично пояснювати про навички наукової організації творчої діяльності та володіти ними, оформлювати результати наукових досліджень у вигляді завершених наукових робіт [4].

Також у рамках "Програми розвитку творчого початку молодого науковця" окрім "Методики роботи науково-педагогічних співробітників аграрного ВНЗ за умов формування наукового потенціалу студентів" увійшли інформаційно-методичні матеріали для роботи із студентами у напрямі наукової творчості, на основі яких розроблено цикл занять. Заняття передбачають таку тематику: "Понятійний апарат у науці", "Основні види науково-дослідної діяльності", "Компоненти навчально-дослідницької діяльності", "Технологія створення проектів", "Алгоритм здійснення наукової творчості", "Роль психічних процесів у формуванні наукової творчості", "Уява в науковій творчості", "Індивідуальні особливості мислення", "Основні якості розуму і особливості їх прояву в пізнавальній

діяльності", "Гіпотеза подвійного кодування інформації в пам'яті", "Теорія організуючих зв'язків Бауера (роль образів у навчанні і пам'яті)", "Концептуально-пропозиціональна гіпотеза Андерсона і Бауера зберігання інформації в пам'яті", "Функціональна еквівалентність уявних образів за Шепардом", "Радикальна теорія образів". Вищезгадана тематика передбачає теоретичне усвідомлення суті наукової творчості, але для практичного стимулювання студентів аграрних ВНЗ до наукової творчості ми пропонуємо застосовувати активні практичні методи. Сучасні методи пошуку нових рішень дозволяють раціоналізувати різні сторони пошукової діяльності. Всі відомі методи вирішення творчих завдань можна умовно розділити на дві групи за ознакою домінування в них інтуїтивних або логічних процедур і за ознакою відповідності ним різних правил діяльності. Перша група – це, так звані, евристичні (інтуїтивні або ірраціональні) методи, які спираються на активізацію творчої діяльності людини і розвиток її творчих здібностей на основі розвитку інтуїтивних процесів діяльності, фантазії, аналогій тощо. У цю групу входять такі методи, як "мозкова атака (мозковий штурм)", синектика, метод евристичних питань, метод емпатій, метод порівняльних стратегій, асоціативні методи. Друга група методів заснована на використанні оптимальної логіки аналізу технічного або іншого об'єкта, що треба удосконалити, закономірностей його розвитку. Тут діють логічні правила аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, індукції, дедукції. Це раціональні, або логічні методи вирішення творчих завдань. До них належать: морфологічний аналіз, метод багатовимірних матриць, алгоритм вирішення винахідницьких завдань, функціонально-фізична методика конструювання. Всі ці методи можуть використовуватися як окремим студентом, так і творчим колективом.

Для проведення практичних занять у рамках СНТТМ із студентами аграрних ВНЗ ми бачимо доцільним використовувати евристичні методи, адже саме такі технології підходять для початкового рівня розкриття творчого потенціалу молодого науковця: "Пошук ідей методом прямої мозкової атаки", "Пошук ідей методом зворотної мозкової атаки", "Метод комбінованого використання мозкової атаки", "Пошук технічних рішень методом евристичних прийомів", "Метод морфологічного аналізу і синтезу технічних рішень" тощо.

Ефективним під час розвитку інтелектуальної творчості студентів аграрних ВНЗ є застосування методу ділової гри з імітацією реальних виробничих умов з орієнтацією на спеціалізацію, яку вивчає студент. На цьому етапі зазвичай виявляються найбільш здатні студенти до занять науково-дослідною діяльністю, а всю студентську громаду охоплює дух захопливої гри, яка є стимулом до розвитку творчих здібностей.

Окрім колективних методик активізації творчого потенціалу молодих учених-аграріїв корисним є і впровадження технологій особистісного розвитку. Науково-педагогічним працівникам, які займаються із студентами науковою діяльністю, пропонується навчати їх методів саморозвитку творчих здібностей. Сьогодні існує багато методик для розкриття інтелектуального творчого потенціалу особистості. Автори найбільш відомих з них – В. Венгер, Р. Поу, С. Дж. Парнес, – присвятили свої дослідження обґрунтуванню методів, які дозволили відомим геніям зробити свої відкриття. Наприклад, Ейнштейн міркував переважно за допомогою візуальних образів і відчуттів. Сам Ейнштейн вважав, що можна стимулювати появу глибоких і оригінальних думок, якщо надати повну свободу своїй уяві, не обмежуючи її традиційними умовними заборонами. Це явище називають "типовий потік образів" [2]. Таким методом під час інтелектуально-пошукової роботи користувалися багато дослідників, зокрема Леонардо да Вінчі, який писав: "Це не важко просто зупинитися по дорозі і подивитися на патьоки на стіні, або вуглики у вогні, або хмари, або грязь. Там ви можете знайти абсолютно приголомшуючі ідеї. Це може здатися смішним і безглуздом, проте дуже корисним для того, щоб надихнути розум на

різноманітні винаходи" [2, 112-113]. Можна використовувати величезну кількість методів активізації інтелектуальної творчості: "Метод опису пейзажу", "Метод історій", "Метод фантазій", "Метод пошуку на дотик", "Метод простору-часу" та інші. Одним з методів, який буде корисним саме в студентському середовищі, є "Метод помічника", де помічник виступає як наставник – викладач, який за допомогою правильно поставлених питань допомагає розкрити творчий потенціал молодого дослідника.

Висновки

Використовуючи методики, які сприяють формуванню інтелектуальної творчості студентів аграрних ВНЗ, ми реалізуємо ідею інтерактивного педагогічного спілкування "викладач – студент" на партнерському рівні, створюючи інноваційні педагогічні умови для розвитку інтелектуальної творчості.

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми. Поняття "інтелектуальна творчість" не може обмежуватися тільки науковою або технічною творчістю. Творча спрямованість студента визначає його майбутню активну життєдіяльність, є основою для успішної соціалізації в суспільстві та ефективного функціонування на ринку праці, виступає як критерій його конкурентоспроможності, оскільки доведено, що інтелектуально-творча особистість швидко адаптується в реаліях сучасного миру, що постійно змінюється. Саме тому в аграрному ВНЗ має бути створено педагогічні умови для виховання різноманітних творчих здібностей студентів (наприклад, у художній творчості, лідерстві тощо).

Література

1. Guilford J. P. Creativity / J. P. Guilford // The American Psychologist. – 1950. – #15. – P. 444-454.
2. Венгер В. Как развить феноменальную память и скорость чтения или Фактор Эйнштейна / В. Венгер, Р. По ; [пер. с англ.] – Минск : Попурри, 2008. – 352 с.
3. История философии в кратком изложении / [Кечак В. [и др.] ; пер. с чеш. – М. : Мысль, 1994. – 590 с.
4. Курсовое и дипломное проектирование по машиностроению в животноводстве, автоматизации ферм и перерабатывающих предприятий: учебное пособие для студентов высших аграрных учебных заведений по специальностям "Механизация сельского хозяйства", "Технология производства и переработки продукции животноводства", "Пищевые технологии и инженерия" / [Брагинец Н. В. [и др.]. – Луганск : Элтон-2, 2012. – 452 с.
5. Моляко В. А. Психология творческой деятельности / В. А. Моляко. – К. : Рад. шк., 1978. – 47 с.

В статье раскрыта необходимость использования технологий воспитания студентов аграрных ВУЗов в направлении развития интеллектуального творчества на примере внедрения новейшей методики "Программа развития творческого начала молодого учёного". Описаны современные методы эффективного формирования интеллектуального творчества студентов, в частности, в сфере научно-исследовательской деятельности молодых учёных. Исторический дискурс даёт возможность сравнить и отобрать лучшие методы воспитания интеллектуального творчества именно для студентов аграрных ВУЗов.

Ключевые слова: воспитание, творчество, интеллект, интеллектуальное творчество, интеллектуальное воспитание, аграрные ВУЗы.

The article revealed the need for technology students' education in agrarian universities in the direction of intellectual creativity for example the introduction of modern methods of "Creativity Program for the Young Scientist". Modern techniques of effective formation of the intellectual creativity of students, particularly in the field of scientific research of young scientists. Historical discourse makes it possible to compare and select the best methods of education of intellectual creativity for students of agrarian universities.

Key words: pedagogics, creativity, intelligence, intellectual creativity, intellectual education, agrarian educational establishments.

УДК 378:37.015:37.011.32

Гнатишин Л.Б.,
кандидат економічних наук, доцент,
Сиротюк Г.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
Жидовська Н.М.,
кандидат економічних наук,
Прокопишин О.С.,
кандидат економічних наук

Львівський національний
аграрний університет

Педагогічна техніка та її значення у виховному процесі вищої школи

Стаття присвячена дослідженню ролі педагогічної техніки викладача в побудові ефективного виховного процесу у вищій школі. У ній проаналізовано основні компоненти педагогічної техніки, їх значення в формуванні педагога та вихованні сучасної інтелектуальної еліти.

Ключові слова: педагогічна техніка, викладач, виховання, вища школа.

Вступ. У сучасному постіндустріальному суспільстві "огрошовлені" господарство і культура вносять суттєві корективи у ціннісні орієнтири кожної конкретної особистості. Все частіше на перший план виступають агресія, байдужість, або й навіть зневага до традиційних цінностей – моралі, історії, мови, культури, духовності. Проте, без останніх неможливий нормальний розвиток і процвітання будь-якого суспільства. Тому проблема збереження надбаних попередніми поколіннями духовно-моральних цінностей на сьогоднішній день украй важлива. Творцем та носієм цих надбань була і є інтелігенція. З огляду на це, чи не першочерговим завданням сучасного українського суспільства має стати племкання інтелігенції. Як зазначав В. Кремень, "Інтелігент – це завжди особистість. Нею, як відомо, не народжуються, а стають. Освіта – головне середовище виховання інтелігентності" [5]. Крім таких соціальних інститутів, як сім'я, засоби масової інформації, важливу роль у цьому процесі відіграє вища школа, яка здійснює підготовку висококваліфікованих кадрів, що поповнюватимуть лави інтелектуальної еліти України. Реалізацію цих завдань покладено виключно на педагога. Його вплив на студентів становить ту виховну силу, яку не можна замінити чимось іншим. Свого часу ще основоположник наукової педагогіки К. Ушинський підкреслював,

що "...особа вихователя найважливіша в справі виховання" [6, с. 33]. Обов'язковим атрибутом ефективного педагогічного впливу на сучасному етапі розвитку вищої школи є педагогічна техніка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме поняття педагогічної техніки, як невід'ємної складової загальнопедагогічного процесу, у різні часи не проходило повз увагу як педагогів-практиків, так і теоретиків. І це не дивно, адже саме педагогічна техніка є основною характеристикою педагогічного хисту викладача, який, врешті, і покликаний забезпечувати ефективність не лише навчання, а й виховання молодого покоління.

Перші спроби наукового визначення та обґрунтування поняття "педагогічна техніка" були зроблені ще на початку ХХ ст. у працях Г. Олесницького та М. Демкова. Вирішальна ж роль у теоретичній розробці цього поняття належить А. Макаренку. Він надавав педагогічній техніці пріоритетного значення у навчально-виховному процесі, оскільки вважав, що вихованець сприймає душу і думки вчителя не тому, що розуміє його внутрішній світ, учень формує своє ставлення до педагога, в першу чергу, на основі зорового і слухового сприйняття [8, с. 47].

На сучасному етапі розвитку теорії педагогічної техніки вагоме слово у цій царині сказали Н. Волкова, І. Зязюн, Є. Барбіна, О. Ковальчук та ціла низка інших науковців [1; 2; 4; 7; 8]. Однак переважна більшість досліджень присвячена аналізу окремих елементів педагогічної техніки або ж її ролі у навчальному процесі. На жаль, виховний аспект педагогічної техніки майже не вивчений.

Ставлення та визначення мети статті. Мета цього дослідження – проаналізувати значення педагогічної техніки як невід'ємного елемента педагогічної майстерності в процесі виховання особистості студента в сучасному вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Найважливішими елементами роботи будь-якого педагога є спрямованість його діяльності і професіоналізм знань. Однак лише їх не достатньо, аби бути фаховим педагогом. Досконалі знання з дисципліни і методично правильний виклад навчального матеріалу не завжди є запорукою ефективності навчально-виховного процесу. Фаховий педагог має володіти прийомами організації власної поведінки і впливу на вихованця. Не може бути фаховим вихователем той викладач, у якого не поставлений голос і він не має навичок конструктивного спілкування зі студентами, який не володіє мімікою і жестами, не може контролювати свої емоційні стани тощо. Майстерність педагога неможлива без володіння педагогічною технікою.

Гончаренко С. розглядає цю рису педагога як цілісний комплекс знань, умінь і навичок, без яких не обійтися педагогові у процесі організації навчальних занять і пошуку ефективних форм і методів виховної дії на педагогічний об'єкт [3, с. 329]. Педагогічна техніка покликана гармонізувати внутрішній зміст діяльності вчителя із його зовнішнім вираженням. Володіння нею дозволяє педагогові "глибше, яскравіше, талановитіше виявляти себе і досягти успіхів у виховній роботі" [8, с. 49].

У цьому сенсі ми вкладаємо у зміст самого поняття педагогічної техніки такі складові, як, насамперед, мистецтво спілкування (невербального і вербального). Результативність виховного процесу у вищій школі значною мірою залежить від володіння педагогом невербальними засобами спілкування. До таких засобів варто віднести статистичну експресію або зовнішній вигляд (вираз обличчя, фігура, постава, манера одягатися, зачіска, прикраси, макіяж, запахи), динамічну експресію (міміка і пантоміміка, дотики, потиски рук, поплескування), звукову експресію (темп, тембр, гучність голосу, наголоси, паузи, сміх, покашлювання, позіхання тощо) та міжособистісний простір (розташування співбесідників та дистанція між ними) [2, с. 150]. Доцільно зауважити, що ефективність виховного процесу значною мірою залежить від загального сприйняття викладача студентами, формування довіри чи недовіри до його слів чи особистості загалом.

Ставлення студентів до педагога вибудовується, перш за все, на основі враження, створеного його зовнішнім виглядом. Тому все у зовнішності викладача – зачіска, одяг, прикраси – має підпорядковуватися розв'язанню педагогічної задачі – ефективній взаємодії задля формування особистості вихованця [8, с. 60]. Викладач формує морально-етичні погляди і смаки вихованців. Будь-яка деталь в його зовнішності і поведінці має виховне значення. Тому викладач завжди має бути взірцем для наслідування.

До однієї з найважливіших складових педагогічної техніки ми відносимо культуру мови педагога. Цю дефініцію ми поділяємо на дві складові: а) загальна культура мовлення (словниковий запас, образність, логіка, мелодика мови, мовленнєвий етикет тощо, б) професійність мови (володіння предметною термінологією та понятійним апаратом). Мовленню деяких педагогів притаманна вербальна агресія, яка проявляється у формах образ, погроз, ворожих чи категоричних зауважень. Вона породжує суттєві бар'єри в комунікації викладача і студента та може спричинити небажані для виховного процесу наслідки [2, с. 145].

Третьою, не менш важливою складовою педагогічної техніки, має бути вміння педагога керувати своєю увагою та увагою студентів; здатність за зовнішніми ознаками поведінки молодшої людини визначити її душевний стан, і відповідно до цього будувати своє спілкування як з аудиторією загалом, так і з кожним конкретним вихованцем.

Неможливо уявити ефективність педагогічної техніки без такої складової, як емоційна палітра, якою послуговується викладач у навчально-виховній роботі. Саме емоційний фон викладання надає властивості переконання та впевненості, завдяки чому, новий матеріал набуває рис істинної правдивості, як зі сторони суб'єкта, так і об'єкта педагогічного процесу, а самі знання, сприймаються, як категорія беззаперечна і безапеляційна, що певною мірою полегшує процес навчання і виховання.

Сучасність ставить перед педагогом ще одну не менш вартісну складову педагогічної техніки – створення відповідного морально-психологічного клімату в студентському колективі, оскільки саме проблема психічної рівноваги студента є однією з найбільш яскраво виражених в умовах все більшого зростання потоків інформації та стресових ситуацій як наслідку своєрідних "збоїв" психіки.

Особливо важливою складовою феномена педагогічної техніки є артистизм педагога. Саме артистизм, як унікальна здатність впливати на аудиторію, створює фундаментальні засади щодо здобуття педагогом своєрідного іміджу серед студентів, сприяє підняттю та утвердженню авторитету викладача. Ця якість суттєво впливає на ефективність виховання, оскільки особистісний приклад педагога є чи не найдієвішим методом виховного впливу на формування особистості молодшої людини.

Парадигма артистизму, на наш погляд, включає в себе як вроджені якості педагога, так і набуті – ті, що немов накопичуються у викладацькій практиці у ході набуття та професійного уміння.

У ході розвитку основних рис набутого артистизму педагогу слід звертати увагу на вияв таких основних чинників зовнішньої виразності, які належать до складових його особистісної харизми – вміння керувати внутрішньою енергетикою впливу на вихованця, удосконалення риторського мистецтва, володіння мовленнєвою паузою, вміння слухати і бути почутим тощо.

Зовнішній артистизм, покликаний утверджувати постать викладача як імпозантну, яскраву фігуру у сприйнятті педагога студентами. Тут велику роль відіграє володіння мімікою, жестом, загальними рухами і пластикою тіла, ходом, загальною поставою, що неодмінно стає предметом загальної уваги і зацікавлення.

Звичайно, що усі перелічені вище складові артистизму педагога мають застосовуватися у педагогічній практиці у надзвичайно коректних і виважених виявах, оскільки будь-яке передозування у застосуванні подібних прийомів, спрацьовуватиме у протилежному, а чи, навіть, комічному плані.

Як бачимо, педагогічна техніка являє собою, у певному сенсі, ключ, без якого дістатися внутрішнього світу студента стає доволі важко.

Висновки

Отже, педагогічна техніка є важливою складовою педагогічної майстерності, без якої практично неможливо досягнути потрібних результатів не лише у навчальній діяльності, а й вихованні молодого покоління. Набуття педагогічної техніки вимагає від викладача щоденної наполегливої праці над собою, постійного самовдосконалення. Водночас вона приносить бажані результати. Володіння педагогічною технікою дає можливість ефективно впливати на виховний процес у вищій школі і, зокрема, на формування особистості студента. Досконалий зовнішній вигляд викладача, його вміння контролювати свої міміку й жести, тембр, темп та гучність голосу, його емоційність і артистизм, загальна мовленнєва культура, і, особливо дотримання норм мовленнєвого етикету, відіграють важливу роль у формуванні позитивного іміджу педагога. А це, в свою чергу сприяє налагодженню спілкування зі студентами, породжує довіру до викладача, розширює можливості його впливу на виховання сучасної молоді.

Література

1. Барбіна Є.С. Педагогічна майстерність у системі професійної підготовки учителя – вихователя – викладача / Є.С. Барбіна // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки учителя – вихователя – викладача: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 29 березня – 1 квітня 2005 р.). – К. : НПУ, 2005. – С. 22 – 27.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н.П. Волкова. – К. : ВЦ "Академія", 2006. – 256 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Ковальчук О.М. Формування педагогічної техніки засобами театральної педагогіки / О.М. Ковальчук. – Ніжин, 2001. – 126 с.
5. Кремень В. Освіта і інтелект: роздуми про інтелігенцію [Електронний ресурс] / В. Кремень // Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/306.html>.
6. Лавріненко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ : монографія / О.А. Лавріненко. – К. : Богданова А. М., 2009. – 328 с.
7. Новак Н.С. Роль та місце педагогічного спілкування в навчальному процесі / Н.С. Новак // Викладач і студент: проблеми ефективної співпраці. Збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2006. – С.125–127.

8. Педагогічна майстерність: підручник / Зязюн І.А., та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.

Статья посвящена исследованию роли педагогической техники преподавателя в построении эффективного воспитательного процесса в высшей школе. Проанализированы основные компоненты педагогической техники, их значение в формировании педагога и воспитании современной интеллектуальной элиты.

Ключевые слова: педагогическая техника, преподаватель, воспитание, высшая школа.

The article is devoted to the role researching of pedagogical technique of lecturer in the effectiveness of educational process in high educational establishment. Main components of pedagogical technique, its importance in the formation process of lecturer and education of modern brain power are analyzed in the article.

Key words: pedagogical technique, lecturer, educational process, high educational establishment.

ІНФОРМАЦІЯ ДО ВІДОМА

Державна установа "Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів "Агроосвіта" продовжує формування щоквартального збірника науково-педагогічних статей "Наука і методика". Планується, що до збірника добиратимуться статті за такими рубриками:

1. Шляхом євроінтеграції.
2. Інноваційні педагогічні технології.
3. Комп'ютеризація та інформатизація навчального процесу.
4. Організація та управління освітньої діяльності.
5. Освіта дорослих та дорадництво.
6. Досліджуємо проблему.
7. Виховна робота і студентська самоврядування.
8. Якість освіти.
9. Видатні випускники навчального закладу.
10. Інформація до відома.

Запрошуємо провідних науково-педагогічних працівників надсилати статті для включення до збірника з метою обміну досвідом, розширення співробітництва.

Паперовий варіант статті просимо надсилати на адресу Державної установи "Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів "Агроосвіта": 03151, м. Київ, вул. Смілянська, 11, електронний – nauka_metodyka@ukr.net.

Загальні вимоги до написання статей:

- стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу і вимогам постанови ВАК України від 15.01.2003 № 7-05/1;
- автори подають до редакційної колегії авторський оригінал українською мовою, надрукований 12 або 14 кеглем на дискеті 3,5 одним файлом (шрифт – Times New Roman) у супроводі 2 примірників роздрукованого (через два інтервали) тексту. Максимальний обсяг статті – 10-12 сторінок формату А4 (враховуючи бібліографію, резюме та ілюстративний матеріал);
- на першій сторінці статті друкують індекс УДК, прізвища, ім'я та по батькові авторів (повністю), їх науковий ступінь, вчене звання, повну назву організації, назва статті та рубрики, анотацію українською мовою (до 100 слів), ключові слова (3-10 слів). На останній сторінці після висновків та посилань на літературу наводять анотації і ключові слова російською та англійською мовами, ініціали і прізвища авторів та назву статті;
- стаття має містити логічно пов'язані розділи, які починаються нижче зазначеними заголовками, виділеними напівжирним шрифтом:
- вступ (ставлення проблеми в узагальненому вигляді та її зв'язок з останніми дослідженнями і публікаціями);
- аналіз останніх досліджень і публікацій (аналіз літературних джерел та виокремлення автором із загальної проблеми недослідженої раніше частини, обґрунтування її актуальності);
- ставлення та визначення мети статті (формування цілей та методів дослідження обраної теми);
- виклад основного матеріалу (обґрунтування отриманих результатів дослідження);
- висновки (узагальнення результатів дослідження, їх наукова новизна, теоретичне та практичне значення);
- актуальні напрями подальшої розробки проблеми (визначення перспектив подальших наукових розробок в обраному напрямі дослідження);

НАУКА І МЕТОДИКА

- література (список використаних джерел, оформлений за останніми вимогами ВАК);
- тексти, графіка, таблиці та схеми мають бути підготовлені за допомогою Microsoft Office, а ілюстрації та фотографії – у чорно-білому варіанті, у форматі TIFF (бажано 300 dpi);
- матеріали мають бути підписані авторами із зазначенням місця роботи (повна назва кафедри та вищого навчального закладу), поштової адреси та телефонів, а також стислих відомостей про себе;
- до статті додається розгорнута рекомендація доктора або кандидата наук. Для аспірантів та здобувачів – рекомендація наукового керівника або завідувача кафедри, за якою вони закріплені;
- відповідальність за точність цитат, фактологічних матеріалів, довідкової інформації покладається на автора;
- рукописні матеріали до розгляду не приймаються;
- редакція залишає за собою право на редагування та скорочення статей. Надіслані матеріали авторів не повертаються;
- надсилати паперові та електронні варіанти статей необхідно до визначеного терміну.

Замовлення на придбання збірників науково-педагогічних статей "Наука і методика" просимо надсилати на адресу ДУ "Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів "Агроосвіта": 03151, м. Київ, вул. Смілянська, 11.
